

Оглавление

Від укладачів	3
ПОГЛЯД ЧЕРЕЗ СТОЛІТТЯ	4
Загальні відомості	15
Природа. Екологія	16
Охорона природи	17
Пологівське лісництво	18
Промисловість м. Пологи	18
ЗАТ "Гірничодобувна компанія "Мінерал"	18
ВАТ "Пологівський хімічний завод "Коагулянт"	20
ТОВ "Дніпрокераміка"	21
«Пологівське ГРП – завод «Іскра» ВАТ ЗАЗ»	23
ВАТ "Прогрес"	24
ПАТ "Пологівський олійноекстракційний завод"	25
ТОВ "Завод продовольчих товарів"	27
Комбінат хлібопродуктів	27
ВАТ "Пологівський молочний завод"	27
Пожежна охорона. Рятувальна служба	27
Транспорт	28
Зв'язок	30
Будівництво. Будівельна промисловість	30
Сільське господарство	31
Медицина. Медичні установи	32
Соціально-економічне та суспільно-політичне життя міста	34
Історія міста	35
Видатні постаті м. Пологи	41
Почесні громадяни міста	45
Відомі уродженці м. Пологи	52
Відомі діячі, чий імена пов'язані з м. Пологи	65
Красзнавці	73
Археологія	78
Етнографія	79
Соціально-економічний розвиток м. Пологи	79
Суспільно – політичне життя	81
Органи державної влади та управління	83
Освіта	86
Туризм. Туристичні об'єкти м. Пологи	91
Засоби масової інформації	92
Культура	94
Релігійне життя	115
Бібліографічні покажчики	116

Від укладачів

Пропонований увазі читачів п'ятий випуск бібліографічного покажчика із серії "Міста і села Запорізької області" присвячений історії м. Пологи.

Мета його - систематизувати наявний масив літературних джерел з історії міста. У посібнику зібрані різні види документів (книги, брошури, статті із видань, що продовжуються, збірників, журналів, газет, опубліковані українською та російською мовами) про історичне минуле та сьогодення м. Пологи без типологічних та хронологічних обмежень.

Матеріал розміщено за систематичним принципом. У межах розділів література розташована в логічному, алфавітному, а подекуди й в зворотньо – хронологічному порядку.

Структура покажчика складається із передмови укладача, історичної довідки краєзнавця О. М. Ємця, тематичних розділів та допоміжного іменного покажчика. Бібліографічну частину окремих розділів доповнюють вступні статті. В разі потреби описи супроводжуються анотаціями довідкового, фактографічного або пояснювального характеру. Описи літератури мають суцільну нумерацію, на яку посилається довідковий апарат ("Іменний покажчик"). Відбір літератури закінчено 4 грудня 2012 року.

Бібліотека висловлює щире подяку за підтримку ідеї, надання окремих матеріалів та уточнення фактів і подій:

- працівникам КЗ "Пологівський районний краєзнавчий музей" (директор - Садова Ірина Павлівна);
- працівникам КЗ "Пологівська районна бібліотека" (завідуюча – Савічева Тетяна Іванівна);
- Ємцю Олександром Миколайовичу, досліднику історії Запорізького краю; уродженцю м. Пологи;

Посібник адресований науковцям, викладачам, студентам, працівникам музеїв та бібліотек, краєзнавцям, всім бажаючим дізнатися детально про Пологи та його жителів.

Зауваження та пропозиції щодо структури та наповнення покажчика просимо надсилати за адресою: 69600, м. Запоріжжя, пр. Леніна, 142 (відділ краєзнавства), телефон (061) 787-53-52 або E-mail: kraeved@zounb.zp.ua. Вони будуть враховані при підготовці електронної версії посібника, який буде представлений на сайті Бібліотеки : www.zounb.zp.ua.

ПОГЛЯД ЧЕРЕЗ СТОЛІТТЯ

Історія міста у спогадах та документах

*Варто писати про наші села й міста,
про наші вулиці, називати їх справжніми
іменами, щоб у людських серцях рідна земля
оживала, щоб чоловік, уперше потрапивши
на те чи інше місце, безпохибно пізнав –
ось він, той край, про який читав.*
Василь Земляк

Пологи... Рідне місто... Хай не належить воно до довгожителів, вік яких обчислюється тисячоліттями, – у пологівчан своя гордість і своя історія. Бо й за більше як сто років вони встигли вписати до історії рідного краю чимало яскравих сторінок...

Друга половина XIX століття була позначена бурхливим розвитком промисловості. В цей період безпосередній вплив на розвиток продуктивних сил мав транспорт, зокрема, залізничний. Будуючи залізничні магістралі, царський уряд мав на меті втягнути в торговельну орбіту промислові та сільськогосподарські райони.

Так виникла ідея побудови першої залізничної ділянки Чаплино-Пологи-Бердянськ. Будівництво було розпочато, як свідчать документи, 1 квітня 1896 року. Будівельними роботами керував інженер А. А. Рижов. А вже 26 грудня 1898 року начальник Катерининської залізниці інженер Олександр Аполонович Верховцев повідомив у Міністерство шляхів сполучення, що «бердянская линия принята в эксплуатацию, обустроена и на ней открывается регулярное движение».

У зв'язку з цим серед істориків і до сьогодні ще тривають розбіжності щодо року заснування міста. Усталеною є думка, що 1887 року за три кілометри на південь від села Пологи, що знаходиться на правому березі річки Кінської з'явився грабарський пункт для будівництва станції і залізничної колії. Сюди приходили селяни з навколишніх сіл, аби найнятися для проведення земляних робіт під майбутні колії Катерининської залізниці.

Щоправда, з матеріалів «Журнала Александровского уездного земского собрания» відомо, що на той час ще не було остаточно узгоджено питання будівництва зазначеної ділянки. Вирішення питання тривало не один рік.

Свого часу професор Запорізького національного університету А. Карагодін називав 1795-й – роком заснування сусіднього села Пологи (саме тоді відбувалося заселення краю переселенцями з сіл Пологи-Вергуни та Пологи-Яненки Київщини), назву якого й запозичило в майбутньому залізничне селище.

Нині і місто Пологи, і село Пологи – адміністративно незалежні суб'єкти: перший з них має свою міську раду, а другий – сільську раду. Хоча мешканці села Пологи були чи не найбільш причетними до виникнення і розвитку міста Пологи.

У разі, якби старе державне поселення на якомусь етапі свого існування адміністративно злилося з містом Пологи, то, звичайно, датою заснування міста можна було б вважати 1795 рік. Але ж цього з невідомих нам причин чомусь не сталося, тому прийнятою датою його народження все-таки став 1887 рік.

Сьогодні можна лише здогадуватися, чому місце для великого в майбутньому залізничного вузла було вибрано саме тут. Якщо подивитися на тогочасні офіційні географічні карти, то особливу увагу на себе привертає місцевість, на якій було заплановано збудувати залізничну станцію. Вона ніби затиснута між двома балками: зі сходу місцевість прорізана Чувилиною балкою, яка бере свій початок за три кілометри на

північний схід від села Дмитрівського і в межах міста простягається вздовж сучасних вулиць Челюскина та Дєповської, а з заходу пролягає Отришкова балка, яка теж пролягає неподалік від того ж таки села Дмитрівського і має довжину чотирнадцять кілометрів. Назви балок вочевидь походять від прізвищ, які колись, мабуть, належали досить відомим людям в наших краях. Тож треба було докласти чимало робочих рук, аби пошматовану вярками місцевість зрівняти настільки, щоб по ній можна було прокласти колію. На земляних роботах працювали сотні селянських підвід, залучалося населення сіл близьких і віддалених від смуги будівництва. Величезна кількість підвод, запряжених кінсьми й волами, працювала на спорудженні земляного насипу, підвозі шпал та інших будівельних матеріалів для станційних будівель, житла для залізничників, залізничних будок, водокачки з водонапірною баштою тощо. Вся тяглова сила, яка була в господарствах селян в порядку «відбувки» мобілізувалась за встановленими нормами і чергою на ці роботи. Немов комахи в мурашнику, по всій лінії робіт безупинно метушилися люди з лопатами, носилками, грабарками. Довелося перевезти не одну тисячу тонн землі, щоб зробити великий насип під майбутню колію. Аби переконатися в цьому, варто подивитися на насип біля Бердянського мосту, що перетнув Отришкову балку. Не виключено, що саме ця обставина й викликала затримку у часі між виникненням грабарського пункту і початком прокладання власне самої колії. Треба сказати, що за свою роботу на будівництві залізниці робітник отримував полтинник (півкарбованця) на день.

Важливим етапом у житті не лише Катерининської залізниці, а й для майбутнього міста Пологи, став 1902 рік, який поклав початок будівництва так званої другої Катерининської залізниці на напрямку Долгінцеве-Нікополь-Олександрівськ-Волноваха. Необхідність її зведення успішно обгрунтував перед урядом за кілька років до цього О. А. Верховцев. Будівництво залізниці на цьому напрямку здійснювалося окремим будівельним управлінням під загальним керівництвом начальника робіт інженера Б. О. Ріппаса. Новий напрямок мав призначення розвантажити головну магістраль Катерининської залізниці і забезпечити вихід донецькому і мушкетівському вугіллю на ст. Долинська, а криворізькій руді – на заводи Юзівського, Дебальцевського і Таганрозького районів, відкрити шлях до станцій Таганрог і Умань. Так через станцію Пологи пролягла друга залізнична лінія Олександрівськ-Волноваха, перетворивши її в залізничний вузол. Це в свою чергу зумовило будівництво паровозного депо на місці вже існуючих залізничних майстерень, яке ввійшло в експлуатацію в 1905 році. Одночасно з виконанням робіт по будівництву полотна залізниці проводився монтаж засобів зв'язку. До появи блоксистеми залізничні станції при прийомі і відправці поїздів обмінювалися між собою телеграмами за допомогою апарата Морзе. Телеграф заміняв і неіснуючий на першій порі телефон, ділові розмови в межах залізниці велися за допомогою термінових і простих депеш.

Крім телеграфа по всій лінії існувала дзвінкова сигналізація Егера. Дзвінки Егера, будучи включені в телеграфний дріт (до речі, мідний), були встановлені на дахах будок сторожів на переїздах, казармах, напівказармах, в яких жили залізничні робітники, дорожні майстри. При виході поїзда зі станції на перегон черговий по станції включав сигналізацію і дзвони (останні мали годинниковий механізм), які здійснювали передзвін по всьому перегоні, сповіщаючи лінійному сторожу про наближення поїзда. Згодом, у зв'язку із збільшенням розмірів і швидкості руху поїздів – ця система сигналізації втратила своє значення і була знята в 1910 році.

Будівництво залізниці в царській Росії передбачало створення цілої інфраструктури, яка б забезпечувала нормальну роботу залізничного транспорту. Селище Пологи не стало в цьому плані винятком. Так, одночасно з прокладанням колії планувалося й будівництво вокзалу, пристанційних будівель, ремонтних майстерень, водонапірної башти, а також облаштування життя та побуту мешканців пристанційного

селища. Для цього було збудовано лікарню, аптеку, школу, клуб, поруч зі станцією закладено парк. В 1910 році було побудовано нове приміщення залізничного вокзалу. В старому згодом розмістилася середня школа № 75 Сталінської залізниці, про яку у пологівців старшого покоління залишилася добра пам'ять.

Управління селищем здійснювалося адміністрацією залізничного вузла. До його території входили південний бік сучасної вулиці Пролетарської і далі на південь від неї до залізничної колії, а також теперішні вулиці Суворова, Седова, Червоноармійська.

Треба сказати, що вже на початку ХХ століття з південного боку залізничного вузла існував як окреме селище Червоний виселок. Його заснованиками були робітники паровозного депо. Згодом виселок ввійшов в межу селища при станції Пологи. Згідно даних «Довіднику по населених пунктах Запорізької округи» (1928 р.) на території Червоного виселка мешкало 310 жителів.

Із свідчень сучасника:

«Неподалік станції Пологи протікала річка Вовча, названа так, можливо, тому, що колись тут блукало чимало диких звірів. Місцина була глуха, людьми не обжита. Поїзди ходили тільки вдень, а надвечір вся станція завмирала до самого ранку. Та першими облюбували великий пустир на південній околиці станції слюсар депо Петро Пелюшенко і водопровідник Калиник Пешоха, і першими ж заклали фундаменти під свої хати. Але, як кажуть, дві хати – не вулиця. А тому згодом до них приєднався Герасимов. Три хати – це вже вулиця. І назвали її іменем залізничника-революціонера Дроб'язка. Було це в 1927 році. А через десять років у виселку нараховувалося вже 563 хати, а перед війною – майже 700. Так з'явилися вулиці Першотравнева, Цегляна, Щорса, Мічуріна, МТС. Це вже були нові вулиці, повоєнні. У 1947 році на Червоному виселку нараховувалося 908 дворів».

А поки що 6 вересня 1913 року Катеринославська Казенна Палата звернулася в Олександрівську повітову земську Управу з листом такого змісту:

«Департамент Окладных Сборов в целях привлечения к государственному налогу недвижимым имуществом в наиболее крупных уездных поселениях, приближающихся по числу жителей, строений, их стоимости и доходности и др. Признакам к типу городских поселений и удовлетворяющих одновременно трем признакам, а именно: 1) число жителей в коих составляет не менее 1500 человек, 2) число недвижимостей не менее 100 и 3) средняя стоимость их не менее 750 руб., предложит Казенной Палате собрать и доставить на заключение подлежащих уездных земских собраний очередной сессии текущего года современные статистические данные об этих поселениях.

В Александровском уезде в число таких поселений, по сообщению Податного Инспектора 2 участка Александровского уезда, должен быть отнесен поселок Пологи, как удовлетворяющий вышеуказанным признакам.

Вследствие изложенного Казенная Палата, признавая желательным введение государственного налога в поселке Пологи, имеет честь препроводить в Земскую Управу собранный Податным Инспектором современные статистические данные об этом поселке для доклада Уездному Земскому Собранию очередной сессии текущего года».

Відповідно до наданих Казенною Палатою статистичних даних, селище Пологи на той час відповідало всім ознакам. В селищі, яке знаходилося при станції 2-ї Катерининської залізниці, мешкало тоді 4,5 тис. жителів. Кількість нерухомого майна складала 262 одиниці, а його середня вартість – 1543 крб. Тоді в селищі Пологи діяло чотири парові млини. На його південній околиці працював завод з виробництва цегли, який належав Г. П. Нейфельду і М. К. Тарасову. Брати Сандомирські володіли заводом з виробництва скляних пляшок. Завод налічував 48 робітників, які виробляли продукції на 44 тис. крб. Хлібною торгівлею на станції Пологи займався Борис Сандомирський.

Проте, Управа висловилася проти віднесення селища Пологи до типу міських поселень. Свою відмову вона аргументувала тим, що *«поселок образовался, сравнительно, очень недавно, большого промышленного значения не имеет и расположен он на надельной крестьянской земле, за пользование которой приходится населению уплачивать весьма высокую арендную плату – по 25 коп. с квадратной сажени.*

Исходя из этих соображений, Управа полагала бы целесообразным пока повременить с причислением пос. Пологи к типу городских поселений, так как, при существовании высоких арендных цен и других повинностей, лежащих на имуществе, уплата государственного налога может оказаться для населения непосильной и задержать дальнейшее развитие поселка».

Аби набути статусу міста мешканцям залізничного вузла довелося почекати до жовтня 1928 року, коли Пологи стали селищем міського типу. До речі, тоді ж його було перейменовано на Чубарівку. Та ця назва протрималася лише до 1937 року, коли Власа Чубаря, ім'ям якого названо місто, було репресовано. Після цього місту було повернуто стару назву.

Про понад столітню історію міста може свідчити й той факт, що на міському кладовищі найстаріше поховання, яке збереглося досьогодні, датується 1898 роком. Завдяки збереженому напису на могилі, можемо дізнатися, що тут похований «Інженер Путей Сообщения Иван Александрович Андронов. Родился 21 августа 1867 г. Скончался 25 мая 1898 г.» Зрозуміло, що ця дата аж ніяк не свідчить про дату першого захоронення, а є лише такою, що збереглась на надгробку.

Добру пам'ять у пологівців залишив по собі Микола Омелянович Долгов, талановитий інженер, вчений і винахідник. Микола Долгов приїхав у Пологи із Петербурга на початку минулого століття, аби проводити практичну роботу, втілювати в життя у житті свої ідеї. У 1906 році О. М. Долгов у Пологах створив першу в Росії «дощомірну станцію», на якій вимірювалася кількість опадів.

Влітку 1911 року професор-геолог Володимир Дмитрович Соколов (1855-1917) проводив в Олександрівському повіті дослідження водного господарства краю. І саме тоді він мав можливість познайомитися з практичними досягненнями Миколи Долгова, про діяльність якого відгукнувся добрими словами:

«...Наиболее-же существенным в дальнейшем развитии их является тщательное изучение тех сложных процессов, какими определяется обций склад водного хозяйства в различных местных условиях. Весьма поучительны в этом отношении чрезвычайно интересные работы начальника 12 участка II Екатерининской железной дороги, Н. Е. Долгова, который на станции Пологи организовал для них целый гидрологический институт. Исследования г. Долгова тем более важны, что они всецело приурочены к площади Александровскаго уезда и касаются таких сторон его водного хозяйства, которые имеют огромное практическое значение. Нужно надеяться, что Н. Е. Долгов не откажет поделиться с земством собранным им обширным материалом и тем существенно облегчит успешное выполнение работ по улучшению водоснабжения уезда».

В історії міста був певний період – перша половина ХХ століття – коли воно нагадувало типове єврейське містечко, яке відразу вписалося в структуру пристанційного селища.

Старожили Поліг, мабуть, ще пам'ятають, що до війни у місті існували єврейські квартали. Основна частина єврейських сімей мешкала в центрі міста, заселивши такі вулиці як Жовтнева (колишня Поштова), відома в народі під назвою Мала Єврейська, Пролетарська та провулки Шевченка, Некрасова (колишня вулиця Петровського), Водопровідний. Тут же знаходилися і їхні лавки. Забігаючи наперед, скажемо, що восени

41-го, коли в місто ввійшли німці, з нього вивезли, а потім розстріляли майже всіх євреїв. Чимало з тих, хто пережив роки війни повернутися в Пологи так і не зважилися.

Треба сказати, що на початку свого існування Пологи мали сприятливий природний і морально-психологічний клімат для проживання представників цієї національності. Тому досить-таки швидко пристанційне селище «обросло» людністю, де знайшли притулок численні єврейські сім'ї, що понаїздили зі своїх колоній Красноселівка, Межиріч та інших, знаходячи для себе в невеличкому пристанційному селищі духовне середовище. Як казав один старий єврей: «Євреї такий плодючий народ, як бактерії: коли оселиться один коло станції, то через кілька років їх там буде кілька десятків». Серед саманних хаток виділялась двоповерхова будівля синагоги, споруджена силами місцевої єврейської громади ще на початку 20-го століття. До речі, це єдина вціліла культова споруда, які діяли на території міста.

В анкеті Пологівської єврейської релігійної громади від 1925 року, згідно з документами адмінвідділу Запорізького окрвиконкому, зазначено, що громада в селищі Пологи була створена у травні 1903 року. На час створення єврейської громади до її складу входило 400 осіб.

На завершення єврейської теми варто згадати й про те, що саме з Пологами пов'язані дитячі спогади Яна Френкеля (його назвали Яном-Томпа на честь естонського революціонера). У Пологи батьки відомого композитора переїхали з Києва, коли тому не було й року. Батько Яна – за професією перукар, але серце своє віддав скрипці, до того ж мав неабиякий педагогічний талант. Саме від свого батька майбутній музикант і композитор Ян Френкель перейняв любов до музики.

Події Першої світової війни певною мірою позначився й на життєдіяльності селища Пологи. Так, газета «Александровские отклики» 20 грудня 1916 року повідомляла про те, що накладено секвестр (заборона, обмеження. – *Авт.*) на розташований в Пологах завод вогнетривких виробів з усіма будовами й машинами, який належав вихідцям із Німеччини Іосипу-Рудольфу та Феліксу Вільгельмовичам Ауге на весь час стану на воєнному положенні Одеського Округу. Ті ж таки «Александровские отклики» повідомляли, що протягом листопада місяця 1916 року Пологівський музей було відкрито 19 днів і за цей час відвідало його 19 груп, 149 дітей і 320 дорослих.

Не обійшли стороною Пологи й бурхливі події 1917-року та громадянської війни, які, проте, не стали для міста визначальними. На той час залізничне селище відігравало роль проміжної ланки, що з'єднували райони, де вирішувалася доля тієї або іншої влади. Тому здебільшого в архівних документах Пологи згадуються у переліку поряд з іншими населеними пунктами як селище, яке мало певне стратегічне значення однаково як для червоних, так і для армії Нестора Махна чи вояків барона Врангеля.

Із спогадів О. В. Белаша, В. Ф. Белаша «Дороги Нестора Махна»:

«...Не успела наша «черная гвардия» (всего 60 человек) погрузиться в поезд, как начальник станции Пологи показал телеграмму из Москвы, в которой говорилось, что Временное правительство Керенского низложено и арестовано Петроградским Советом. Торжеству не было границ. Железнодорожники спешили к нам на митинг, который постановил организовать Пологовский Ревком, что и было немедленно исполнено.

...На станции Пологи от коммуниста-большевика Беленкевича получили три тысячи винтовок, два вагона патронов, девять вагонов снарядов и шесть орудий.

...3 января 1919 г. в вокзальном здании станции Пологи, открылся съезд южного участка фронта, на который прибыло свыше 40 делегатов. Был избран исполком съезда:

председателем – Новиков, секретарем – Зверев, членами: Чубенко, Куриленко, Липский и Хмарский.»

З книги С. Мамонтова «Походы и кони»:

«...Когда туман рассеялся, мы оказались именно там, где хотели быть. Шагах в ста от нас полотно железной дороги в глубокой впадине, так что бронированный махновский поезд не сможет нам вредить, и в полуверсте вокзал Полог, где слышались свистки и движение составов... Всем было ясно, что нужно как можно скорей испортить железнодорожный путь, чтобы захватить махновский бронепоезд, который действовал против первой группы, потом обстрелять вокзал Полог и, если удастся, захватить Пологи... Наконец открыли огонь по вокзалу Полог. Слишком поздно, маховцы успели увести все паровозы... Пологи были заняты не благодаря нашей доблести, а благодаря панике среди маховцев... Мы занимали Пологи, маленький городок в конце бесконечных селений и железнодорожный узел. Тут была каменная пятиэтажная мельница и несколько мощных улиц...»

Ще одним свідченням подій 1917-го року та громадянської війни є пам'ятник, який, щоправда, останнім часом набув убогого вигляду. Йдеться про поховання залізничників, які стали жертвою врангелівського терору в далекому 1920-му році. Нагадаємо їхні імена. Це – В. В. Тоцький, Д. Т. Кравченко та І. Крайній. У 1924 році на могилі було встановлено пам'ятник. Сьогодні він затиснутий двоповерховими будинками, а тоді ця місцина була вільна від споруд. Кажуть, тут навіть певний час існував стадіон, на якому проводили всілякі змагання робітники залізничного вузла.

То ж варто згадати і про перші футбольні матчі у місті, які приваблювали до себе увагу його мешканців. Відомий у минулому запорізький футболіст і суддя Григорій Євдокимович Свистун (1912-1979) свого часу чимало сил витратив на вивчення історії запорізького футболу. Протягом тривалого часу вів записи, які сьогодні складають чималенький футбольний архів. Одна зі сторінок минувшини запорізького футболу присвячена місту Пологи, яке на початку двадцятих років минулого століття було футбольним центром краю.

Зі спогадів Григорія Свистуна:

«13 июля 1925 года ЦК партии большевиков издает Постановление «О дальнейшем развитии физической культуры и спорта в СССР». Его претворение в жизнь возлагалось на профсоюзы, Красную Армию и Наркомпрос. Возникли отраслевые спортивные общества. Футбол начинает проникать в районные центры и села. Прочно вошел футбол в города Осипенко (Бердянск), Мелитополь, Большой Токмак, в Пологовский, Розовский, Гуляйпольский, Ореховский районы.

В 1922 году через Пологи проезжала команда города Екатеринослава (Днепропетровск). Воспользовавшись переменой локомотивов, футболисты провели тренировку на поляне возле вокзала (теперь здесь стоит памятник павшим борцам за революцию). Местная молодежь заинтересовалась футболом и организовала спортивные кружки. Мячи изготавливали сами: сшивали из ткани форму, а внутрь набивали овечью шерсть. Популярными были и мячи, сделанные из мочевого пузыря свиньи.

Уже к началу 1924 года в Пологах создали команду под названием «Желдор». Организатором ее был инструктор физкультуры Иван Григорьевич Плочко. В этом же году положовцы сыграли первые товарищеские матчи. Их соперниками были команды Бердянска, Мариуполя, станции Чаплино, Гуляйполя. Пологовцы, несмотря на отсутствие опыта, у этих команд много раз выигрывали. Не удалось им победить лишь футболистов Александровска и Екатеринослава.

«Желдор» займав вівідуючі місця і на отраслевих змаганнях. Його ігру визначили вратарь Семен Кочкарев (он же був одним из сильнейших легкоатлетов области), защитник Павел Пащенко. Павел, кстати, обладал пушечным ударом: с места «стрелял» на 70 метров! Это и сегодня немногим под силу. Особой техникой славился Анатолий Иосиков, москвич, приехавший на работу на станцию Пологи. Старожилы хорошо помнят техничную игру Петра Родичкина, Алексея Кравцова, Все трое погибли в войне с немецкими оккупантами. Еще из известных пологовских футболистов: Александр Яланский, Иван Федосов, Иван Коринев, Андрей Шевченко. Наряду со «взрослым» футболом в Пологах был популярным уличный футбол: играли самодельными мячами двор на двор, улица на улицу».

Пологи поступово стають центром економічного і культурного життя – з'являються власники великих та дрібних магазинів, зростає прошарок робітничого люду, особливо залізничних професій. Це в свою чергу спричинило розбудову містечка, його комунікацій, а також викликало збільшення кількості населення.

За свідченням нашого земляка історика А. Карагодіна, різке зменшення чисельності дворів і населення, яке зафіксоване в документах на 1923 рік, пояснюється тим, що частина селища Пологи була приєднана до сусіднього села Пологи. Але вже в середині 20-х років минулого століття та частина села Пологів, що знаходилася на лівому березі річки Кінської, на північ від вулиці Пролетарської була приєднана до залізничного селища. Саме тоді й з'явилася назва чи не найдовшої вулиці міста – Карла Маркса. До речі, чи багатьом відомий факт, що старовинний путівець, по якому й пролягає тепер вулиця Карла Маркса, чи не єдиний давній свідок проїзду по ньому в 1820 році Олександра Пушкіна? Шлях російського поета тоді пролягав давнім поштовим трактом від Катеринослава через Олександрівськ, Оріхів, Пологи до Таганрога.

Із спогадів Михайла Федченка:

«До осені 1923 року багато комсомольців брало участь в художній самодіяльності під назвою «Просвіта». Восени 1923 року було вирішено створити художню самодіяльність комсомольців. Бо кожен з комсомольців хотів «грати» на сцені. Ролей на всіх не вистачало. Першою п'єсою, яку поставили була драма «Гаркуша».

З погляду на архітектуру, якщо під цим терміном розуміти його основне значення (функціональне та естетичне формування простору), більшість споруд у місті нічим особливим не відрізнялись ні тоді, ні зараз. Переважна більшість будинків були звичайними хатами із самана, як єдиним будівельним матеріалом на півдні України. Які ж характерні риси можна відзначити в місцевій архітектурі? Довгі будиночки, одноповерхові, розташовані один біля одного майже впритул. Окремі представники цього типу будівель, які поступово доживають свого віку, й утворили сучасні вулиці та провулки міста – Пролетарська, Жовтнева, Водопровідний, Жуковського, Залізничний...

У повоєнне десятиліття місто поступово розбудовувалося. Потрібно було не тільки відновити зруйноване, а й негайно будувати нове. Особливо це було актуальним щодо житла, якого гостро не вистачало. Тому терміново розгорнулося масове будівництво індивідуальних малоповерхових житлових будинків. Слід визнати, що в той важкий час одноповерхове індивідуальне житло відіграло помітну роль у формуванні архітектурної тканини міста. І на сьогодні ще питома вага одноповерхових кварталів у балансі житлових територій міста становить досить значний відсоток.

Старожили, мабуть, ще пам'ятають, як виглядала центральна вулиця – добротні приватні одноповерхівки, серед яких особливу увагу привертав особняк з садом та кам'яним парканом. Мешкав у цьому будинку Григорій Олександрович Когрушев, який після війни певний час був головою Пологівської міської Ради депутатів трудящих.

Проте, на початку 60-х років починається новий етап розвитку архітектури Поліг: формується не лише центральна вулиця, але й сучасне архітектурне обличчя міста, розгортається нове комплексне багатопверхове житлове будівництво. Це були чотири- та п'ятиповерхові будинки. 60–70-ті роки ХХ століття стали часом найбільш інтенсивного будівництва за всю історію існування Поліг.

Довоєнні кварталчики центральної частини Поліг становлять лише незначну частку сучасного міста та іноді спонукають до роздумів. Те, що ми звикли бачити щодня, сприймається нами як єдино можливе, але іноді задумуєшся про те, хто, як, коли і якою ціною ту можливість здійснював упродовж попереднього століття?. В зв'язку з цією обставиною, мабуть, слід зауважити, що кількість корінних пологівців (вважаємо такими тих, діди яких пам'ятають повоєнні Пологи) настільки незначна серед теперішнього населення, що через покоління пам'ять про місто початку 20-го століття може взагалі зникнути із свідомості пологівців, більшість яких є вихідцями з сіл, приїжджими чи народились після війни.

Відомо, що назви вулиць здавна обирають чиновники. Назви мікрорайонів народжуються в народі, їх не затверджують чиновницькі печатки, а нові покоління з дитинства вбирають у свою пам'ять їх назви. Так, із розбудовою міста з'явилися нові житлові масиви, кутки. Їхні назви знають всі, їх можна почути в щоденній мові пологівців і гостей. Даючи новому приятелю домашню адресу, ми обов'язково кажемо, що живемо не лише на певній вулиці, а – на Кагаліні (складає цілий житловий мікрорайон), на Аврорі, на Калініна (обидва – за назвою колишніх колгоспів). Міцно вкорінилися і тримаються старі традиційні назви «Собачки», «Циганщина» або «Камчатка», «Красний посьолок». Все це назви місцевостей, які вже мають свою історію, тісно пов'язану з минувшиною районного центру.

У вулиць доля дещо інша. За історію свого існування вони не уникли хвороби тасування їхніми назвами на догоду злобі дня хоча б тому, що десь у 20-х роках, коли Пологи почали набувати певних ознак селища міського типу, їм почали надавати назви, в яких відзеркалювалися революційні події та люди, які були причетні до них. Зараз можна лише пошкодувати, що у пологівців так і не знайшлося бажання увічнити пам'ять про відомих земляків.

Від початку існування міста його головна вулиця сформувалася як громадсько-торговельний та культурно-адміністративний центр, яка ще до війни придбала собі назву за ім'ям Максима Горького (а раніше вона називалася Базарною). Причиною такого пошанування пролетарського письменника стало відвідування ним знаменитої комуни «Авангард». Колись свій початок вулиця брала від тепершньої привокзальної площі і завершувалась середньою школою № 4. Згодом межі вулиці розширилися, і тепер вона починається від парку залізничників. Саме на цій вулиці розміщуються найважливіші об'єкти міста. Насамперед, це одна з найдавніших споруд – будинок Пологівської міскради. Якось довелось почути цікаві подробиці з історії цього будинка, які дещо доповнюють портрет міста.

Згадує Надія Андріївна Олексієнко:

«Сама я родом із села Новоселівка. Нас дітей у батьків було одинадцятьоро. Мій батько Бровко Андрій Якович та моя мама Кисіль Мотрона Никифорівна родом із села Воскресіньки. Колись в нашому селі жив пан Коронцов. В нього наймитували мої батьки, мама була прачкою, тато нас волів. Батьки мої бул неписьменні, але гроші щитали добре. Ходили в церкву і знали багато молитв. А пан Коронцов, кажуть, виїхав в Америку ще до революції.

Коли я виросла, то в Пологах зустрілася зі своїм майбутнім чоловіком Олексієнком Костянтинном Авксентійовичем, також дванадцятого року народження. Коли вийшла за

нього заміж, то перейшла жити до свекрів. Їх родослів'я дуже цікаве. Свекор мій Олексійко Авксентій Олексійович був не тутешній, а свекруха Єфросинія Терентіївна Костенко родом із Орхівського району. Так от мій свекор був економом в капіталіста Кривостицького з Америки. Робив він на цього Кривостицького аж поки не почалася революція. Його дім та двір – отой будинок, де зараз знаходиться міськрада з іншими установами. Цей американець привозив сюди матерію, рибу, різні хустки. В нього мій свекор також був і за продавця. Коли почалася революція цей американець запрошував мого свекра в Америку, але той не захотів їхати...».

Утім, для жителів Поліг справжнім, суттєвим центром міста в усі часи був базар. Своєрідний центр людської спільності, куди тягнулися нитки всіх відомих і маловідомих, важливих і не дуже подій міста. Тут не лише торгували, але й обмінювалися новинами, вирішували якісь справи, знайомилися, лялися і мирилися. Таким це місце між двома вокзалами – залізничним та автобусним – залишається й до сьогоднішнього дня. І таким воно буде, допоки існуватиме моє місто. Це єдине місце, яке відзначається якоюсь особливою сталістю, яке пережило кінотеатри і клуби, святкові зібрання на площі, яке за довгі роки свого існування набуло свого обличчя.

Для міста Пологи, де головну роль із самого моменту заснування відігравала залізниця, Велика Вітчизняна війна розпочалася з 22 червня 1941 року. Вже на шостий день в Пологах було сформовано військово-експлуатаційне відділення, куди ввійшло майже 200 спеціалістів – оглядачів вагонів, майстрів, стрілочників, кондукторів. Із Поліг їх направили в Нижньо-Дніпровський залізничний вузол Дніпропетровської області, де приєднали ще майже тисячу спеціалістів з усієї Сталінської дороги та всіх відправили до Одеси на станцію Підгородня.

У місто німці вступили в неділю 5 жовтня 1941 року, о третій годині дня. Встановивши в Пологах окупаційний режим, фашисти почали налагоджувати діяльність адміністративних та каральних органів. Було створено міську поліцію, жандармерію, військову комендатуру, остання розміщувалась у районній лікарні. Всі вони займалися розшуком партизан та антифашистськи налаштованих мешканців міста. В однопверховому приміщенні колишньої неповної середньої школи знаходилася школа поліцейських. Заарештованих місцевих жителів і військовополонених тримали в таборі на території контори заготзерна. Така увага німців до міста була невипадкова. У серпні 1942 року генерал-комісар Дніпропетровська Клаус Зельцнер підписав наказ про створення Положської області. Згодом з Апостолово був присланий гебітскомісар Вільгельм Гернер для організації адміністративної роботи. Почала виходити обласна газета «Нове життя».

Сумної слави від нащадків пологівців зажив Овсяник Іван Васильович, який під час окупації міста очолював міську поліцію (до війни працював на залізничній станції). Свідки тих днів добре пам'ятають, як Овсяник любляв їздити містом верхи на коні. При собі мав зброю, шкіряний батіг. Начальником поліції Овсяник працював з осені 1941 по квітень 1943 року. У лютому місяці 1942 року за вказівкою Овсяника були заарештовані та розстріляні місцеві цигани.

Попри те, що бої за Пологи тривали не довго, лиха нарobili чимало. Багато будинків у місті було зруйновано. Близькість розташування центральної вулиці до залізничної станції і спричинила руйнацію.

Ось як про це згадував у своїй книзі спогадів «Вижу противника!» Микола Ісаєнко, безпосередній учасник тих подій.

«...Во второй половине дня я обратился к полковнику Кудряшову с просьбой разрешить вылет на «охоту» в район Гуляйполе-Пологи.

...Отвернули от Вольного, набрали высоту 3000 метров, прошли Федоровку и взяли курс на город Пологи. Пути на железнодорожном узле были забиты составами. Составов было свыше двадцати – пассажирских, товарных, сформированных целиком из цистерн. Похоже, фашистам не хватило паровозов, чтобы растащить это скопище.

...Пикировали на станцию с интервалом в полкилометра. Взяв упреждение, я открыл огонь с дистанции примерно в 300 метров, поразил товарные вагоны, затем, продолжая пикировать, повернул трассы снарядов и пуль на цистерны. Одна вспыхнула. На высоте примерно пятидесяти метров я пронесся над железнодорожным мостом, снизился в овраг южнее Чапаевки, летел бреющим еще минут пять, чтобы не угодить под зенитки врага, и только тогда стал набирать высоту.

...Мы посадили самолеты, радуясь удачному полету».

Було це 14 вересня 1943 року, а за кілька днів місто було вже вільне від німецьких окупантів.

Свідки тих днів розповідають, що коли бомбили станцію, то колісні пари від вагонів та паровозів лежали аж у центрі міста, там, де донедавна працював кінотеатр «Юність».

Згадує Андрій Харченко:

«Жив я колись у Пологах. Пам'ятаю, як перед визволенням міста його дуже бомбили наші літаки, як горіло вугілля на залізниці, як розлітались щент розбиті залізничні вагони».

У довоєнні та післявоєнні роки у місті чи не найголовнішу роль у здобутті освіти підростаючого покоління положівців відігравала середня школа № 75 тоді Сталінської залізниці. За плином часу відходять у небуття й ті, хто ще пам'ятав її вчителів довоєнних та повоєнних років. Гордістю школи був її багаторічний директор Павло Іванович Мартиненко. Ось як згадував про нього у своїй «Повісті про Івана Бедного» письменник і кінодраматург Олександр Сацький, до речі, випускник школи № 75 1950 року: *«Прозорі очі директора завжди спокійно дивилися крізь лінзи золочених окулярів. Павло Іванович ніколи не кричав ні на кого. Старшокласники розповідали: навіть на своїх уроках географії говорив тихо. Але коли його громіздке тіло з'являлося в коридорі одноповерхової школи, «тс-с-с» - пролітало негайно, а шкільні шалівітри смирно притулялись до стін і підпирали їх доти, доки йшов директор, мовчки киваючи головою на «драсьте», «драсьте», «драсьте», що супроводжувало Павла Івановича аж до дверей його кабінету».*

Сьогодні тут діє навчально-виробничий комплекс.

Ще до війни при клубі залізничників ст. Пологи було організовано ансамбль пісні й танцю дружин залізничників і домогосподарок. Ансамбль відвідували 20 жінок. Газета «Червоне Запоріжжя» (тепер «Запорізька правда») за 9 березня 1939 року повідомляла, що *«сьогодні на відзнаку 125-річчя з дня народження українського поета Т. Г. Шевченка в Пологах відбудеться урочистий пленум міськради з участю партійних, комсомольських і професійних організацій».*

В двадцяти колгоспних клубах з 5 березня щоденно проходять вистави п'єси Шевченка «Назар Стодоля». В селах Кінські-Роздори, Федорівка, Новоселівка і в ряді інших відбуваються літературні вечори, присвячені творчості Т. Г. Шевченка».

У відповідності до Указу Президії Верховної Ради УРСР від 1 грудня 1966 р. територія колишнього селища Шевченко-2 увійшла в межі міста Пологи (тепер Пологи-5). Це в свою чергу змусило виконком міськради перейменувати деякі вулиці та провулки

колишнього селища. Наприклад, вулиця Кірова отримала назву Крупської, вул. М. Горького – Чубаря, провулок Суворова став Піщаним, а провулок Шевченка – Кар'єрним.

Згадуючи минулі часи не можна оминати ще однієї сторінки з історії нашого міста. Так склалося, що річка Конка не відіграла великого значення у житті міста. Вона обіймала північну його частину, з'єднуючи залізничне селище та село Пологи мостом. Мабуть, якби розбудова міста пішла в наступ на село, то сьогодні Пологи мали б свою набережну.

Старі люди ще пам'ятають, та й то з переказів своїх батьків, якою в минулому була Конка протягом всього року проточною й багатоводною річкою. Місцями вона мала понад 20 метрів в ширину і понад 4 метри в глибину. Русло її проходило в крутих берегах, на яких росли високі верби та густі зарослі комишу і осоки. Весною на гніздування прилітало сюди безліч пернатої дичини. У воді водилось багато риби. По обидва боки були прекрасні заливні луки і поливні городи, які давали високі врожаї сіна й городини.

Мешканець міста Пологи Г. Ковтун згадує про річку Конку:

«Ще років 50-60 тому річка була жива, а вода в ній – холодна і прозора. В деяких місцях з берега в річку стікали джерельні води. І ми, хлопчак, пили ту холодну і смачну воду. Весною Конка розливалася, виходила з берегів, а потім, коли вода спадала, в траві зоставалися калюжі і ми ловили там карасів та щук. Найбільше приваблювали нас раки. Яких тільки розмірів ми не тягали їх із нір та очеретів! А скільки було птахів, що плодилися і жили там: це і качки, і кулики різні, очеретянки, іволги та дуплянки, дятли. Зранку голосно кувала зозуля. На солом'яних дахах гніздилися лелеки. Раніше, розповідав мій дід, були джерела такі могутні, що затопляли водою городи і хати. Люди збирали по мішку вовни, щоб забивати ті безсмертні джерела. А це розповідав він, як раніше йому розповідав батько, що по Конці ходили кораблі, наші і турецькі, і що загинув турок із золотом та золотим конем на борту. Тепер, коли показую онукам ці місця, вони тільки здивовано дивляться, і хто знає, що думають. Отака-то була річка Конка».

У 1949 році на сторінках обласної газети «Червоне Запоріжжя» була висловлена слушна думка щодо збереження русла річки Кінської. Так, для обводнення заплави річки і створення джерела зрошення колгоспних земель пропонувалося урегулювати місцевий стік шляхом будівництва кількох гребель, щоб створити систему водойм від гирла до верхів'я річки. Для поліпшення умов стоку і попередження швидкого замулювання водойм і русла пропонувалося припинити розорювання крутих схилів заплави і балок, розташованих у басейні річки, і дати їм можливість одернуватися, припинити природне руйнування ярів, закріпивши їх влаштуванням обводних каналів, лісонасадженням тощо.

Насамкінець кілька слів про історію рідного краю та наше ставлення до неї. Події минулого і сьогодення неодноразово засвідчували, що пам'ять знищують люди, а не час. Але хочеться вірити, що у кожної думуючої людини настає такий період у житті, коли перед нею постають вічні питання: що ти знаєш про своє коріння, про місце, де народився? Коли починає хвилювати давно забуте і невідоме, те, що навіки пішло за рікою часу. Коли починаєш по іншому сприймати далекі розповіді старих людей про історію рідного міста. Тому і писався цей нарис із думкою, що попри всілякі негаразди нашого сьогодення необхідно спробувати не втратити кращого в минулому нашого міста.

**ЄМЕЦЬ Олександр Миколайович,
краєзнавець**

Загальні відомості

Місто Пологи - адміністративний і культурний центр Пологівського району Запорізької області. Розташований населений пункт на лівому березі р.Конки. Площа міста – 1600 га. населення – 20375 осіб (станом на 1.05.2009 р.). Відстань від Поліг до обласного центру по шосе – 98 км, залізницею – 105 км.

Пологи- важливий транспортно-промисловий центр. У місті знаходяться станція Пологи, вагонне і локомотивне депо. Через місто проходить автомагістраль державного значення Запоріжжя – Маріуполь.

Промисловість представляють підприємства: ТОВ «Дніпрокераміка» (виробництво сантехніки), ЗАТ «Мінерал» (видобуток глини та піску), ТОВ «Пологівський хімічний завод «Коагулянт» (основна продукція – сульфат алюмінію технічний очищений), ПАТ «Пологівський олійноекстракційний завод» (виробництво олії та майонезу марки «Славія»).

Місто Пологи має свій статут, гімн, герб і прапор.

Пологи // Северная Таврия в почтовых открытках XX столетия. - К., 2010. - С. 262-264.

Запорізький край / Н. І. Кузьменко (авт.-уклад.), О. І. Аблицов, С. В. Воловник, Т. А. Гузенко [та ін.]. – Запоріжжя : АА Тандем, 2008. – 530 с. : іл. - Из змісту : *Пологівський район.* - С. 218-225.

Новітня історія України : Імена. Звершення. Творчість. Вип.1 : Запоріжжя / авт. - упоряд. В. В. Болгов. - К. : Новий Світ, 2006. - 112 с. : іл. - Из змісту : *Пологівський район.* – С. 26.

Пологи // Большая энциклопедия. – М., 2006. – Т. 38 : Полнолуние – Приап. – С. 15.
Запорізька область : ілюстров. енциклопедія. Т. 2 : Архітектура і містобудування. Культура. Економіка. Райони області / К. С. Карафін, О. І. Красюк. – Запоріжжя : Дике Поле, 2004. – 293 с. : іл. – Из змісту : *Пологівський район.* - С. 276-277.

Пологи // Большой энциклопедический словарь. - М., 1991. - С. 936.

История городов и сел Украинской ССР. Запорожская область / редкол. : В. И. Петрыкин [и др.]. / Ин-т истории АН УССР ; гл. редкол.: П. Т. Тронько (пред.) [и др.]. - К. : Глав. ред. УСЭ, 1981. - 726 с. - Из содерж. : *Майстренко В. Пологи / В. А. Майстренко, Т. В. Плетень.* - С. 548-559.

Ковтун В. Города Украины : (эк.- геогр. справ.) / В. Ковтун, А. Степаненко. - К. : Выща шк., 1990. - 279 с. - Из змісту : Пологи. - С. 104 – 105.

Пологи // БСЭ. – М., 1975. – Т. 20 : Плата - Проб – С. 246.

Пологи // Радянська енциклопедія історії України. - К.,1971. - Т. 3. - С. 411.

***

Супруненко В. Имя на карте : геогр. названия Запорож. края / В. Супруненко ; Владимир Супруненко. – Запорожье : Артишок, 2008. – 227 с. – Из содерж. : *Пологи.* - С. 99-100.

Супруненко В. Запорожский край : попул. энц. природ. достопримечательностей, традиций и названий / В. Супруненко ; Владимир Супруненко. – Запорожье : Мотор Сич, 2003. – 219 с. – Из содерж. : *Пологи.* - С. 216.

Пологівському району – 80 років : [в. т. ч. про м. Пологи]. – Запоріжжя : Запоріжжя, 2003. - 49 с.

Запоріжжя - мій рідний край: (метод. рекомендації для вихователів дошкіль. закладів і груп продовжен. дня). – Запоріжжя : [б. в.], 1992. - 74 с. - Из змісту : *Пологи.* - С. 42.

- Гиммельфарб А. Встречи на Запорожье : путевод. / А. М. Гиммельфарб, Н. В. Клименко. – М. : Промінь, 1980. – 142 с. : ил. – Из содерж. : [з. *Пологи*]. – С. 85-86.
- Запорожье мое цветущее. – К.: Реклама, 1978. – 103 с.: ил. – Из содерж. : *Пологи*. – С. 65.
- Пологи // Хижняк А. Запорізька область : (геогр. нарис). - К., 1959. - С. 113-114.
- Каіра М. Більшість пологівців вважають Пологи промисловим містом, але його символом називають сонях / Марія Каіра // Районка. - 2012. - 12 верес. - С. 14.
- План розвитку Поліг на 2010 рік // Нова газета. - 2010. - 10 черв. - С. 1.
- Біла Л. Що старше : місто Пологи чи село Пологи? / Л. Біла // Районка. - 2009. - 9 верес. - С. 4.
- Мосієнко І. Мета - перебудова / І. Мосієнко // Рад. село. - 1987. - 7 жовт.
- Пологи. Рoste і квітне місто // Запоріз. правда. - 1970. - 4 листоп.

Природа. Екологія

- Супруненко В. Имя на карте : геогр. названия Запорож. края / В. П. Супруненко ; Владимир Супруненко. – Запорожье: Артишок, 2008. – 227 с. – Из содерж.: *Пологи*. - С. 99-100.
- Барабоха Н. Топонімічний словник-довідник Запорізької області : природні топоніми / Н. М. Барабоха, О. С. Арабаджі, О. П. Барабоха. – Мелітополь, 2005. – 84 с. – Из змісту : Конка (Кінська, Кінські Води) : [річка]. – С. 32-33.
- Князьков Ю. Запорізька область : іст.-геогр. і топонім. словник. Вип. 2 : (Великобілозерський, Кам`янсько-Дніпровський, Куйбишевський, Михайлівський, Орхівський, *Пологівський*, Розівський, Токмацький райони) / Ю. П. Князьков; Запоріз. наук. т-во ім. Я. Новицького, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. – Запоріжжя : Тандем - У, 2006. – 406 с. : іл. - Из змісту : *Пологи*. – С. 235.
- Горпинич В. Словник географічних назв України : (топоніми та відтопонімні прикметники) / В. Горпинич. – К. : Довіра, 2001. – 526 с. – Из змісту : *Пологи*. – С. 328.
- Географічна енциклопедія України : в 3 т. Т. 3 : П – Я. – К. : УРЕ, 1993. – 414 с. – Из змісту : *Пологи* ; *Пологівське родовище каолінів і вогнетривких глин*. – С.60.
- Ковтун В. Города Украины: экон. - геогр. справ. / Ковтун В. В., Степаненко А. В. – К.: Выща школа, 1990. - 280 с. – Из содерж. : *Пологи*. - С. 104-105.
- Стрижак С. Назви річок Запоріжжя і Херсонщини : (Нижньонадніпрянське Лівобережжя) / О. С. Стрижак ; АН УРСР , Ін-т мовознавства ім. О. О. Патона. – К. : Наук. думка, 1967. – 128 с. – Из змісту : [р. *Кінська*]. – С. 56-58.
- Строительные материалы Запорожской области : (минерально-сырьевая база). - К. : Будівельник, 1964. - 206 с. - Из содерж. : [Пологское – II месторождение суглинков, каолина и песка]. - С. 105-106.
- Стогний Н. Запорожская область : природа и хозяйство / Н. Стогний. – Запорожье : Книж.-газ. изд-во, 1963. – 275 с. – Из содерж. : [Речка Конка]. – С. 43 ; *Пологи*. – С. 246-247.
- Чарівними стежками : туристські маршрути по Запорізькій області для юних мандрівників. – Запоріжжя : Кн.-газ. вид-во, 1962. – 117 с. : іл. і карт. – (Люби і вивчай свій край). – Из змісту : [в т. ч. про р. Конку та м. Пологи]. – С. 88-95.
- Соколов Д. Геологическое строение Александровского уезда Екатеринославской губ. по буровым материалам и условия его артезианского водоснабжения : [в т. ч. в *Пологах*] Д. В. Соколов. – Л. : изд. геол. Комитета, 1929. – 132 с. : 3 табл. Карты. – (Труды геологического комитета. Новая серия. Вып. 187).

***

Річка Конка ; Каолін // Краєзнав. вісн. – 2011. – 1 груд. (№ 6-7). – С. 3, 4. – (7 чудес Пологівського району).

Бойко Е. Белые, пластичные и...огнеупорные : [о каолиновом месторождении] // Содружество. - 2003. - № 1.- С. 30.

Чуприна А. Искали в Пологах коня золотого..., а нашли залежи каолинов и огнеупорной глины / Анна Чуприна // МИГ. - 2003. - 29 мая. - С. 36.

Петраков Г. Жемчужины пологовской земли / Г. Петраков // Индустр. Запорожье. - 1998. - 1 окт.

Охорона природи

Каменев В. Райцентр – не глубинка : [из 20 экол. проектов стран СНГ, представленных в Евросоюз, утвержден только пологов. проект] / В. Каменев // Коммерсант Юга. - 1997. - № 15.

Причиненко К. ...І школа "зеленого вчителя" : [в Пологах відкрито інформ.-освіт. Центр з питань фауни і флори] / К. Причиненко // Сіл. вісті. - 1997. - 23 жовт.

Харченко В. Відкриття екологічного центру : [в Пологах] / В. Харченко // Пологів. вісті. - 1997. - 3 верес.

Головань О. Сумні очі природи / О. Головань // Пологів. вісті. - 1994. - 4 трав.

Белый В. И тогда пускают "зеленых ." : [вопросы экологии и стр-ва новых предприятий в Пологах] / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1992. - 18 июня.

Гузенко Т. Жінки протестують: проблеми екології залишаються / Т. Гузенко // Пологів. вісті. - 1992. - 3 черв.

Манько М. Що за акцією протесту : [жінки міста виступають проти будівництва нового цеху з-ду "Коагулянт"] / М. Манько // Запоріж. прада. – 1992. - 3 черв.

Галічій І. Момент істини / І. Галічій, М. Манько // Запоріж. прада. – 1991. – 1 черв.

Головань О. Не губіть заповідну красу / О. Головань // Запоріж. прада. - 1991. - 25 трав.

Наболіле питання // Пологів. вісті. - 1991. - 4 черв.

Харченко В. Обличчям до природи / В. Харченко // Пологів. вісті. - 1991. - 19 верес.

Харченко В. Пейзажі в стилі Босха / В. Харченко // Рад. село. - 1990. - 11 серп.

Бараненко Н. Попала Конка в окружение / Н. Бараненко, Г. Красносельский // Индустр. Запорожье. - 1990. - 14 авг.

Шаповал З. Серйозні попередження природи / З. Шаповал // Рад. село. - 1990. - 25 верес.

Галічій І. Професійні охоронці зеленого світу / І. Галічій // Запоріж. прада. - 1989. - 27 берез.

Галічій І. Любити природу / І. Галічій // Комсомолец Запоріжжя. - 1986. - 23 верес.

Тамаренко В. Ректор народного університету ["Природа" при локомотив. депо В. Нестеренко] / В. Тамаренко // Запоріж. прада. - 1984. - 8 січ.

Рубежі природоохоронців // Рад. село. - 1981. - 25 квіт.

Пологівське лісництво

Край наш Пологівський : іст.-докум. розповідь. Кн. 1 / гол. ред. О. В. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : Район. друкарня, 1998. – 190 с. – Із змісту : Держлісгосп. – С. 183.

Костюк В. Зелені фортеці / В. Костюк // Районка. - 2009. - 16 верес. (№ 38). - С. 8.

Солонина Е. Зеленое "войско" степей / Е. Солонина // Суббота плюс. - 2004. - 7 окт. (№ 41). - С. 11.

Левченко С. Хімічний догляд за культурами : [досвід Пологів. лісомеліоратив. станції] / С. Г. Левченко // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість. - 1982. - № 1. - С. 15.

Промисловість м. Пологи

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1997. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Чесноков І. Район електромереж / І. І. Чесноков. – С. 143-148.

Северин В. Назад в СРСР : як працювали пологівські підприємства за часів Союзу і яка їхня доля нині? / Валентина Северин // Районка. - 2012. - 11 лип. (№ 28). - С. 6-7 ; 1 серп. (№ 31). - С. 8 ; 15 серп. (№ 33). - С. 6.

ЗАТ "Гірничодобувна компанія "Мінерал"

Хоча Приазовське рудоуправління, спадкоємцем якого є ЗАТ "Мінерал", засноване у 1929 році, історія підприємства на цьому не вичерпується. Промисловий видобуток каоліну та вогнетривкої глини в Пологівському родовищі розпочали в 1924 році, коли була створена Янценська ділянка. А непромисловий? В тих же Кінських Роздорах, поблизу яких пролягав Муравський шлях на Крим, білою глиною, себто каоліном, споряджали чумацькі мажари, бо там, де були українці, були й біленькі хатки. А з вогнетривкої, себто руді глини, випалювали цеглу на будівництво храмів, черепицю і посуд. Перше козацьке село на території району, яке спалили татари, називалося Гончарівкою. А в Кінських Роздорах був свій ливарний завод Анісімова, збудований на місцевому матеріалі...

Однак головні події розгорталися поблизу хутора німецького колоніста Янцена та села Шевченко-2, яке в шістдесяті роки стало безіменним житловим масивом райцентру. Безіменним – для влади, а в народі його називають Кагаліном. І живуть тут кагалінці, бо всі вони тим чи іншим чином пов'язані з видобутком та переробкою каоліну (ЗАТ "Мінерал", ВАТ "Хімзавод "Коагулянт" і "Прогрес", СП "Дніпрокераміка").

Література

Запорожская область : иллюстр. энциклопедия : природа, история, архитектура. – Запорожье : Дикое Поле, 2004. – 336 с. : ил. – Из содерж.: *Акционерное общество "Мінерал". – С. 328.*

Пологівському району – 80 років. – Запоріжжя : Запоріжжя, 2003. - 49 с. - Із змісту: ЗАТ "Мінерал". – С. 18-19.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 2001. – 303 с. – Із змісту : "Мінерал" – впевнена хода. – С. 202-205.

Овсяник О. Багатство "Мінералу" : (70-річний шлях) / О. В. Овсяник, О. В. Чудновський. – Пологи : Факел, 2000. – 112 с. : ил.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч.2. - Запоріжжя, 1997. - 192 с. - Із змісту: ЗАТ "Мінерал". - С. 83-98.

***

- Чуприна А. Пологовская "Добрая глина" обещает удивить... заводами : [в т. ч. о ГДК "Минерал"] / А. Чуприна ; Анна Чуприна // МИГ. - 2011. - 3 нояб. (№ 44). - С. 50.
- ЗАТ "Гірничодобувна компанія "Мінерал" відзначає своє 80-річчя з дня заснування підприємства // Нова газета. - 2009. - 22 жовт. (№ 43). - С. 1.
- ЗАО "Минерал" // Содружество. - 2006. - № 5. - С. 13.
- Білий В. Цінність і сила "Мінералу" / В. Білий // Пологів. вісті. - 2004. - 10, 17 лип.; 18 серп.
- Живи, "Мінерале" могутній, на славу // Пологів. вісті. - 2004. - 6 жовт. - С. 1.
- ЗАО "Минерал" // Содружество. - 2004. - № 6. - С. 13.
- Земні багатства – людям на добро // Запоріз. правда. - 2004. - 30 верес. - С. 8-9.
- Солонина Е. Леса на отвалах: : [ЗАО "Минерал" добиваєт полезныя ископаемыя, а затем рекультивирует (восстанавливает) использованную территорию] / Е. Солонина // Суббота плюс. - 2004. - 26 авг. - С. 35.
- ЗАТ "Минерал" – переможець конкурсу "Золота торгова марка 2003 року" // Нова газета. - 2003. - 9 жовт.
- Манько М. Багатства "Мінералу" – надра і люди / М. Манько // Запоріз. правда. - 2003. - 10 лип. - С. 8.
- Бойко Е. Неиссякаемыя источники "Мінерала" / Е. Бойко // Хортиц. бізнес-клуб. - 2001. - № 5. - С. 20-21.
- Ковтун О. Два крила – надійніше / О. Ковтун // Запоріз. правда. - 2001. - 21 квіт. - С. 4.
- Коноваленко А. Горизонты "Минерала" / А. Коноваленко // Верже. - 2001. - 12 июля.
- Єременко В. Надра і людина – наше основне національне надбання / В. Єременко // Запоріз. правда. - 2000. - 18 серп.
- Манько М. Георгій Хачхарджі: "Перед нащадками нам соромно не буде" / М. Манько // Запоріз. правда. - 1999. - 14 лип. - С. 4.
- Бути гірником – почесно // Пологів. вісті. - 1999. - 17 лип.
- "Щоб завтрашній день був кращим за вчорашній" // Запоріз. правда. - 1997. - 18 лип.
- Губенко Т. Міжнародна нагорода – рекомендація у світ бізнесу : [голова правління ЗАТ "Мінерал" Г.І. Хачхарджі в Мадриді отримав нагороду "Факел Бирмингама"] / Т. Губенко // Пологів. вісті. - 1996. - 13 квіт.
- У Мадрид по "Факел Бирмингама" // Пологів. вісті. - 1996. - 3 квіт.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2009 рік : (Календар і короткі довідки з бібліогр. списками) / [уклад. І. Шершньова] ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. – Запоріжжя : Дике Поле, 2008. – 164 с. : іл. - Із змісту : 80 років (1929) Пологівському ЗАТ "Мінерал". - С. 44-46.

Хачхарджі Георгій Георгійович, колишній голова наглядової ради ЗАТ "Мінерал" - див. також розд.: "Почесні громадяни м. Пологи"

ВАТ "Пологівський хімічний завод "Коагулянт"

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Із змісту : Самчук О. Хімзаводу "Коагулянт" - 60 років / О. Самчук. - С. 206-209.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи).
- Із змісту : Бабенко В. Хімзавод "Коагулянт" / В. П. Бабенко. - С. 115-124.

Всі досягнення "Коагулянта" - заслуга його колективу // Пологів. вісті. - 2011. - 2 черв. - С. 3.

Чуприна А. Пологовская "Добрая глина" обещает удивить...заводами : [в т. ч. об ОАО "Коагулянт"] / А. Чуприна ; Анна Чуприна // МИГ. - 2011. - 3 нояб.(№ 44). - С. 50.

ВАТ "ПХЗ "Коагулянт" : [фінансова звітність за 2006 рік] // Фінансов. вісн. - 2007. - 26 трав. (№ 8). - С. 69-72.

"Коагулянт" : про історію і сьогодення у професійне свято // Районка. - 2007. - 24 трав. (№ 21). - С. 5.

Гниденко Є. Завод "Коагулянт" : міфи і реалії про новий цех : [бесіда з головою правління ВАТ "Коагулянт" ; записав Л. Фесенко] / Є. П. Гниденко // Районка. - 2007. - 26 квіт. - С. 5.

ВАТ "Пологівський завод "Коагулянт" : [фінансова звітність за 2005 рік] // Емісія-інформ. - 2006. - 29 трав. (№ 50). - С. 26-30.

Шак В. Розовый рай / В. Шак // МИГ. - 2003. - 19 июня (№ 25). - С. 29.

Чистая вода для всех : [о продукции ОАО "ПХЗ "Коагулянт"] // Губернатор. - 2002. - № 6. - С. 102-103.

Адрес получателя – Нигерия // МИГ. - 2002. - 6 июня. - С. 9.

Білий В. "Полвак" – пологівський високоактивний коагулянт і високоактивний колектив / В. Білий // Пологів. вісті. - 2002. - 25 трав.

Нигерия заинтересовалась Пологами : [продукцией з-да "Коагулянт"] // МИГ. - 2002. - 8 мая. - С. 2.

Білий В. Пологівське вікно в Африку: його відкриває наш "Коагулянт" / В. Білий // Пологів. вісті. - 2002. - 27 квіт. - С. 2.

Білий В. Хіміки «Коагулянту» презентували Пологи на міжнародній конференції [у Ялті] / В. Білий // Пологів. вісті. - 2001. - 26 трав.

Біографія нового цеху розпочалася : [в день 60-річчя ВАТ "ПХЗ "Коагулянт" відкрився новий цех] // Пологів. вісті. - 2000. - 6 груд.

ВАТ "Пологівський хімічний завод "Коагулянт" – 60 років! // Пологів. вісті. - 2000. - 29 листоп.

Остроух Г. У ВАТ "Хімзавод "Коагулянт" нові господарі / Г. Остроух // Пологів. вісті. - 1998. - 16 верес.

Мунтян Л. Завод живе сьогодні і буде жити завтра : [гол. правління ВАТ "Хімзавод "Коагулянт" про справи на заводі ; записав Г. Остроух] / Л. О. Мунтян // Пологів. вісті. - 1997. - 24 трав.

Андреев А. "Коагулянт" расширяет рынок / А. Андреев // Делов. Украина. - 1996. - 23 окт.

Гузенко Т. Міжнародна нагорода – рекомендація у світ бізнесу : [голова правління ВАТ "ПХЗ "Коагулянт" Л. О. Мунтян в Мадриді отримав міжнар. нагороду "Факел Бирмингама"] / Т. Гузенко // Пологів. вісті. - 1996. - 13 квіт.

У Мадрид по "Факел Бирмингама" // Пологів. вісті. - 1996. - 3 квіт.

Лукаш И. Равнение – на "Коагулянт"! / И. Лукаш // Индустр. Запорожье. - 1996. - 19 нояб.

Награды вручены : [в т. ч. Молявке А. П., электросварщику Пологов. хімзавода "Коагулянт" присвоєно звание "Заслуженный строитель Украины"] // Наш город. - 1996. - 18 июля.

Вітаємо! : [Указом Президента України за значний особистий внесок в освоєння виробництва нових видів продукції присвоєно почесне звання "Заслужений

машинобудівник України" Безверхому В. П. та Терентюку В. О., робітникам заводу] // Запоріж. правда. - 1993. - 29 січ.

Манько М. "Пологівський кахель" : [дільниця по випуску кераміч. Плитки на пологів. з-ді "Коагулянт"] / М. Манько // Запоріж. правда. - 1990. - 6 трав. – С. 1.

Манько М. Чи виліковує хвороба дефіциту? : [проблеми виготовлення кахел. плитки на пологів. з-ді "Коагулянт"] / М. Манько // Запоріж. правда. - 1989. - 7 трав.

Іванов М. З почесним п'ятикутником : [продукція з-ду удостоєна держ."Знаку якості"] // Запоріж. правда. - 1981. - 20 лют.

Галічій І. Завод комуністичної праці / І. Галічій // Запоріж. правда. - 1976. - 1 трав.

Чудновський О. Пам'ятники для живих : [з історії заводу] / О. Чудновський // Запоріж. правда. - 1968. - 14 лип.

ТОВ "Дніпрокераміка"

Враховуючи постійну потребу в сантехнічних виробках і наявність в Пологах багатого родовища глини і каолінів, концерн «Запоріжжябразив», ВАТ «Кераміка» і Укрсоцбанк на початку 90-х років ХХ ст. виступили ініціаторами будівництва підприємства по випуску високоякісної сантехніки. Розробником технології і дизайну, постачальником обладнання виступила відома на заході фірма «Велко» з Італії, яка увійшла до складу засновників сумісного підприємства. 1992 рік - рік народження спільного українсько-італійського підприємства «Дніпрокераміка», презентація якого відбулася 28 листопада 1993 р. Зараз підприємство є суто українським і активно співпрацює з Дніпропетровським хіміко-технологічним інститутом.

У 1994 р. тут налагодено випуск високоякісної сантехніки і розпочалася робота з організації ринків збуту як в Україні так і за її межами. Продукція стала відома в багатьох країнах СНД, виявилася конкурентноздатною з аналогами імпортного виробництва. Значна частина продукції іде на експорт. Сантехніку «Дніпрокераміки» охоче купують у Росії, Молдові, Казахстані, Азербайджані, Білорусі, Вірменії. Цікавляться нею країни Балтії, Польща.

В рамках програми «Лідери ХХІ століття» виробам підприємства присвоєно знак «Вища проба». Підприємство увійшло до каталогу «Лідери ХХІ століття» і відтепер має право ставити на свою продукцію знак «Зроблено в Україні. Вища проба». Сертифікат швейцарської фірми InCoTecMap дає право реалізації продукції на європейському ринку. Трансконтинентальна фірма з виробництва сантехніки «Американ-Стандарт» документально підтвердила, що «Дніпрокераміка» - єдине в Україні підприємство цього профілю, вироби якого відповідають світовим стандартам. ТОВ «Дніпрокераміка» отримало міжнародний сертифікат якості ISO 9001.

Література

Запорожская область : иллюстр. энциклопедия : Природа. История. Архитектура. - Запорожье : Дикое Поле, 2004. - 336 с. : ил. - Из содерж. : "Днепрокераміка". - С. 326.

Остроух Г. СП "Дніпрокераміка" / Г. І. Остроух // Моє місто Пологи. - Пологи, 1997. - Ч. 2. - С. 163-165.

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Із змісту : Чеберко Андрій Іванович : [дир. ТОВ "Дніпрокераміка"]. - С. 10-13.

- Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Із змісту : Ковтун О. "Дніпрокераміка" - вивіреною шляхом / О. Ковтун. - С. 209-212.
- Чуприна А. Пологовская "Добрая глина" обещает удивить...заводами : [в т. ч. об ООО "Днепрокерамика"] / А. Чуприна ; Анна Чуприна // МИГ. - 2011. - 3 нояб.(№ 44). - С. 50.
- Керівник з ученим ступенем : [А. І. Чеберко, дир. ТОВ "Дніпрокераміка"] // Пологів. вісті. - 2011. - 13 січ. - С. 3. - (10 особистостей десятиліття).
- Міжнародна конференція на "Дніпрокераміці" // Пологів. вісті. - 2008. - 22 жовт. (№ 84). - С. 1.
- Харченко В. "Дніпрокераміка" робить ставку на нові види продукції // Пологів. вісті. - 2007. - 16 трав. (№ 38). - С. 2.
- Білий В. "Дніпрокераміка" у золотій сотні краєвих підприємств України / В.Білий // Пологів. вісті. - 2004. - 3 квіт. - С. 2.
- Светлова А. «Днепрокерамика»: лидеру - 10 лет! // Индустр. Запорожье. - 2003. - 28 нояб. (№ 270) - С. 7.
- Зроблено в Україні // Губернатор. - 2002. - № 6. - С. 100-101.
- Бойко Е. Блеск и белизна днепровской керамики // Хортицкий бизнес-клуб. - 2001. - № 4. - С. 26-27.
- Нескородова Н. «Днепрокерамика»: Все, как в Европе – и работа, и жизнь // Созвездие. - 2001. - № 4. - С. 66-67.
- «Днепрокерамика» на рынке Украины // Созвездие. - 2001. - № 1. - С. 30-31.
- Білий В. "Дніпрокераміку" визнано лідером ХХІ століття / В. Білий // Пологів. вісті. - 2000. - 8 січ.
- Мірошниченко В. Місцева сантехніка європейського рівня / В. Мірошниченко // Запоріж. правда. - 2000. - 7 квіт.
- Белый В. Технология и дизайн итальянские, а работа "Днепрокерамики" / В.Белый // Индустр. Запорожье. - 1999. - 14 янв.
- Дупак В. За сантехнікою знову черга / В. Дупак // Голос України. - 1999. - 25 листоп.
- Білий В. «Дніпрокераміка». Вчора. Сьогодні. Завтра // Пологів. вісті. - 1999. - 24 листоп. - С. 3.
- Еременко В. Пятнадцать цветов радуги / В. Еременко // Индустр. Запорожье. - 1997. - 12 марта.
- Коноваленко О. Пологівська кераміка - нарозхват / О. Коноваленко // Запоріж. правда. - 1997. - 8 квіт.
- Еременко В. Прекрасная керамическая сантехника : изготовлена из укр. глины по итал. технологии : [выпущена первая партия продукции] / В. Еременко // Запороз. Січ. - 1994. - 8 січ.
- Кераміка категорії "люкс" // Голос України. - 1993. - 11 груд.
- [О создании совмест. укр.-итал. предприятия "Днепрокерамика"] // Индустр. Запорожье. - 1993. - 4 дек.
- Свято у Пологах : [відбулася презентація підприємства] // Запоріж. правда. - 1993. - 3 груд.
- Ботнер Ю. "Сантехника-сан" : [о создании совмест. укр.-итал. предприятия "Днепрокерамика"] / Ю. Ботнер // Абразивщик. - 1993. - 9 дек.
- Декорато Мікеле. Фірма "Велко" вірить в успіх // Пологів. вісті. - 1992. - 17 черв.
- Панченко А. Голубая мечта в розовый цветочек : [в Пологах начнется выпуск новейшей сантехники европ. образца] / А. Панченко // Правда Украины. - 1992. - 18 июля.

«Пологівське ГРП – завод «Іскра» ВАТ ЗАЗ»

З метою налагодження якісного побутового обслуговування жителів звільненої від фашистських окупантів Пологівщини 22 вересня 1943 р. за наказом Запорізького облмісцевпрому був створений райпромкомбінат, на якому працювало 56 чоловік. У його складі були механічні майстерні, цехи: спиртовий, шкіряний, керамічний, миловарний, з виробництва валянок для потреб армії, цегельний завод. Випускалась і продукція із листового заліза: робили відра, тазы, совки, граблі. Виготовляли тут і глину, синьку, пудру, вохру.

У середині 60-х років райпромкомбінат був перейменований у металоштампувальний завод та отримав назву «Іскра». 1972 року підприємство випустило перші зразки алюмінієвого посуду. І близько двох десятків років пологівські каструлі, чайники, сковорідки, миски та інші вироби користувалися великим попитом і навіть експортувалися у зарубіжні країни. Завод займав шосте місце в СРСР з випуску алюмінієвого посуду. У 1976 р. на заводі була впроваджена система управління якістю продукції, введені в дію лінія травлення алюмінієвого посуду, полуавтоматичні станки для обрізування, закатки і давки металевих листів, мостовий кран.

З розпадом СРСР з'явилися перепони з постачанням алюмінію з Росії, завод змушений був припинити випуск посуду. В результаті чергової реорганізації в 1991 році підприємство стає філіалом Запорізького автозаводу «Комунар». Головний завод почав постачати сировину та матеріали, а також виділив кошти для перепрофілювання підприємства на випуск товарів народного споживання. Завод почав випускати деталі для автомобілів, іграшки, чохли на крісла і дивани, тощо. Була в історії заводу і повна зупинка виробництва у 1996 р. У 1997 р. завод було реструктуризовано у закрите акціонерне товариство «Іскра». Зараз Пологівський госпрозрахунковий підрозділ публічного акціонерного товариства з іноземною інвестицією «Запорізький автомобільний завод» завод «Іскра» відомий як виробник різноманітних компонентів до автосервісу. Крім поновлення попередньої продукції, почали випускати причепи для автотракторної техніки, посуд з нержавіючої сталі, спецодяг. Середні обсяги виробництва сягають 30000 номенклатурних одиниць на рік.

Література

- ЗАТ «Іскра» // Моє місто Пологи. - Пологи, 1997. - Ч. 2. - С. 125-130.
[Пологовському заводу "Іскра" – 60 лет] // МИГ. - 2003. - № 39 (сент.). - С. 7.
Максимов М. Заводські платні послуги : [про роботу Пологів. металоштамп. з-ду] / М. Максимов // Запоріз. правда. - 1988. - 30 лип.
Ганенко О. Становлення : [наставництво на з-ді] / О. Ганенко // Запоріз. правда. - 1987. - 18 листоп.
Ткаченко Т. Від нас залежить випуск товарів народного споживання / Т. Ткаченко // Запоріз. правда. - 1985. - 21 серп.
Остроух Г. Народжений у полум'ї війни : [до 50-річчя з-ду] / Г. Остроух // Рад. село. - 1983. - 22 верес.
Бобыр Н. На подряде : [о внедрении бригад. подряда на з-де] / Н. Бобыр // Индустр. Запорожье. - 1981. - 13 нояб.
Кравец Е. Поширюють передовий досвід // Запоріз. правда. - 1981. - 4 квіт.

ВАТ "Прогрес"

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1997. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Дрига О. ВАТ "Прогрес" / О. В. Дрига. – С. 157-162.

Белый В. "Прогресс" совсем молодой и ему желаем выжить / В. Белый // Индустр. Запорожье. – 1998. - 18 июля.

Дрига О. Двадцять років разом / О. Дрига // Абразивщик. - 1998. - 25 июня.

Нам - 20 . Вік молодості, але не сили // Пологів. вісті. - 1998. - 24 черв.

Наумов А. Знакомьтесь – АП "Прогресс" / А. Наумов // Выбор. - 1995. - 20, 27 янв.

Фалько Я. А у нас в машині газ... : [підприємство розпочало переобладнувати двигуни автомобілів на природний газ] / Я. Фалько// Робіт. газ. - 1994. - 1 лют.

[Про Пологів. підприємство, яке входить до концерну "Запоріжабразив"] // Запоріз. правда. - 1992. - 31 берез.

Сооружается филиал Запорожского абразивного комбината // Индустр. Запорожье. - 1983. - 12 февр.

Інші промислові підприємства міста

Горошко Н. Где Тайвань, а где Пологи : [в райцентре будут собирать компьютеры из тайван. комплектующих] / Н. Горошко // Рабоч. газ. - 1991. - 5 февр.

Харчова промисловість

Манько М. Такий собі холодильник : [у Пологах введено в дію на підприємствах харчової промисловості модульний холодильний комплекс] / М.Манько // Запоріз. правда. - 1992. - 3 черв.

ПАТ "Пологівський олійноекстракційний завод"

Пологівський олійноекстракційний завод (заснований в 1974 році) – одно з найбільших в Європі підприємств з переробки олійних культур. Єдиний комплекс цехів та допоміжних підрозділів з розвинутою інфраструктурою, яка забезпечує можливість переробки 1200 т насіння соняшників за добу. Виробничі потужності з фасовки продукції дозволяють щомісячно розливати 1500000 пляшок олії ємністю 1 л. Вся продукція заводу виробляється з екологічно чистої сировини без домішок консервантів.

На сьогоднішній день на заводі вироблено більш ніж 1 млн т олії.

Пологівський ОЕЗ підтримує ділові зв'язки з Білорусією, Росією, Польщею, Угорщиною, країнами Прибалтики та ін.

2004 року в Києві проходив закритий дегустаційний конкурс серед масложирових підприємств України за звання "Краща торгова марка". На цьому форумі продукція заводу (нерафінована олія та майонез "Пікантний" торгової марки "Славія") отримала золоті медалі. А на міжнародному форумі в Брюсселі Пологівський ОЕЗ, єдиний з українських заводів, був удостоєний найвищої нагороди – премії "Євромаркет".

Новітня історія Запорізького краю у подіях та особах. 1991-2011. - Запоріжжя : Друкований світ, 2011. - 161 с. - (рос. та англ. мовами). - Из змісту : *Пологівський олійноекстракційний завод*. - С. 116-117.

Запоріжжя індустріальне : історія і сьогодення / [авт тексту Ф. Турченко та ін.]. - [Запоріжжя] : Дике Поле, 2009. - 368 с. : фото. - Из змісту : *ЗАТ "Пологівський олійноекстракційний завод"*. - С. 293.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Из змісту : ОЕЗ – на міжнародній арені. - С. 301-202.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Из змісту : Савус Т. Олійноекстракційний завод / Т. М. Савус. - С. 149-156.

Каира М. "Славии" – слава! / Мария Каира // Районка. - 2012. - 24 жовт. (№ 43). - С. 13.

Чуприна А. Пологовская "Добрая глина" обещает удивить...заводами : [в т. ч. о ПАТ "Пологовский МЭЗ"] / А. Чуприна ; Анна Чуприна // МИГ. - 2011. - 3 нояб.(№ 44). - С. 50.

Каира М. День работников пищевой промышленности Пологовский МЭЗ отметил, как всегда, ярко! / Мария Каира // Районка. - 2011. - 14 жовт. - С. 12.

Железнодорожная вахта ЗАО "Пологовский МЭЗ" : [о ж.-д. цехе завода] // Районка. - 2010. - 3 листоп. - С. 7.

Дніпрова О. "Славія" на столі - добрий смак до обіду : [продукція заводу] / О. Дніпрова // Запоріз. правда. - 2003. - 16 січ. - С. 8.

Покупайте "Славию" : [о продукции завода] // Суббота плюс. - 2003. - 10 апр. - С. 2.

Ярошенко Л. Пологовский МЭЗ озолотился / Л. Ярошенко // Индустр. Запорожье. - 2003. - 21 мая. - С. 3.

Москалюк Т. Медалі "Славії" / Т. Москалюк // АвтоЗАЗвісті. - 2003. - 17 черв. - С. 8.

Аблицов О. Меценати і просто добрі люди : [меценат. діяльність заводу] / О. Аблицов // Голос України. - 2001. - 15 верес.

Манжура В. Удивление на двоих : мое и премьера / В. Манжура // Созвездие. - 2001. - № 4. - С. 58-59.

Бандуров В. Пологівський олійноекстракційний завод - лідер вітчизняної харчової промисловості / В. Бандуров // Пологів. вісті. - 2000. - 14 жовт.

Дупак В. Квітка сонця : боротьба ще триває / В. Дупак // Голос України. - 1999. - 7 жовт.

Мірошниченко В. Пологівський олійноекстракційний завод - найпотужніший в Європі : [добірка матеріалів] / В. Мірошниченко // Запоріз. правда. - 1998. - 13 жовт.

Ему не нужны иностранные инвесторы // Делов. Украина. - 1998. - 9 янв.

Белый В. Планируя строительство иностранного завода, делают все для закрытия своего / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1997. - 10 июня.

Олійноекстракційному заводу - 20 років // Пологів. вісті. - 1994. - 3 листоп., 29 груд.

Манько М. Из зв'язаними руками / М. Манько // Запоріз. правда. - 1998. - 4 жовт.

Мірошниченко В. Пологівський олійноекстракційний завод - найпотужніший в Європі / В. Мірошниченко // Запоріз. правда. - 1998. - 13 жовт.

Гузенко Т. Завод, який виживає / Т. Гузенко // Запоріз. правда. - 1995. - 25 січ.

Олійноекстракційному заводу - 20 років // Пологів. вісті. - 1994. - 29 груд.

Проскуров А. Залишимось без олії? / А. Проскуров // Сіл. вісті. - 1994. - 3 листоп.

За чужой спиной не отсидеться // Индустр. Запоржье. - 1987. - 31 мая.
Максимов М. Честь ведущего // Запоріз. правда. - 1985. - 13 серп.
Левицький Я. Образцова организация труда // Индустр. Запоржье. - 1981. - 18 окт.
Детище пятилетки // Индустр. Запорожье. - 1975. - 7 февр.
С трудовым достижением // Правда Украины. - 1975. - 6 февр.
Про нагородження орденами і медалями СРСР працівників, які найбільше відзначилися на будівництві Пологівського олійноекстракційного і Запорізького пивоварного заводів : Указ Президії Верховної Ради СРСР // Запоріз. правда. - 1975. - 18 квіт.
Детище пятилетки. Пологовский МЭЗ действует. Пологовский МЭЗ строится // Индустр. Запорожье. - 1975. - 7 февр.
В обкомі КП України. Про соціалістичне змагання колективів трестів ордена Леніна "Запоріжбуд", "Запоріжалюмінбуд", субпідрядних організацій, споруджуваних підприємств за прискорення будівництва і введення до ладу Пологівського олійноекстракційного і Запорізького пивоварного заводів // Запоріз. правда. - 1974. - 24 берез.
Касьян Г. Пологівський велетень : [будівництво МЕЗу] / Г. К. Касьян ; Григорій Касьян // Рад. село. - 1967. - 2 листоп. (№ 132). - С. 4.

***

Бойко Е. Анатолий Савус : "Руководитель силен коллективным разумом" : [о ген. дир. завода, канд. тех. наук, засл. работнике промышленности Украины] / Е. Бойко // Хортиц. бизнес-клуб. - 2001. - № 3. - С. 26-27.
Білий В. Савус А. С. - кавалер ордена "Святий князь Володимир" / В. Білий // Пологів. вісті. - 2001. - 17 берез. - С. 1.
Мушастиков В. Жизнь состоялась : [о ген. дир. завода А. С. Савусе] / В. Мушастиков // Созвездие. - 2000. - № 3. - С. 16-17.
Ковальов П. Анатолий Савус : "За наше мито - нас же й бито!" : [бесіда з ген. дир. заводу] / П. Ковальов // Запоріз. правда. - 2000. - 3 жовт. - С. 4-5.
Савус А.С. Завод працює. І це вже свято / А. Савус // Пологів. вісті. - 1998. - 17 жовт.

***

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2004 рік : (Календар і короткі бібліогр. списки) / уклад. І. Шершньова, Г. Нагорна ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : Поліграф, 2003. - 44 с. - Із змісту : 28 грудня – 30 років (1974) Пологівському олійноекстракційному заводі. - С. 43-44.

ТОВ "Завод продовольчих товарів"

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. – Пологи : Факел, 2004. – 68 с. : фото. – Із змісту : Мосієнко І. П. : [1964-1965 рр. – дир. заводу продтоварів]. – С. 16-17.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Курилова Т. ТОВ "Завод продтоварів" / Т. М. Курилова. – С. 135-138.

Рахувати кожен копійку // Рад. село. - 1987. - 17 груд.

Без дополнительных затрат // Индустр. Запоржье. - 1984. - 24 марта

Комбінат хлібопродуктів

Максимов М. Гарячі дні новобудови / М. Максимов // Запоріж. правда. - 1982. - 14 серп.

Лузан П. Паляниці Петра Колесника : [пекаря з Поліг] / П. Лузан // Запоріж. правда. - 1973. - 4 листоп.

Ісаков. Перевиконують норми : [на честь ХУІІ з'їзду ВКП(б) бригада помічника крупчатника т. Курилова, вальцівника т. Безверхова і розсівної бригади т. Курдюк (мельзавод № 8, м. Пологи) виконали своє денне завдання на 120 %] / Ісаков // Колективні лани. - 1939. - 3 лют.

ВАТ "Пологівський молочний завод"

Демьянов Е. Молоко и сыр от "Запорожстали" : [в Пологах сдан в експлуатацію молокозавод, возведений на средства "Запорожстали"] / Е. Демьянов // Индустр. Запорожье. - 2002. - 28 авг. - С. 2.

Пожежна охорона. Рятувальна служба

Пологівські рятувальники отримали нові обов'язки : [СДПЧ-41 Пологів. РВ ГУ МНС України в Запоріж. обл. було надано статус держ. аварійно-рятувальної служби] // Районка. - 2011. - 30 листоп. (№ 48). - С. 5.

Безверха І. Комсомольці - ініціатори відновлення протипожежної охорони : [у визволеному від фашистів місті] / І. Безверха // Колективні лани. - 1943. - 2 груд.

Транспорт

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Із змісту : Горпинич А. Автопідприємство 12337 / А. Г. Горпинич. - С. 131-134.

Їм не страшні ні дощ, ні вітер : [про автопідприємство № 12337] // Пологів. вісті. - 1991. - 12 листоп.

Манько М. Ікари доброї волі : [шлях учасників міжнар. авіараллі проліг через м. Пологи] / М. Манько // Запоріж. правда. - 1990. - 11 серп.

Залізничний транспорт

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Із змісту : Будівництво залізниці і станції Пологи. - С. 39-45.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Із змісту : Станція Пологи. - С. 9-19.

Пологи // Богомаз М. Станція називається... / М. С. Богомаз. - Дніпропетровськ, 1993. - С. 263-264.

***

- Григор'єв-Беркутов К. Станція, що народила місто : [сторінки історії станції Пологи] / К. Григор'єв-Беркутов // Пологів. вісті. - 2012. - 2 серп. (№ 31). - С. 4.
- Слабишева Л. Будівлі Поліг : від минувшини до сьогодні / Л. Слабишева : [в т. ч. про будівлю залізничного вокзалу] // Пологів. вісті. - 2012. - 13 верес. - С. 2.
- Славетні імена Пологівського залізничного вузла // Районка. - 2011. - 10 серп. (№ 32). - С. 6.
- Канцелярист М. Колісник на лінії : [про нач. Пологів. дистанції сигналізації та зв'язку] / Марія Канцелярист // Запоріж. правда. - 2007. - 4 верес. (№ 131). - С. 4.
- Білий В. Залізнична станція "Каолін" / В. Білий // Пологів. вісті. - 2004. - 3 листоп.
- Белый В. Пологовской станции – второй век / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1999. - 19 февр.
- Васильев А. Вокзал, первое столетие : [в этом году исполняется 100 лет с момента открытия движения по линии "Чаплино - Пологи - Бердянск"] / А. Васильев // Азов. вестник. - 1998. - 20 февр.
- Самчук О. Вокзал одягає нове вбрання / О. Самчук // Пологів. вісті. - 1998. - 12 серп.
- Станції Пологи – 100 років // Пологів. вісті. - 1998. - 16 груд. (№ 101). – С. 1.
- Миколаєнко М. За білоруським методом : [працює вузол] // Запоріж. правда. - 1986. - 27 груд.
- Белый В. Кума Брежнева : [о машинистке паровоза Н. С. Рыбалко] / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1995. - 9 дек.
- Бондаренко Н. Нам є що згадати : [пологів. залізничники в роки Вел. Вітчизн. війни (1941-1945 рр.)] / Н. Бондаренко // Пологів. вісті. - 1992. - 1 лют.
- Не змовкають гудки тепловозів, або Розповідь про один трудовий день вузла // Пологів. вісті. - 1992. - 1 серп.
- Фортунин В. Автомотриса: швидко і зручно : [поїзд-вагон на дизельній тязі почав курсувати на лінії Запоріжжя-Пологи] / В. Фортунин // Рад. Україна. - 1998. - 7 груд. - (Новинка).
- Букреева О. На нові умови господарювання / О. Букреева // Запоріж. правда. - 1987. - 15 груд.
- Шингур И. Внештатный инспектор : [о нар. контролере Л. И. Букреевой] / И. Шингур, И. Галичий // Индустр. Запорожье. - 1985. - 25 июня.
- Валіс К. Династія Маяцьких : [про родину залізничників ст. Пологи] / К. Валіс // Запоріж. правда. - 1970. - 2 серп.
- Журавлев А. Верность традициям : [о рев. и трудов. традициях железнодорожников ст. Пологи] / А. Журавлев // Индустр. Запорожье. - 1970. - 18 янв.
- Журавлев А. Живинка в деле : [о железнодорожниках ст. Пологи] / А. Журавлев // Индустр. Запорожье. - 1968. - 8 дек.

Локомотивне депо

- Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1997. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Букреева Л. Локомотивне депо / Л. І. Букреева, В. І. Козак. – С. 20-44.
- Біла Л. На зламі тисячоліть / Лілія Біла // Районка. – 2010. – 28 лип. – С. 11.
- Білий В. Щоб пам'ять жила, щоб зв'язок поколінь не обірвався : [до 100-річчя локомотив. депо] / В. Білий // Пологів. вісті. - 2005. - 9 берез. - С. 2.
- Гудок крізь століття // Пологів. вісті. - 2005. - 28 груд. - С. 1.
- Харь В. 100-летний юбилей / В. Харь // Нова газета. - 2005. - 27 січ. - С. 4.

- Белый В. Тупиковый узел : Стачки не было, стачком действовал / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1993. - 18 марта.
- Манько М. Марний страйк / М. Манько // Запорізі. правда. - 1992. - 31 берез.
- Не змовкають гудки тепловозів, або Розповідь про один трудовий день вузла // Пологів. вісті. - 1992. - 1 серп.
- Манько М Негайне гальмування : [про мужність членів локомотив. депо М. Кайдаша та І. Максимова] / М. Манько // Запорізі. правда. - 1991. - 25 верес.
- Андреев О. Що посієш... : [про М. Ю. Марченка – слюсаря по ремонту тепловозів] / О. Андреев // Запорізі. правда. - 1989. - 21 жовт.
- Манько М. З колективної кишені? Не шкода! Як розвантажуються вагони / М. Манько // Запорізі. правда. - 1989. - 10 листоп.
- Галушко С. Рівняємося на передових / С. Галушко // Запорізі. правда. - 1986. - 2 квіт.
- Тоцький І. Повністю себе виправдовує : [бригад. підряд] / І. Тоцький // Рад. село. - 1985. - 21 груд.
- Шингур І. Зміцнюємо виконавську дисципліну / І. Шингур // Запорізі. правда. - 1983. - 6 серп.
- Краснокутський В. Йде реконструкція / В. Краснокутський // Запорізі. правда. - 1981. - 3 квіт.
- Школа трудової и політичної закалки : из практики парт. руководства движением наставничества в коллективе локомотив. депо // Индустр. Запорожье. - 1980. - 4 апр.
- Богуславський В. Раціоналізатор Я. П. Радченко : [слюсар локомотив. депо ст. Пологи] / В. Богуславський // Рад. село. - 1975. - 18 берез.
- Богуславський В. Надбання колективу / В. Богуславський // Рад. село. - 1975. - 25 берез.
- Солодянников В. Пример молодым : [о машинисте депо А. Ф. Тарасенко] / В. Солодянников // Индустр. Запорожье. - 1974. - 6 нояб.
- Лузан П. Токар Олексій Горбатенко / П. Лузан // Запорізі. правда. - 1974. - 2 жовт.
- Коноваленко А. Песня о токаре : [А. Горбенко, депутат Пологов. горсовета] / А. Коноваленко // Индустр. Запорожье. - 1972. - 12 авг.
- Валіс К. Династія Маяцьких : [про родину залізничників ст. Пологи] / К. Валіс // Запорізі. правда. - 1970. - 2 серп.
- В. А. Краснокутський - нач. локомотив. депо (1968-1989) – див. розд.: "Почесні громадяни м. Пологи"*

Вагонне депо

- Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Букреева Л. Вагонне депо / Л. І. Букреева, В. І. Козак. - С. 57-66.
- Харченко В. Слюсар з душею бібліофіла : [про слюсаря вагон. депо О. Костенка] / В. Харченко // Пологів. вісті. - 2012. - 19 січ.
- Григор`єв-Беркутов К. Гордість вагонного депо / Костянтин Григор`єв-Беркутов // Районка. - 2011. - 10 серп. (№ 32). - С. 7.
- Антипенко Г. Ювілей [вагонного] депо / Ганна Антипенко // Придніпров. магістраль. - 2002. - 20 сент. (№ 38).
- Білий В. Щоб "не вмерла Україна" кризу подолали, новий цех збудували / В. Білий // Пологів. вісті. - 2001. - 4 серп.

Зв'язок

Связь времен : История развития средств связи в Запорожской области / науч. ред. А. И. Карагодин. – Запорожье : Дикое Поле, 2007. - 192 с. : ил. - : Из содерж. : [в т. ч. материалы о г. Пологи] . - С. 18, 19, 56, 92, 103, 107, 120, 149 : фото.

Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету . Вип. XX / ред. кол. : Ф. Г. Турченко, П. С. Сохань [та ін.]. - Запоріжжя : ЗНУ, 2006. - 512 с. - Из змісту : Ткаченко В. Засоби зв'язку Запорізького краю у міжвоєнний період : [пошта, телефон, телеграф ; в т. ч. в м. Пологи] / В. Г. Ткаченко. - С. 170-177.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Зв'язок. - С. 67-82.

Харченко В. На лынях душевного звязку : [Ю. Топчієв, заступ. нач. цеху ТП № 13] / В. Харченко // Пологів. вісті. - 2012. - 6 верес. (№ 36). - С. 9.

Северин В. Мастер связи СССР : [о руководителе Пологов. РУС А. Фесенко] / В. Северин ; Валентин Северин // Районка. - 2012. - 29 лют. (№ 9). - С. 8.

В ефірі – молоді голоси : [вийшла в ефір перша програма молодіж. студії положів. радіомовлення для старшокласників] // Запоріз. правда. - 1991. - 5 груд.

Вас слышу хорошо... // Рабоч. газ. - 1986. - 1 окт.

Літневський Г. Алло! Майбутнє? : [про роботу район. вузла зв'язку] / Г. Літневський // Комсомолец Запоріжжя. - 1981. - 11 черв.

Будівництво. Будівельна промисловість

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Из серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Из змісту : [в т. ч. про В. І. Нанковського, керівника прорабської ділянки БМП-645]. - С. 47.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Дрига В. Ремонтно-будівельне управління / В.М. Дрига. - С. 139-142.

Усанов О. Великі – малі справи шляховиків : [бесіда з дир. ТОВ "Пологівський шляхбуд" ; записав В. Харченко] / О. А. Усанов // Пологів. вісті. - 2012. - 25 жовт. (№ 43). - С. 4.

Пологівському "Агрошляхбуду" - 50 років // Нова газета. - 2009. - 16 квіт. (№ 16). - С. 4.

Слабишева Л. Куди ведуть шляхи "Агрошляхбуду" / Л. Слабишева // Пологів вісті. - 2009. - 15 квіт. - С. 2.

Остроух Г. Пологбуд . Перші кроки / Г. Остроух // Пологів. вісті. - 1991. - 22 серп.

Манько М. А причина знайдеться : [про стан будівництва в м. Пологи] / М. Манько // Запоріз. правда. - 1989. - 3 верес.

Первые на Украине : [члены бригады Пологов. ПМК-10 во главе с М. А. Круть в конкурсе слесарей-монтажников] // Индустр. Запорожье. - 1983. - 5 июля.

Шаров Іван Іванович

Розпочав трудовий шлях на заводі "Коагулянт", очолював комітет комсомольської організації підприємства. Активно займався ігровими видами спорту. Брав участь у районних і обласних змаганнях.

Після отримання вищої освіти у 1968 році два роки обіймав посаду головного інженера Пологівського міжгосподарської будівельної організації.

З 1970 року Іван Іванович очолює пересувну мехколону № 125. Саме вправні руки її фахівців збудували ДЮСШ, поліклініку, два готелі, Будинок побуту, середні загальноосвітні школи № 1, 4, 5, два дитячі садки, училище № 13 (сучасний навчальний корпус гімназії "Основа") та десятки житлових будинків для працівників "Коагулянту", "Мінералу", ОЕЗу та інших підприємств міста. З початку 1988 року І. І. Шаров очолює Пологівський райагробуд.

За активну трудову діяльність талановитого керівника, справжнього професіонала своєї справи 7 червня 1990 року нагороджено орденом "Знак Пошани". Пізніше Іван Іванович отримав відзнаки "За заслуги перед Пологівським районом", "За заслуги перед містом Пологи".

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1998. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Для міста зроблено багато : [в т. ч. про І. І. Шарова]. – С. 194-195.

Лісова І. Їхні долі вплелися в історію рідного краю : [в т. ч. про І. І. Шарова] / І. Лісова, Н. Осипенко, К. Григор'єв-Беркутов // Пологів. вісті. - 2012. - 13 верес. - С. 3.

Григор'єв-Беркутов К. Легенда Пологовського градостроительства : [И. Шаров] / Константин Григор'єв-Беркутов // Районка. – 2011. – 17 серп. – С. 7.

Шаров И. Проблемы сельского строительства : [ст. глав. инженера Пологов. межколхозстроя] / И. Шаров // Индустр. Запорожье. - 1970. - 7 марта.

Сільське господарство

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1997. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Ізотов О. КСП "Аврора" / О. М. Ізотов. – С. 99-104.

Край наш Пологівський : іст.-докум. розповідь. Кн. 1 / гол. ред. О. В. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : Район. друкарня, 1998. – 190 с. – Із змісту : "Агротехсервіс". – С. 181-183.

Радянська Україна : довід. / [редкол. : А. Г. Нагорний (відп. ред.), М. Н. Бриль, Й. Д. Лучицький ; ред.-організатор С. А. Розенфельд]. – [К.] : Комуніст, 1940.– 586 с. : іл. – Із змісту : МТС : [Пологів. р-н]. – С. 91.

Звіт за 1925/6 рік (5-й операційний рік) / Запоріж. район. союз сільгосп. кредит. кооперативів "Запоріжець". - Запоріжжя : Комунар, 1927. - 16 с. - Із змісту : [Пологів. р-н]. - С. 15, 16.

***

Северин В. Продукція Пологівського птахокомбінату була визнана далеко за межами України / Валентина Северин // Районка. - 2012. - 26 верес. - С. 7.

Северин В. Пологівщина – в трійці лідерів по врожайності соняшника : [серед районів обл.] / Валентина Северин // Районка. - 2012. - 24 жовт. (№ 43). - С. 2.

Шилин Д. С "України нової" люди не уходять : [о сільхозпредприятиях комбіната "Запорожсталь" в Пологах] Д. Шилин // Индустр. Запорожье. - 2003. - 18 нояб. - С. 3.

Причиненко К. Криза сама по собі не мине... : [у Пологах відбувся обл. семінар, присвячений проблемам розвитку тваринництва і кормовиробництва] / К. Причиненко // Запоріж. правда. - 1997. - 29 трав.

Белый В. К сотрудничеству агрономов и ученых : [в Пологах состоялась обл. конф. агрономов] / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1994. - 30 авг.

Петров П. А тепер – яєчний порошок : [виробляють на Пологів. між госп. підприємстві по птахівництву] / П. Петров // Запоріж. правда. - 1992. - 28 листоп.

Шевченко Л. Поїздка до Америки : є чому повчитись : [інтерв'ю з гол. зоотехніком Пологів. вироб. агропром. об-ня ; записав І. Нежижим] / Л. М. Шевченко // Пологів. вісті. - 1991. - 15 лип.

Жужгин С. Гуси-гуси, есть хотите? : [о птицеферме на станции "Общая" г. Пологи] // Гудок. - 1989. - 24 авг.

Манько М. Більше діла! : [про Пологів. комбікормов. з-д] / М. Манько // Запоріз. правда. - 1989. - 17 жовт.

Клименко Н. Всего соток: [о садовод-любителе Л. А. Вороневском из г. Пологи] / Н. Клименко // Рабоч. газ. - 1984. - 2 нояб.

Николаев А. Новый завод : [комбикормовый] / А. Николаев // Индустр. Запорожье. - 1983. - 6 февр.

Умело использовать резервы комбикормовых заводов : [Пологов. и Куйбышев. з-ды] // Индустр. Запорожье. - 1981. - 13 янв.

Медицина. Медичні установи

Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення області : [в т. ч. дані по Пологів. р-ну] : стат. зб. - Запоріжжя, 2004. - 45 с.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Із змісту : Терентьев М. Медицина / М. І. Терентьев. - С. 117-132.

Умение быть здоровым : из опыта работы Пологов. нар. ун-та мед. и гигиенич. знаний. - Запорожье : Облполиграфиздат, 1986. - 5 с.

Григор'єв-Беркутов К. Пізнати незбагненну істину : [М. Катрич лікує людей методом сугестії] / К. Григор'єв-Беркутов // Пологів. вісті. - 2012. - 1 берез. (№ 9). - С. 4.

Реформы в медицине : семейный врач и госпитальный округ // Нова газета. - 2011. - 8 верес. (№ 36). - С. 4.

Ємець О. "Справа лікарів" по-пологівськи : [маловідомі сторінки з історії міста] / Олександр Ємець // Нова газета. - 2010. - 7 січ. (№ 1). - С. 4.

Куртєв М. Санітарно-епідемічна ситуація району за 2008 рік / М. І. Куртєв // Нова газета. - 2009. - 5 лют. (№ 6). - С. 4. ; 19 лют. (№ 8). - С. 4.

Манько М. Прикусіть, злослови, язика : [про лікаря А. М. Узунова, який лікує людей біополем] / М. Манько // Запоріз. правда. - 1990. - 4 груд.

Центральна районна лікарня

Поздравляем! : [Указом Президиума Верховного Совета УССР присвоено звание "Заслуженный работник здравоохранения УССР" Р. А. Вагис - медсестре] // Индустр. Запорожье. - 1987. - 6 янв.

***

Історія краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 / О. В. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2004. - 68 с. : фото. - Із змісту : Терентьев Михайло Іванович : [хірург і заступ. голов. лікаря]. - С. 52-53 ; Деменко Микола Михайлович : [голов. лікар район. лікарні]. - С. 56-57 ; Чорненький Валентин Андрійович : [зав. реанімац. відділенням район. лікарні]. - С. 62-63 ; Білай Олександр Прокопович : [лікар-нарколог район. лікарні]. - С. 66-67.

Медицинские и оздоровительные учреждения г. Запорожья и Запорожской области : адрес.-телефон. справочник. - Запорожье : ИМА-пресс, 2003. - 158 с. - Із содерж. : Центральная районная больница. - С. 134-135.

Медицина Запорізької області : іст. нариси / Упр. охорони здоров'я ЗОДА ; під ред. В. Г. Цисса. - Запоріжжя : Дике Поле, 2001. - 410 с. : іл. - Із змісту : *Малінкін В. Сторінка історії Пологівської ЦРЛ : Петро Терентійович Кравченко* : [голов. лікар ЦРЛ (1953-1989)] / В. О. Малінкін. - С. 394-397.

***

Пологівська ЦРЛ: від зародження до сьогодні // Районка. - 2012. - 16 черв. - С. 5.
Каіра М. Микола Деменко. Десятиріччя на керівному посту / Марія Каіра // Районка. - 2012. - 7 листоп. (№ 45). - С. 6.

Каіра М. Нове обладнання – новий рівень медичних послуг : [до лікарні завезли сучасну мед. техніку] / Марія Каіра // Районка. - 2012. - 31 жовт. (№ 44). - С. 7.

Каіра М. Пологівська ЦРЛ з новими колесами та медтехнікою / Марія Каіра // Пологів. вісті. - 2012. - 24 жовт. (№ 43). - С. 2.

Северин В. Трудовой подвиг во имя жизни : [П. Т. Кравченко (1917-1995) – "Заслуженный врач Украины", хирург (36 лет проработал главврачом Пологов. ЦРБ)] / Валентина Северин // Районка. - 2012. - 15 серп. (№ 33). - С. 7.

Кособок І. Лікар із золотими руками та благородним серцем : [про голов. лікаря Пологів. ЦРЛ (1953-1989) П. Т. Кравченка] / І. Кособок // Пологів. вісті. - 2012. - 16 серп. (№ 33). - С. 9.

Великие полововцы : [И. А. Мосейко, Н. И. Збицкий, В. А. Черненко - врачи высш. категории Пологов. ЦРБ] // Районка. - 2012. - 27 черв. (№ 26). - С. 22.

Міліджаєва Н. Серце лікаря : [Т. Поликова, зав. терапевт. від-ням Пологів. ЦРЛ] / Н. Міліджаєва // Пологів. вісті. – 1991. – 27 черв.

Науменко І. Хірург : [М. І. Терентьев] / І. Науменко // Запоріз. правда. - 1972. - 18 черв.

Залізнична лікарня

Медицинские и оздоровительные учреждения г. Запорожья и Запорожской области : адрес.-телефон. справочник. - Запорожье : ИМА-пресс, 2003. - 158 с. - Из содерж. : Узловая больница станции. - С. 135.

Узловой больнице светит долгая и счастливая жизнь // Нова газ. - 2011. - 7 квіт. (№ 14). - С. 4.

Районна стоматологічна лікарня

Белый В. Позаботились не зря : [открыта нов. стомат. поликлиника] / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1992. - 17 окт.

Слабишева Л. Дім, де повертають посмішку : [відкрито нов. стомат. поліклініку] / Л. Слабишева // Пологів. вісті. - 1992. - 17 жовт.

Аптеки

Медицинские и оздоровительные учреждения г. Запорожья и Запорожской области : адрес.-телефон. справочник. - Запорожье : ИМА-пресс, 2003. - 158 с. - Из содерж. : Аптеки. - С. 135-136.

Соціально-економічне та суспільно-політичне життя міста

Статистика

Міста та райони Запорізької області за 2011 рік : стат. щорічник : [в т. ч. дані по Пологівському району] / Держ. служба статистики України, Голов. управління статистики у Запорізькій обл. - Запоріжжя : [б. в.], 2012. - 294 с.

Міста та райони Запорізької області за 2010 рік : стат. щорічник : [в т. ч. дані по Пологівському району] / Держ. служба статистики України, Голов. управління статистики у Запорізькій обл. ; [за ред. В. П. Головешка, відп. за вип. Г. Ф. Песочина]. - Запоріжжя : [Голов. упр. статистики], 2011. - 278 с.

Міста та райони області за 2009 рік : [в т. ч. дані по Пологівському району] : стат. щорічник / Голов. упр. статистики у Запорізькій обл. - Запоріжжя, 2010. - 270 с.

Міста та райони області за 2008 рік : [в т. ч. дані по Пологівському району] : стат. щорічник / Голов. упр. статистики у Запорізькій обл. - Запоріжжя, 2009. - 274 с.

Міста та райони області за 2007 рік : [в т. ч. дані по Пологівському району] : стат. щорічник / Голов. упр. статистики у Запорізькій обл. - Запоріжжя, 2008. - 275 с.

Міста та райони області за 2005 рік : [в т. ч. дані по Пологівському району] : стат. щорічник / Голов. упр. статистики у Запорізькій обл. - Запоріжжя, 2006. - 263 с.

Міста та райони області за 2004 рік : [в т. ч. дані по Пологівському району] : стат. щорічник / Голов. упр. статистики у Запорізькій обл. - Запоріжжя, 2005. - 253 с.

Населення

Діти, жінки, та сім'я в Запорізькій області : [в т. ч. дані по Пологівському району] : стат. зб. - Запоріжжя, 2007. - 272 с.

Діти, жінки, та сім'я в Запорізькій області : [в т. ч. дані по Пологівському району] : стат. зб. - Запоріжжя, 2003. - 234 с.

Населення Запорізької області : стат. довідник. Ч. 1. : (за даними Всеукр. перепису населення 2001 року). - Запоріжжя, 2003. - 114 с. - Із змісту : [дані по м. Пологи]. - С. 14.

Народжуваність у Запорізькій області : [в т. ч. дані по Пологівському району] : стат. зб. - Запоріжжя, 2001. - 16 с.

Діти, жінки, та сім'я в Запорізькій області : [в т. ч. дані по Пологівському району] : стат. зб. - Запоріжжя, 1999. - 224 с.

Женщины и дети в Запорожской области : [в т. ч. данные по Пологовскому району] : стат. сб. - Запорожье, 1975. - 127 с.

Численность населения Запорожской области : (по данным Всесоюз. переписи населения 1989 года) : [в т. ч. данные по Пологовскому району]. - Запорожье, 1991. - 2003 с.

Андрієнко Д. У Пологах четверо матерів визнано героїнями / Дар'я Андрієнко // Районка. - 2011. - 30 листоп. (№ 48). - С. 3.

Історія міста

Моє місто Пологи : іст.-докум. повість. Ч. 3 / под ред. О. В. Чудновського. - Запоріжжя : Облполіграфіздат, 1997. - 207 с. - (До 110-річчя заснування).

Моє місто Пологи : іст.-докум. повість. Ч. 2 / под ред. О. В. Чудновського. - Запоріжжя : Облполіграфіздат, 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування).

Моє місто Пологи : іст.-докум. повість. Ч. 1 / под ред. О. В. Чудновського. - Запоріжжя : Облполіграфіздат, 1997. - 109 с. - (До 110-річчя заснування).

Кособок І. Від краю до краю рідне місто знаю / І. Кособок // Пологів. вісті. - 2012. - 13 верес. - С. 7.

Сагайдак Д. Зде́сь мы росли / Д.Сагайдак // Новая газета. - 2010. - 30 верес. (№ 39). - С.3 ; 7 жовт. (№ 40). - С. 3.

Романовичев Л. Край степей, талантов, да так и не найденного "Золотого коня" / Леонид Романовичев // Запороз. Січ. - 2010. - 14 окт. - С. 22.

Кособок І. Від краю до краю рідне місто знаю / Ірина Кособок // Пологів. вісті. – 2012. - 13 верес. - С. 4.

Садова І. Сторінки історії Пологівщини : [м. Пологи - 120 років] / І. Садова // Пологів. вісті. - 2007. - 15 верес. (№ 72). - С. 2.

Шак В. Пологам исполнилось 117 лет..., а Токмаку – 220 лет // МИГ. - 2004. - 23 сент. - С. 2.

Нашому місту – 115 років // Пологів. вісті. - 2002. - 4 верес. - С. 1.

«Всім серцем любимо землю свою і вічні ми будемо з нею!» : [місту Пологи – 115 років] // Пологів. вісті. - 2002. - 21 верес. - С. 2.

Лиходід М. Від волості до району / М. Лиходід // Пологів. вісті. - 1998. - 16, 23 трав. ; 6 черв; 4, 11 лип. ;8 серп. ;5 верес.

Белый В. Пологи отметили : [110-ю годовщину со дня основания ст. Пологи] // Индустр Запорожье. - 1997. - 16 сент.

Зі святом, пологівці ! : [місту - 110 років] // Пологів. вісті. - 1997. - 13 верес.

Проскуров А. Бережись: райвідділ гуляє! : [місту - 110 років] / А. Проскуров // Сіл. вісті. - 1997. - 16 жовт.

Селу Пологам 200 років виповниться в нинішньому році // Пологів. вісті. - 1995. - 11 січ.

***

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2007 рік : (Календар і короткі бібліогр. списки) / упоряд. І. Шершньова ; Упр. культури та туризму ЗОДА ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : Дніпров. металург, 2006. - 104 с. - Из змісту : *120 років (1887) місту Пологи.* - С. 91-95.

Місто від найдавніших часів до 1917 року

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 2001. – 303 с. – Из змісту : Нові Пологи : [перші поселенці] ; Перша рада у Пологах : [1905 р.]. – С. 28-29 ; 47-48.

Слобода Пологи // Феодосій Макаревський: Матеріали для историко-статистического описания Екатеринославской епархии : Церкви и приходы прошедшего XVIII ст. - Дніпропетровськ, 2000. - С. 977-981.

Россия : Полное географическое описание нашего Отечества : Настольная и дорожная книга / под ред. В. П. Семенова-Тянь-Шанского. - СПб, 1910. - Т. XIV : Новороссия и Крым. - 983 с. - Из содерж. : *Пологи.* - С. 385.

Вся Екатеринославская губерния. 1913 год. - Екатеринослав : [б. м. и.], 1913. - Из содерж. : [г. Пологи]. - С. 76.

Материалы для оценки земель Екатеринославской губернии. Т. 2. Александровский уезд. - Екатеринослав, [б. и.], 1902. - Из содерж. : [таблицы стат. - экон. сведений по крестьян. селениям, Пологи]. - С. 230-239.

***

Садова І. Заселення території Пологівського району : [в т. ч. про м. Пологи] / І. Садова // Краснав. вісн. - 2011. - 1 груд. (№ 6-7). - С. 5.

Безверха Л. Млин Рудаєва пам'ятають і досі : [був побудований у Пологах на початку ХХ ст. німцем-колоністом] /Л. Безверха // Пологів. вісті. - 2009. - 13 черв. - С. 5.

- Безверха Л. Коли і звідки пішла земля Пологівська / Л. Безверха // Нова газ. - 2007. - 2 серп.
- Тищенко В. Хто заселяв наше місто : [версія] / В. Тищенко // Пологів. вісті. - 2002. - 21 верес.
- Білий І. Пологи, рік 1917-й / І. Білий // Рад. село. - 1982. - 7 листоп.
- Слово має Пологівський район : [є відомості про заснування м. Пологи] // Запоріж. правда. - 1967. - 13 груд.

У вихорі революцій та громадянської війни

- Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Из змісту : Громадянська війна. Встановлення Радянської влади. - С. 62-66.
- Аршинов П. История махновского движения (1918-1921) : [в т. ч. о перебуванні в г. Пологи] / П. А. Аршинов. - Запорожье : Дикое поле, 1995. - 248 с.
- Белаш А. Дороги Нестора Махно : ист. повествование : [в т. ч. о перебуванні в г. Пологи] / А. В. Белаш, В. Ф. Белаш. - К. : Проза, 1993. - 592 с.
- Какурин Н. Как сражалась революция / Н. Е. Какурин. - 2-е изд. - М. : Политиздат, 1990. - Т. 2 : 1919-1920 гг. - 431 с. - Из содерж. : *Пологи*. - С. 336, 338.
- Тайгро Ю. Эстонские красные стрелки в степях Украины / Юло Тайгро. - Таллин : Ээсти Раамат, 1975. - 94 с. - Из содерж. : [об участии Эстонской дивизии в боях за *Пологи*]. - С. 34.
- Чайкин В. Пламя Юга : о боев. действиях бойцов 520-го полка 58-й дивизии в годы граждан. войны на юге Украины. - Львов : Каменяр, 1970. - 179 с. - Из содерж. : [*граждан. война в Пологах*]. - С. 28.
- Скляренко Є. Боротьба трудящих України проти німецько-австрійських окупантів і гетьманщини в 1918 році / Є. М. Скляренко. - К. : Вид-во АН УРСР, 1960. - 284 с. - Из змісту. : [про події в Пологах]. - С. 264.
- Супруненко М. Україна в період іноземної воєнної інтервенції і громадянської війни [1918 -1920 рр.]. - К. : Держполітвидав, 1951. - 342 с. - Из змісту : [Пологи]. - С. 212, 298,306.
- Революция 1905-1907 гг. в России. Ч. 1. - М. : Изд-во АН СССР, 1957. - 1010 с. - Из содерж. : *Пологи*. - С. 140-142.
- Славная страница в истории Александровска. - Запорожье : Облиздат, 1956. - 95 с. - Из содерж. : *Пологи*. - С. 37-39.
- Высший подъем революций 1905-1907 гг. : Вооруженные восстания. ноябрь – декабрь 1905 г. Ч. 3. Кн. 1. - М. : Изд-во АН СССР, 1956. - 695 с. - Из содерж. : [рев. восстание на ст. Пологи]. - С. 130-132.
- Лещенко М. Селянський рух на Правобережній Україні в період революції 1905-1907 рр. / М. Н. Лещенко. - К., 1955. - 365 с. - Из змісту : [про страйков. комітет у м. Пологи]. - С. 175.
- Рапорт олександрівського повітового справника катеринославському губернатору : [про революційний рух в Пологах] // Революція 1905-1907 років на Україні. - К., 1949. - С. 374-375.
- Марков С. Отечественная война украинского народа против германских империалистов в 1918 году / С. Д. Марков. - М. : Госполитиздат, 1941. - 64 с. - Из содерж. : [о выступлении немецких колонистов в г. Пологи против германских войск]. - С. 21.

Коротка хронологія революції 1905 року на Україні. - Х. : Пролетар, 1931. - Із змісту : [про м. Пологи]. - С. 165, 169, 171.

Лебедь Д. Итоги и уроки трех лет анархо-махновщины / Д. Лебедь. - Х. : Всеукр. гос. изд-во, 1921. - Из содерж. : *Пологи*. - С. 11, 21, 30.

Лось Ф. Революція 1905-1907 рр. на Україні / Ф. Лось. - К., 1955. - 416 с. - Із змісту : [про страйковий комітет у м. Пологи]. - С. 312.

***

Пономарець М. Махновський з'їзд / М. Пономарець // *Пологів. вісті*. - 2012. - 5 лип. (№ 27). - С. 9.

Редько М. 1923-й. Рік перший / М. Редько // *Пологів. вісті*. - 1998. - 10 жовт.

Білий І. Пологи. Рік 1917-й / І. Білий // Рад. село. - 1982. - 7 листоп.

Ардашов Л. Это было в Пологах : [рев. события 1917 г.] / Л. Ардашов // *Индустр. Запорожье*. - 1980. - 8 нояб.

Більшовицьке підпілля на Україні в 1918 р. Всеукраїнські керівні партійні організації : документи і матеріали : [серед інших - Пологів. парторганізація] // *Укр. іст. журн.* - 1978. - № 7. - С. 121.

Чудновський О. Славна сторінка літопису краю : [Пологи. Рік 1917-1919-й] / О. Чудновський // Рад. село. - 1977. - 24 верес.

В боротьбі за владу Рад : з історії Поліг // Рад. село. - 1967. - 4 берез., 6, 13 трав.

Григоренко А. Це було в Пологах... : [про рев. події в 1918 р. на ст. Пологи] / А. Григоренко // *Запоріз. правда*. - 1967. - 28 лют.

Сторінки героїчного минулого // *Запоріз. правда*. - 1965. - 5 листоп.

Фоменко В. Тих днів не змовкне слава : [громадян. війна] / В. Фоменко // *Коллективні лани*. - 1957. - 25 серп.

Див. також розд. "Місто Пологи в творах художньої літератури"

Голодомор. Репресії

Пологівщина – маленький куточок великої трагедії. – Пологи : [Район. друкарня], 2010. – 64 с.

Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років в Україні. Запорізька область / [обл. редкол.: Старух О. В. та ін. ; наук.-ред. група: Турченко Ф. Г. (керів.) та ін. ; відповід. за вип. О. М. Лазутін ; Укр. ін-т нац. пам'яті ; ЗОДА]. - [Запоріжжя : Дике Поле, 2008]. - 1080 с. : іл. - (Україна пам'ятає - світ визнає! 1932-1933. Голодомор - геноцид українського народу). - Із змісту : Пологівський район. - С. 432-508.

Голодомор 1932-1933: Запорізький вимір / ред. кол.: Ф. Г. Турченко (гол.), В. А. Чабаненко, О. М. Ігнатуша [та ін.] - Запоріжжя : Просвіта, 2008. - 320 с.

Михайлюта О. "Ніхто не зглянувся – ні Бог, ні сільрада..." : [є згадки сучасників про голод 1933 р.] / О. Михайлюта // *Прорив*. - К., 1989. - С. 45-51.

***

"Пологівщина – маленький куточок великої трагедії" : [під такою назвою вийшла Книга Пам'яті про жертв голодомору 1932-1933 рр.] // *Нова газ.* - 2010. - 25 листоп. - С. 2.

Пологовец В. Чубарь объявлен государственным преступником : [признан виновным в голодоморе 1932-1933 гг.] // *МИГ*. - 2010. – 21 янв. - С. 7.

Новіков В. Уроки для людства // *Пологів. вісті*. - 2007. - 24 листоп. - С. 2.

Ємець О. Колективізація : кінець вільного селянства. Причини, що призвели до Голодомору / О. Ємець // *Запоріз. правда*. - 2003. - 11 лют. - С. 5 ; *Молодь України*. - 2003. - 7 серп.

Книш Г. Пологівці – активні дніпробудівці : до 70-річчя пуску Дніпрогесу / Г. Книш // *Пологів. вісті*. – 2002. – 9 жовт.

Штанкевич С. В ім'я справедливості : [про роботу по реабілітації безвинно репресованих громадян Пологів. р-ну] / С. В. Штанкевич // Рад. село. - 1989. - 29 лип.

Місто Пологи у роки Великої Вітчизняної війни

Дневник солдата Василя Лукьяненка (18.08.1941 - 10.01.1942) / Ін-т історії України НАН України - Запоріж. від-ня [та ін. ; упоряд. : В. Ткаченко, А. Бойко]. - Запоріжжя : [ЗНТН], 2010. - 90 с. - (Забытые дневники). - Из содерж. : [в т. ч. о г. Пологи]. - С. 8, 10, 15, 16.

Народна війна. 1941-1944: антифашист. рух опору на території Запоріж. обл. : зб. документів і матеріалів / Запоріж. держ. архів. - Запоріжжя, 2005. - 555 с. - Из змісту : *Пологівський район*. - С. 387-396.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Из змісту : Тяжкий час. - С. 118-148.

Книга Скорботи України. Запорізька область. - Запоріжжя : Запоріжжя, 2000. - 504 с. - Из змісту : *Пологи, місто*. - С. 393-396.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 1 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - Пологи, 1997. - 112 с. - (До 110-річчя заснування). - Из змісту : У грізні роки війни. - 46-59 ; Під час окупації. - С. 60-62.

Книга Пам'яті України. Запорізька область. Т.8 : Орхівський район, Пологівський район. - Дніпропетровськ : Січ, 1995. - 608 с. - Из змісту : Кравченко П. *Пологівський район* / П. П. Кравченко, М. П. Малиш, П. С. Польський. - С. 343-607.

Самсонов А. Вторая мировая война. 1939-1945 : Очерк важнейших событий / А. М. Самсонов. - М. : Наука, 1990. - 638 с. - Из содерж. : Пологи. - С. 628.

Покрышкин А. Познать себя в бою. - М. : Изд-во ДОСААФ СССР, 1987. - 478 с. - Из змісту : [*про участь у визволенні м. Пологи*]. - С. 144, 149-153.

Пологи // Освобождение городов : справ. - М., 1985. - С. 34,191.

Василевский А. Дело всей жизни / А. Василевский. - 2-е изд., доп. - М. : Политиздат, 1975. - 586 с. - Из содерж. : [*в т. ч. о боях в районе г. Пологи*]. - С. 364-377.

Тайгро Ю. Эстонские красные стрелки в степях Украины / Юло Тайгро. - Таллинн : Ээсти Раамат, 1975. - 94 с. - Из содерж. : [*в т. ч. об участии Эстонской дивизии в боях за г. Пологи*]. - С. 34.

Голубев Г. В паре с сотым / Г. Г. Голубев. - М. : Изд-во ДОСААФ, 1974. - 245 с. - Из содерж. : [*о боях за Пологи в 1941 г.*]. - С. 91-92.

Запорожская область в годы Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.) : сб. документов. - Запорожье : Кн.-газ. изд-во, 1959. - 362 с. - Из содерж. : [*Пологов. р-н*]. - С. 30, 55, 87, 117, 356, 357.

Жулай М. Розстріл : [про розстріл євреїв у 1941 р.] / М. Жулай // Пологів. вісті. - 2004. - 8 трав.

Білий В. Пологи наші рідні : [інформація про спробу створення окупантами в 1942 році "Положської області"] / В. Білий // Пологів. вісті. - 2001. - 15 верес.

Ложкін В. Шість днів із Великої Вітчизняної : [до 55-річчя визволення р-ну] / В. Ложкін // Пологів. вісті. - 1998. - 16 верес.

Бондаренко Н. У обелісків зорі, зорі вросли у Чумацький шлях : [до 50-річчя визволення р-ну] / Н. Бондаренко // Пологів. вісті. - 1993. - 18 верес.

І сум, і радість - це життя : [до 50-річчя визволення р-ну] // Пологів. вісті. - 1993. - 22 верес.

Бондаренко Н. Забути не можемо, не маємо права : [про захоплення м. Пологи фашистами 5 жовт. 1941 р.] / Н. Бондаренко // Пологів. вісті. - 1992. - 8, 16 трав.

Бондаренко Н. Нам є що згадати : [пологів. залізничники в роки війни] / Н. Бондаренко // Пологів. вісті. - 1992. - 1 лют.

Скрипник О. Криваве відлуння війни : [про звірства фашистів у р-ні] / О. Скрипник // Пологів. вісті. - 1992. - 8 лют.

Павлик Г. А пам'ять серця не мовчить : [у Пологах відкрито клуб ветеранів "Воїнське братерство"] / Г. Павлик // Комсомолец Запоріжжя. - 1984. - 5 лип.

Подарунки - бійцям Червоної Армії // Колективні лани. - 1945. - 23 лют.

Не куштувати німецьким фашистам українського хліба : [жнива 1941 р.у колгоспі ім. Папаніна] // Колективні лани. - 1941. - 8 лип.

Учасники визволення м. Пологи від фашистських загарбників

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 1 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - Пологи, 1997. - 112 с. - (До 110-річчя заснування). - Із змісту : Пологи у житті трьох Героїв : [тричі Героя Рад. Союзу О. І. Покришкіна, Героя Рад. Союзу, льотчика-бомбардувальника О. Я. Марченка та О. К. Новикова, льотчика-штурмовика, який воював на пологів. літаку і закінчив війну в небі над Німеччиною]. - 74-77 ; Чудновський О. На пологівському літаку. - 78-80.

Жилінський В. Навічно в землі пологівській : [про Героя Рад. Союзу М. Ф. Пуговського] / В. Жилінський // Пологів. вісті. - 1994. - 17 верес.

Білий І. Визволителям / І. Білий // Рад. село. - 1979. - 13 жовт.

Пологівці – учасники Великої Вітчизняної війни

Книга Пам'яті України. Переможці. Запорізька область. Т.22 (1) / гол. ред. і упоряд. В. Сльота. - [Запоріжжя : Дике Поле, 2010]. - 512 с. - Із змісту : *Анікін Василь Олексійович* : (1922-1993). - С. 24 ; *Козодуб Сергій Петрович* (1923-1999) : [працював у відомчій охороні при Пологів. РВ УМВС України в Запоріз. обл.]. - С. 232; *Титаренко Михайло Лук'янович* : (1923-2002). - С. 446.

Лукаш І. Велике бачиться на відстані:докум. повісті, нариси. - Дніпропетровськ : Січ, 1998. - 1135 с. - Із змісту : [Пологів р-н]. - С. 29-32.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 1 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - Пологи, 1997. - 112 с. - (До 110-річчя заснування). - Із змісту : Тоцький С. Воював на французькій землі : [П. Т. Нікішін]. - С. 90-91 ; Пологівці - учасники Великої Вітчизняної війни. - С. 98-103.

Біла Л. Родом з Поліг / Л. Біла // Запоріз. правда. - 1996. - 16 січ.

Бондаренко Н. В боях народжувались герої : [участь пологівців в обороні Москви, в битві за Кавказ, Сталінградській, Курській битвах] // Пологів. вісті. - 1993. - 8 верес.

Ніхто не забутий, ніщо не забуте // Пологів. вісті. - 1992. - 21 січ.

Манько М. Негайне гальмування : [про мужність членів локомотивного депо М. Кайдаша та І. Максимова] / М. Манько // Запоріз. правда. - 1991. - 25 верес.

Тоцький С. У грізному 41-му / С. Тоцький // Рад. село. - 1989. - 22 серп.

Павлик Г. А пам'ять серця не мовчить : [в Пологах відкрито клуб ветеранів "Воїнське братерство"] / Г. Павлик // Комсомолец Запоріжжя. - 1984. - 5 лип.

Білий І. Напишемо книгу про подвиг : [про внесок пологівців у перемогу народу у Вел. Вітч. війні] / І. Білий // Рад. село. - 1984. - 24 берез.

Миколенко М. Навічно в пам'яті народній : [до 40-річчя визволення р-ну] / М. Миколенко // Запоріз. правда. - 1983. - 20 верес.

Чудновський О. Подвиг льотчика Івана Семененка / О. Чудновський // Запоріз. правда. - 1978. - 9 трав.

Білий І. Визволителям / І. Білий // Рад. село. - 1979. - 13 жовт.
Див. також розд.: Герої Радянського Союзу – уродженці Поголівщини

Остарбайтери

Біла Л. Дві долони між склом спогадів : [про зустріч Євгенії Хлопко з учнями проф. ліцею в Пологів. краєзнав. музеї] / Л. Біла // Районка. - 2010. - 12 трав. - С. 5.

Місто у післявоєнні роки

Чудновський О. Історія Поголівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Із змісту : Післявоєнна відбудова народного господарства. - С. 149-161.

Они уехали, а мы остались : [о жителях еврейской части г. Пологи (ул. Октябрьская и Пролетарская), которые уехали в 50-60-е годы XX ст.] // Нова газ. - 2010. - 19 серп. (№ 33). - С. 3.

Белозорова Н. Завтрашній день міста / Н. Белозорова // Рад. село. - 1975. - 11 берез.
Пологи. Рoste і квітне місто // Запоріз. правда. - 1970. - 4 листоп.

Місто у роки Незалежності (1991 – 2012)

Чудновський О. Історія Поголівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с.

Каїра М. Місту мого дитинства 125! / Марія Каїра // Районна. - 2012. - 12 верес. - С. 14-15.

Видатні постаті м. Пологи

Ковтун А. Великие пологовцы : [И. А. Мосейко, Н. И. Збицкий, В. А. Черненко] / Алина Ковтун // Районка. - 2012. - 27 черв. (№ 26). - С. 22.

Герої Радянського Союзу – уродженці Поголівщини

Осипенко Олександр Трохимович

(30.08.1914 – 27.03.1940)

Першим пологовцем, який отримав звання Героя Радянського Союзу, був Олександр Трохимович Осипенко.

В очах у Осипенка вогник блиснув,

І він бійцям детально виклав план

І впевнені були артилеристи:

Здолають у бою ворожий стан.

Цей вірш написав місцевий поет О. Ковтун, коли довідався про подвиг героя-земляка.

Коротке життя О. Осипенка стало прикладом героїзму і мужності для багатьох співвітчизників, надихнуло на творчість поетів і прослало м. Пологи.

Деякий час помилково вважалося, що О. Осипенко родом із Дніпропетровська. Ця помилка з'явилася через те, що свого часу він навчався в Нижньодніпровській школі ФЗН, закінчивши яку працював на вагонно-ремонтному заводі в Дніпропетровську. За комсомольським направленням від заводу Осипенко навчався в Одеському артилерійському училищі. По закінченні служив в Ленінградському військовому окрузі. Восени 1939 року частина, в якій служив Олександр Трохимович, перетнула кордон з Фінляндією. Почалася війна...

Йшли запеклі бої по ліквідації лінії Маннергейма. Старший лейтенант О. Осипенко командував батареєю 301-го гаубичного артилерійського полку 7-ї армії Північно-Західного фронту. У лютому 1940 року батарея Осипенка виявила неабияку мужність і героїзм. Зі спостережного пункту Осипенко керував вогнем батареї. Але постріли із ворожих укріплень з кожною хвилиною забирали все більше життів радянських солдат, а артилеристи ніяк не могли знищити ворожі дзоти. І тоді Осипенко покинув землянку, під кулями якнайближче підійшов до вогневих точок супротивника і звідти морозним повітрям лунали його команди по координатах... - "Вогонь"!

Батарея О. Т. Осипенка успішно провела атаку, захопила висоту, знищила декілька ворожих укріплень. Але цей бій став останнім в житті героя. Олександра Трохимовича було поранено, у березні 1940 року він помер від зараження крові. Друзі поховали його в Петродворці і встановили на могилі гранітний обеліск. Але за часів Великої Вітчизняної війни снаряд влучив в могилу героя і знищив її. Коли після війни його дружина – Тамара Андроніківна приїхала на те місце, то побачила там тільки велику воронку від вибуху. В 1984 році вона знову відвідала Петергоф, пройшла старим кладовищем на березі Фінського заливу, але на тому місці, де було поховано О. Т. Осипенка, тепер знаходяться городи.

За героїзм і мужність Олександра Трохимовича Осипенка 11 квітня 1940 року нагороджено орденом Червоної Зірки та присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Из змісту : *Перший пологівський Герой*. - С. 115-117.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 1 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - Пологи, 1997. - 112 с. - (До 110-річчя заснування). - Из змісту : *Перший пологівський Герой*. - С. 41-45.

Герои Советского Союза : крат. биограф. словарь : в 2 т. Т. 2 : Любовь – Ящук / пред. ред. кол. И. Н. Шкадов. - М. : Воениздат, 1988. - 863 с. - Из содерж. : А. Т. Осипенко. - С. 208.

И генерал, и рядовой : очерки о Героях Сов. Союза, уроженцах Днепропетров. обл. / [Н. И. Воробьев, С. А. Герасименко, В. Л. Головкин и др.]. – Днепропетровск : Промінь, 1983. - 567 с. : портр. - (Герои Сов. Союза). - Из содерж. : Сокрушая бетон и сталь. - С. 376-377.

***

Безверха Л. Осипенко Олександр Трохимович / Л. Безверха, І. Кособок, А. Тоцька ; Пологів. район. крає знав. музей // Краєзнав. вісн. - 2011. - № 4-5. - С. 2.

Осипенко Т. У серці все бережу : [із спогадів дружини Героя Рад. Союзу] / Т. А. Осипенко // Рад. село. - 1990. - 12 квіт.

Рябцев М. Сім'я Героя : [в Дніпропетровську мешкає вдова Героя Рад. Союзу О. Т. Осипенка, його діти і онуки] / М. Рябцев // Рад. село. - 1989. - 16 верес.

Далеке – близьке // Рад. село. - 1989. - 16 верес.

***

Осипенко Олександр Трохимович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/ Осипенко,_Олександр_Трохимович

Осипенко Александр Трофимович // Герои войны : [Электронный ресурс] : Режим доступа : <http://www.warherous.ru.../> Осипенко,_Александр_Трофимович

Чеберко Иван Иванович (1923-2003)

Народився в с. Шевченко-2 (нині Пологи-5) в багатодітній родині. Закінчив початкову школу і курси механізаторів. Працював у місцевому колгоспі "Вірний шлях", згодом – трактористом Пологівської МТС.

15 серпня 1941 року, в день 18-річчя, його призвали до армії. Воював на Північно-Кавказькому, Ленінградському, 2-му Білоруському фронтах. Був двічі поранений. Дійшов до Німеччини. Понтонер 5-го окремого важкого моторизованого понтонно-мостового полку 65-ї армії І. І. Чеберко особливо відзначився навесні 1945 року під час наведення понтонного мосту на р. Одер. Раптом після вибуху ворожого снаряду понтон почав осідати. Знайшовши пробоїну, відважний солдат не розгубився. Він закрив отвір фуфайкою, а потім тілом. Своїм героїчним вчинком Чеберко допоміг утримати плацдарм, врятувати переправу та зберегти життя 15 тис. солдатів.

За цей подвиг 29 червня 1945 року Іван Іванович був удостоєний високого звання Героя Радянського Союзу. Нагороджений також орденами Вітчизняної війни, Б. Хмельницького, медалями.

Після війни проживав у м. Пологи, на вул. Жовтневій. Деякий час І. І. Чеберко працював на металоштампувальному заводі, в районній організації ДТСААФ. Часто на зустрічах з людьми, особливо, з молоддю, розповідав про минулу війну.

У 2003 році Іван Іванович відсвяткував своє 80-річчя. Прикутий до інвалідної коляски, пережив ювілей лише на місяць, і 23 вересня помер. Пологівці під час траурної церемонії у кінотеатрі "Юність" віддали шану Герою. Похований в с. Інженерне Пологівського району.

2010 року в м. Пологах, на будинку, де мешкав І. І. Чеберко, встановили меморіальну дошку.

Книга Пам'яті України. Переможці. Запорізька область. Т. 22 (1) / гол. ред. і упоряд. Сльота В. П. – [Запоріжжя : Дике Поле, 2010]. – 512 с. – Из змісту : *Чеберко І. І.* – С. 478.

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Из серії "Літопис району") / О. Чудновський. – Пологи : Факел, 2004. – 68 с. : фото. – Из змісту : [*в т. ч. про І. І. Чеберка*]. – С. 18-19.

Голдобін А. Запорізька Алея Слави – народна святиня / А. І. Голдобін ; Анатолій Голдобін. – Дніпропетровськ : Січ, 2002. - 776 с. : фото. - Из змісту : *Герой Радянського Союзу Чеберко Іван Іванович.* - С. 450-453.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 1 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - Пологи, 1997. - 112 с. - (До 110-річчя заснування). - Из змісту : *Герой Радянського Союзу Іван Іванович Чеберко.* - 67-70.

Герои Советского Союза : крат. биограф. словарь : в 2 т. Т. 2 : Любов - Яшук / пред. ред. кол. И. Н. Шкадов. - М. : Воениздат, 1988. - 863 с. - Из содерж. : *И. И. Чеберко.* - С. 711.

Лукаш И. Солдаты славы не искали : очерки о Героях Советского Союза - уроженцах Запорож. обл. / И. М. Лукаш ; [предисл. Н. М. Скоморохова]. - Днепропетровск : Промінь, 1984. - 398 с. : ил., портр. - (Герои Советского Союза). - Из содерж. : *Мост победы* : (Чеберко Иван Иванович). - С. 352-355.

История городов и сел Украинской ССР : в 26 т. Запорожская область / редкол.: В. И. Петрыкин [и др.] / Ин-т истории АН УССР ; гл. редкол. : Тронько П. Т. (пред.) [и др.]. - К. : Глав. ред. УСЭ, 1981. - 726 с. - Из содерж. : [Чеберко И. И.]. - С. 553.

Подвигом славны твои земляки : рассказы о Героях Советского Союза. - Запорожье : Книж.- газ. изд-во, 1962. - 351 с. - Из содерж. : *Клятва друзей*. - С. 313-316.

***

Безверха Л. Чеберко Иван Иванович / Л. Безверха, І. Кособок, А. Тоцька ; Пологів. район. крає знав. музей // Краєзнав. вісн. - 2011. - № 4-5. - С. 3.

Это надо не мертвым, это надо живым : [в Пологах открыта мемориал. доска на доме, где жил Герой] // Нова газ. - 2010. - 13 трав.(№ 19). - С. 1.

Безверха Л. Чеберко Иван Иванович / Л. Безверха, І. Кособок, А. Тоцька ; Пологів. район. крає знав. музей // Краєзнав. вісн. - 2011. - № 4-5. - С. 3.

Новиков В. Він будував міст Перемоги / В. Новиков // Пологів. вісті. - 2008. - 16 серп. (№ 65). - С. 2.

Кособок І. Над ним ішли солдати Перемоги, а його тіло сковувала крижана вода / І. Кособок // Пологів. вісті. - 2003. - 13 серп. - С. 2.

Тищенко В. Последний герой / В. Тищенко // Нова газ. - 2003. - 14 серп. - С. 3.

Ісайченков Г. Іще раз про подвиг Івана Чеберка / Г. Ісайченков // Пологів. вісті. - 1998. - 15 серп.

Моруга В. Иван Чеберко, труженик войны / В. Моруга // Комс. знамя. - 1975. - 4 июня.

Сушко К. Переправа / К. Сушко // Комсомолец Запоріжжя. - 1975. - 5 квіт.

***

Чеберко Иван Иванович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/Чеберко,_Иван_Иванович

Чеберко Иван Иванович // Герои войны : [Электронный ресурс] : Режим доступа : http://www.warheroes.ru.../Чеберко,_Иван_Иванович

Швачко Яків Якович

(1914-1964)

Народився 6 березня 1914 року . Зростав у м. Пологи, в родині залізничника. Закінчив 7 класів міської школи. У 1936 році пішов служити на флот. Після закінчення військово-морської школи в Кронштадті був направлений на службу в Балтійський флот, на крейсер "Кіров". У 1939 році, звільнившись в запас, повернувся в рідні Пологи і пішов працювати помічником машиніста паровозного депо.

З самого початку ВеликоїВітчизняної війни Яків Якович добровільно пішов на фронт, де ніс службу на Чорноморському флоті на легендарному мотоботі № 13, що забезпечував висадку десантних військ та бойової техніки. Свій перший бій старшина Я. Швачко прийняв уже в жовтні 1941 року. Особливо відзначився при форсуванні Керченської протоки. За одну ніч мотобот № 13 здійснив 10 рейсів до Ельтигену і висадив 260 десантників зі зброєю. Під час останнього рейсу пролунав вибух, загорівся бензобак. Яків Швачко вмить накинув морський бушлат і притиснув його тілом. Коли загасив вогонь, кинувся на допомогу друзям, які закривали проююну в борту. Мотобот ледве тримався на плаву. Та невдовзі трапилася інша біда – тріснув кермовий трос.

Швачко схопив шматок дроту і зістрибнув за борт. Завдяки його зусиллям через деякий час пошкодження було ліквідоване і мотобот взяв курс на Тамань.

Яків Швачко приймав участь у 225-ти бойових виходах в море. За мужність і відвагу, високу бойову майстерність і кмітливість йому 22 січня 1944 року було присвоєно почесне звання Героя Радянського Союзу. До своєї частини він повернувся вже після Перемоги, у червні 1945 р. в званні молодшого лейтенанта. Був призначений командиром торпедного катеру. За роки війни був нагороджений орденом Леніна, двома орденами Червоної Зірки.

Після війни Я. Я. Швачко проживав в м. Лієпая (Латвія). Продовжував ходити в море, але на торгівельних суднах.

Помер Яків Якович в 1964 р. Похований у Латвії. 2010 року за ініціативи ради ветеранів Пологівського локомотивного депо, при підтримці керівництва, профспілкового комітету, на території підприємства встановлено пам'ятник колишнім працівникам депо, серед яких є і Я. Я. Швачко.

Книга Пам'яті України. Переможці. Запорізька область. Т.22 (1) / гол. ред. і упоряд. В. Сльота. - [Запоріжжя : Дике Поле, 2010]. - 512 с. - Из змісту : *Швачко Яків Якович*. - С. 491.

Героев славных имена : 65-летию Великой Победы посвящается / [авт.-сост. и гл. ред. Н. Кузьменко ; авт. кол. : В. Чернолуцкий и др.]. - Запорожье : АА Тандем, 2010. - 224 с. : ил. - Из содерж. : *Швачко Яков Яковлевич*. - С.142.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 1 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – Пологи, 1997. – 112 с. – (До 110-річчя заснування). – Из змісту : *Герой Радянського Союзу Яків Якович Швачко*. - 71-73.

Герои Советского Союза : крат. биограф. словарь : в 2 т. Т. 2 : Любов – Ящук / пред. ред. кол. И. Н. Шкадов. - М. : Воениздат, 1988. - 863 с. - Из содерж. : *Я. Я. Швачко*. - С. 766.

Лукаш И. Солдаты славы не искали : очерки о Героях Советского Союза - уроженцах Запорож. обл. / И. М. Лукаш ; [предисл. Н. М. Скоморохова]. - Днепропетровск : Промінь, 1984. - 398 с. : ил., портр. - (Герои Советского Союза). - Из содерж. : Звезда моряка : (*Швачко Яков Яковлевич*). - С. 352-355.

История городов и сел Украинской ССР : в 26 т. Запорожская область / редкол.: В. И. Петрыкин [и др.] / Ин-т истории АН УССР ; гл. редкол. : Тронько П. Т. (пред.) [и др.]. - К. : Глав. ред. УСЭ, 1981. - 726 с. - Из содерж. : [*Швачко Я. Я.*]. - С. 553.

***

Безверха Л. Швачко Яків Якович / Л. Безверха, І. Кособок, А. Тоцька ; Пологів. район. крає знав. музей // Краєзнав. вісн. - 2011. - № 4-5. - С. 3.

Живая память о героях : [на территории Пологовского локомотивного депо установлен памятник бывшим работникам депо – Герою Сов. Союза Я. Я. Швачко и кавалеру трёх Орденов Славы Г. А. Мищенко] // Нова газ. - 2010. - 28 жовт. (№ 43). - С. 1.

Это надо не мертвым, это надо живым : [на доме, где жил И. И. Чеберко, установлена мемориал. доска] // Нова газ. - 2010. - 13 трав.

Біла Л. Пам'ять, закарбована в металі : [меморіал. дошка на будинку, де мешкав І. І. Чеберка] / Лілія Біла // Районка. - 2010. - 12 трав. - С. 2.

Лиходід М. Героїчний моряк / М. Лиходід // Пологів. вісті. - 1999. - 12 трав.

Клименко М. Морський гарт / М. Клименко // Запоріж. правда. - 1984. - 3 лип.

Кандіусов В. З морем на все життя / В. Кандіусов // Запоріж. правда. - 1965. - 15 трав.

***

Почесні громадяни міста

Гасик Михайло Іванович,
професор Національної металургійної академії

Гасик Михайло Іванович - учений в галузі металургії, доктор технічних наук (1969), професор (1971), академік НАН України (1990), АН вищої школи України (1994). Іноземний член Російської (2004), Грузинської (2005), Нью-Йоркської АН США, почесний член Казахської АН (2006). Заслужений діяч науки і техніки України (1999). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1977, 1998, 2004), премії ім. Є. Патона (1995) та З. І. Некрасова (2006) НАН України. Кавалер ордону "За заслуги" III ступеня (2004). Почесний громадянин м. Пологи.

Народився 30 червня 1929 року в с. Семенівка Пологівського району Запорізької області. У 1954 році закінчив Дніпропетровський металургійний інститут (нині Національна металургійна академія), в якому й працює з 1973 року завідувачем кафедри електрометалургії, водночас 1973-1986 рр. – декан електрометалургійного факультету.

Наукові праці стосуються розробки технологічних процесів електрометалургії сталі та сплавів, кольорових металів, феросплавів та спецсплавів, електротермії неорганічних матеріалів, розробки технологічних процесів одержання сталі і сплавів, кольорових металів методом електрометалургії. За розробками та активної участі М. І. Гасика впроваджені нові технології та споруджені нові промислові об'єкти на електрометалургічних підприємствах України (Запорізький, Нікопольський, Стаханівський заводи феросплавів, Запорізький алюмінієвий комбінат, завод "Дніпроспецсталь").

Література про життя та творчість

Шаромова В. Українські фізики та астрономи : посіб.-довід. / В. Шаромова. - Тернопіль, 2007. - 304 с. - Из змісту : *Гасик М. І.* - С. 36.

Енциклопедія сучасної України. Т.5 : Вод-Гн. - К., 2006. - 726 с. - Из змісту : *Дробноход М. Гасик Михайло Іванович.* - С. 413.

Чудновський О. Історія краю : (відомі люди Пологівщини) : пам'ятні віхи в їхньому житті / О. Чудновський. - Пологи, 2004. - 67 с. - Из змісту : *Гасик Михайло Іванович.* - С. 58-59.

Чудновський О. Історія краю: Коли ж виникли Пологи? Вчений зі світовим ім'ям. Вірний рідній землі / О. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2003. - 112 с. - Из змісту : *Вчений зі світовим ім'ям.* - С. 41-79.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Из змісту : *М. І. Гасик.* - С. 222-224.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : *Чудновський О. Твори науки* : [в т. ч. про М. І. Гасика] / О. В. Чудновський. - С. 168-170.

Шаповал І. Придніпровські джерела : оповіді про вчених. - К. : Рад. письменник, 1982. - 262 с. - Из змісту : *Шаповал І. Генератор наукових ідей Придніпров'я.* - С. 91-104.

Исаенко Н. Днепропетровский металлургический : [к 75-летию ин-та] / Н. Ф. Исаенко. - К. : Вища школа, 1974. - 192 с. : ил. - Из содерж. : [М. И. Гасик]. - С. 31, 95, 190.

***

Сахно М. Вони вийшли із селянської родини : [в т. ч. про М. І. Гасика] / М. Сахно // Пологів. вісті. - 2012. - 18 жовт. (№ 42). - С. 4.

Михаил Иванович Гасик : (к 80-летию со дня рождения и 55-летию науч. и пед. деятельности) // Процессы литья. - 2009. - № 4. - С. 77.

Фотогалерея почесних громадян м. Пологи : [в т. ч. про М. І. Гасика] // Пологів. вісті. - 2009. - 16 верес. (№ 66). - С. 2.

Кособок І. Нашему академіку 75 років // Нова газ. - 2004. - 1 лип. - С. 10.

70-річчя академіка НАНУ М. І. Гасика // Вісн. НАНУ. - 1999. - № 6.

***

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2009 рік : (Календар і короткі довідки з бібліогр. списками) / [уклад. І. Шершньова] ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : Дике Поле, 2008. - 164 с. : іл. - Из змісту : 30 черв. - 80 років (1929) М. І. Гасику, фахівцю в галузі металургії; уродж. с. Семенівка Пологів. р-ну. - С. 96-97.

***

Гасик Михайло Іванович // Славетні запоріжці : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/Гасик,_Михайло_Іванович

Краснокутський Віктор Антонович

заслужений працівник транспорту України

Народився 15 березня 1927 року в с. Савинці Балаклійського району Харківської області. Його дитинство та юність пройшли в м. Червоний Лиман Донецької області. Після закінчення школи вступив до Харківського інституту інженерів залізничного транспорту. Свою трудову діяльність розпочав в 1949 році на Сталінській залізниці в паровозному депо Пологи помічником машиніста паровозу. В 1953 році був призначений на посаду головного інженера локомотивного депо. В 1963-1965 роках перебував у відрядженні в Монголії, де працював на Уланбаторській залізниці. Невдовзі після повернення став начальником Пологівського локомотивного депо.

В 1968 році розпочалася реконструкція локомотивного депо для ремонту тепловозів ЧМЕ-3, безпосереднім організатором якої був В. А. Краснокутський. Силами ініціативної групи В. Ф. Семеністого, І. П. Каїри та інших ентузіастів вдалося переустаткувати старе, занедбане паровозне депо в локомотивне. За лічені місяці здійснено капремонт усіх будівель, збудовано кілька нових цехів та санітарно-побутовий корпус. Всі ці структурні одиниці функціонують і зараз. У 1972-1973 рр. за рівнем культури технічного виробництва депо було визнане найкращим в СРСР. З метою обміну досвідом сюди приїздили залізничники з європейської частини Росії, Середньої Азії, Сибіру, Далекого Сходу, інших куточків країни.

За свою багаторічну наполегливу працю, якій присвятив 50 років свого життя, Віктора Антоновича відзначено званням "Заслужений працівник транспорту", "Почесний залізничник", "Почесний громадянин міста Пологи", а також двома орденами "Знак Пошани".

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Из змісту : Приклад показують залізничники : [в т. ч. про В. А. Краснокутського]. - С. 162-165.

Северин В. 55 лет работы на железнодорожном транспорте / Валентина Северин // Районка. - 2012. - 14 берез. (№ 11). - С. 8.

Лісова І. Їхні долі вплелися в історію рідного краю : [В.А. Краснокутський - нач. локомотив. депо з 1968 до 1989 рр.] / І. Лісова, Н. Осипенко, К. Григор'єв- Беркутов // Пологів. вісті. - 2012. - 13 верес. - С. 3.

Фотогалерея почесних громадян м. Пологи : [в т. ч про В. А. Краснокутського] // Пологів. вісті. - 2009. - 16 верес. (№ 66). - С. 2.

Лиходід Михайло Сергійович

Народився 12 листопада 1927 року в с. Інженерне (с. Зелене Поле) Пологівського району. У 1941 році закінчив 7 класів місцевої школи.

З вересня 1943 до листопада 1944 року працював у колгоспі "Вірний шлях", виконуючи різні роботи. Так, у жовтні-грудні 1943 року наглядав за кіньми у фронтовому лазареті 4-го Українського фронту, який розташовувався у селах І. Франка, Зелене Поле і Українське, пізніше приймав участь у ремонті мостового переїзду через р. Дніпро від станції Запоріжжя-1 до острова Хортиця, в очищенні території навколо м. Пологи від вибуховонебезпечних предметів за призовом райвійськкомату.

У листопаді 1944 року був призваний до лав Радянської Армії і під час війни служив у навчальному запасному артполку, охороняв військові об'єкти.

Після демобілізації (1951 р.) завідував Інженерським сільським клубом, потім вів фізвиховання та уроки праці в Інженерненській школі (1952-1959 рр.). 1959 року односельці обирають його головою сільської ради, а у лютому 1960 року став головою райради спортивних товариств та організацій району. Тоді ж М. Лиходід закінчив вечірню школу робітничої молоді. У 1963-1967 рр., працюючи інструктором Пологівського промислово-виробничого парткому та Пологівського райкому КП України, закінчив вищу партійну школу при ЦК КПРС. З березня 1967 до липня 1978 року обіймав посаду голови міської ради і завдячуючи йому відбулися позитивні зміни у благоустрої міста і будівництві різних об'єктів. Згодом працював директором дорресторану ст. Пологи, начальником районного відділу статистики.

Будучи вже на пенсії, на прохання міськвиконкому, очолює будівництво паркової зони відпочинку у заплаві р. Конки (1988-1995), місцевий краєзнавчий музей (1995-1999).

Нагороджений орденом Богдана Хмельницького, медалями Жукова, "За доблесну працю", "Ветеран праці", "За перемогу над Німеччиною", іншими ювілейними медалями. В 2003 році відзначений почесним знаком "За заслуги перед містом Пологи", а 2005 року йому присвоїли звання "Почесний громадянин м. Пологи".

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. – Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Із змісту : [в т. ч. про М. С. Лиходіда (1967-1978 рр. - голова міськ. ради)]. - С. 32-33.

Фотогалерея почесних громадян м. Пологи : [в т. ч. про М. С. Лиходіда] // Пологів. вісті. - 2009. - 16 верес. (№ 66). - С. 2.

Манько М. На човні... по Конці? : [про буд-во зеленої зони міста ; в т. ч. про М. С. Лиходіда] / М. Манько // Запоріж. правда. - 1991. - 17 трав.

Сацький Віталій Антонович,
генеральний директор ВАТ "Запоріжсталь" (1986-2012)

Сацький Віталій Антонович народився 22 квітня 1930 року в м. Пологи в родині залізничника. Після закінчення у 1954 році Дніпропетровського металургійного інституту працював на Криворізькому металургійному комбінаті "Криворіжсталь", де пройшов шлях від старшого вальцювальника до головного інженера комбінату. З 1980 року – директор Всесоюзного науково-дослідного проектно-конструкторського технологічного інституту механізації праці в чорній металургії і ремонтно-механічних робіт. Протягом 1983-1986 років – начальник Республіканського промислового об'єднання металургійних підприємств "Укрметалургпром". З січня 1986 року – директор, а з вересня 1988 року – генеральний директор металургійного комбінату "Запоріжсталь". З лютого 1997 року – голова правління, генеральний директор ВАТ "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь".

За безпосередньої участі В. А. Сацького на комбінаті було розроблено нові технології виплавки і гарячої прокатки сталі, впроваджено технологію гарячої прокатки рулонів подвійної маси, освоєно більше 60 видів прокату із вуглецевих, ресорнопружних, корозійних і інструментальних сталей, а також понад 25 типорозмірів нових холодно гнутих профілів.

Віталій Антонович - академік, двічі лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, заслужений металург України, доктор філософії в технічних науках, автор та співавтор понад 200 наукових праць, зокрема монографії "Експлуатація безперервних дрібно сортних станів", більше 130 авторських свідоцтв на винаходи. Народний депутат України та депутат Запорізької обласної ради багатьох скликань. В. А. Сацький веде активну наукову та винахідницьку роботу.

Він – Герой України, нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, "Знак Пошани", "За заслуги" III ст., II ст., I ст., Держави, "За трудові досягнення" IV ст., багатьма медалями та почесними нагородами різноманітних недержавних організацій. Присвоєно звання "Почесний громадянин Запоріжжя" та "Почесний громадянин м. Пологи".

Новітня історія Запорізького краю у подіях та особах. 1991-2011. - [Запоріжжя] : Запоріжжя Медіа, 2011. - 164 с. - (рос. та англ. мовами). - Із змісту : Сацький Віталій Антонович. - С. 128-131.

Україна. 20 років історичного поступу : інформ.-метод. матеріали / КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР ; [авт.-упоряд. О. Тарлинська ; ред. Л. Ізюмова]. - Запоріжжя : АА ТанDEM, 2011. - 36 с. - Із змісту : Герої України – наші земляки : [в т. ч. про В. А. Сацького]. - С. 24-27.

Гордість Запорізького краю : альманах / [авт. ідеї, керів. творч. групи Н. Кузьменко та ін.]. - Запоріжжя : АА ТанDEM, 2010. - 136 с. : іл. - Із змісту : Сацький Віталій Антонович. - С. 98.

Гордость Запорожья : альманах / [рук. проекта "Народный рейтинг" Яков Брынза ; авт. идеи альманаха "Гордость Запорожья", рук. творч. группы Наталья Кузьменко и др.]. - Запорожье : АА ТанDEM, 2009. - 88 с. : ил. - Из содерж. : Сацький Віталій Антонович. - С. 28.

Переправа в майбутнє. Кічкас. Павло-Кічкас. Заводський район : присвячується 40-річчю з дня утворення Завод. р-ну м. Запоріжжя / [керівник проекту О. Бірюк]. - Запоріжжя : Дике Поле, 2009. - 48 с. : фото. - Із змісту : Ними пишуться заводчани : Герої України : [в т. ч. В. А. Сацький]. - С. 42.

Шиханов Р. Хто є хто на Запоріжжі. 2008 рік : біогр. довід. / Р. Б. Шиханов ; Руслан Шиханов. - Запоріжжя : ТанDEM Арт Студія, 2009. - 212 с. - Із змісту : Сацький Віталій Антонович. - С. 158-159.

Запорожье и запорожцы / Н. Кузьменко, Н. Михайлов (текст); А. Антонов, В. Биченко, О. Бурбовский (фото) [и др.]. - Запорожье : Тандем-У, 2005. - 334 с. : 475 ил. - Из содерж. : *Запорожцы – Герои Украины* : [в т. ч. В. А. Сацкий]. - С. 300.

Избранные труды запорожских еврейских чтений : 1990-2004 / ЗГУ, Запорож. гор. отд-ние о-ва "Украина - Израиль" ; ред. Б. Л. Эстеркин. - Запорожье : ДИВО, 2005. - 406 с. - Из содерж. : *Эстеркин Б. Виталий Антонович Сацкий* : (к 75-летию со дня рождения). - С. 3-6.

Запорожсталь. Симфония Металла : [70 лет. Годы. События. Люди] / авт.-сост. Н. Кузьменко, Н. Михайлов. - Запорожье : Тандем-У, 2003. - [448 с.] : ил. - Из содерж. : *Директор-легенда*. - С. 90-91.

Золота книга української еліти : інформ.-іміджев. альманах. : в 6 т. Т.ІУ. - К. : Євроімідж, 2001. - 640 с. - Из змісту : Віталій Сацький - голова правління - генеральний директор відкритого акціонерного товариства "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь". - С. 48-49.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Из змісту : Герой України В. А. Сацький. - С. 186-189.

Кузьменко Н. Виталий Сацкий : очерки жизни. - Запорожье : Дикое Поле, 2000. - 78 с.

Герой Украины : [В. А. Сацкий]. - Запорожье : Днепров. металлург, 2000. - 48 с.

Герои и судьбы : интеллектуал. потенциал Запорожья на рубеже веков. - Запорожье : Дикое Поле, 2000. - 432 с. - Из содерж. : *Сацкий Виталий Антонович*. - С. 303-310.

Хто є хто в Україні. 2000 р. : [5000 біогр. довідок про відомих держав. та громад. діячів]. - К. : К.І.С., 2000 - 576 с. - Из змісту : *Сацький Віталій Антонович*. - С. 428.

Чудновский О. Дороги свершений : ("Герой Украины") / О. В. Чудновский. - Пологи, 1999. - 68 с. : ил.

Веретельник І. На лінії вогню / І. В. Веретельник // Моє місто Пологи. - Запоріжжя, 1998. - Ч. 3. - С. 162-167.

Фортунин В. "Виталий Сацкий. Раздумья вслух" / В. Фортунин // Днепров. металлург. - 2010. - 22 апр. - С. 8.

Виталий Сацкий - Почетный гражданин Запорожской области // Днепров. металлург. - 2009. - 6 нояб.(№ 42). - С. 1.

Легендарный директор индустриального гиганта // Запороз. Січ. - 2009. - 23 квіт. (№ 74-76). - С. 11.

Фотогалерея почесних громадян м. Пологи : [в т. ч про В. А. Сацького] // Пологів. вісті. - 2009. - 16 верес. (№ 66). - С. 2.

Шахова Н. Семь "ДнепроГЭСов" в сердце : зажиточности : [в т. ч. о В. Сацком] / Н. Шахова // Истеблишмент. - 2008. - № 31(31 июля-6 авг.). - С. 16.

Самые известные : [почет. граждане г. Запорожья; в т. ч. В. А. Сацкий] // Суббота плюс. - 2007. - 6 сент. (№ 36). - С. 7.

Білий В. Герой України В. А. Сацький вручив рідній школі комп'ютерний клас : [ген. дир. ВАТ «Запоріжсталь» - Пологів. ЗОШ № 4] // Пологів. вісті. - 2003. - 23 квіт. - С. 1.

Сацький Віталій Антонович : (бібліогр. список) / [уклад. О. Дутова] ; КЗ "ЗОУБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : Поліграф, 2003. - 31 с. - (Герої України – наші земляки. Вип. 1).

***

Сацький Віталій Антонович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/ Сацький, Віталій Антонович

Сацький Олександр Степанович (1930-1986)

письменник, кіносценарист

Сацький Олександр Степанович - кіносценарист, драматург, прозаїк. Народився 16 листопада 1930 року в м. Пологи Запорізької області.

В 1955 році закінчив Томське артучилище. Службу проходив у Приморському краї на Далекому Сході. Приймав участь у воєнних діях в Кореї під час воєнного конфлікту. Був поранений. В 1957 році вступив до ВДІКу і в 1962 році успішно захистив дипломну роботу (зняв фільм за повістю Ч. Айтматова „Материнське поле”). Після закінчення вузу працював сценаристом на кіностудії ім. О. Довженка.

Він - член Спілки кінематографістів, володар премій престижних кінофестивалів (Баку, Карлові Вари (ЧСР)).

Олександр Степанович написав сценарії до фільмів: „Московська навколосвітня” (1959); „Зірочка” („Київська соната”, 1962); „Лють” (у співавторстві, 1965); „Всюди є небо” (1959); „Зоряний цвіт” (1972); „Лаври” (у співавторстві, 1972); „Вогонь” (1973); „В бій ідуть тільки „старі” (1973); „Товариши бригада” (1973); „Марина” (1975); „Переходимо до любові” (1975); „Завтра вистава” (1977); „Вир” (1984); „Женихи” (1985); „Кармелюк” (не закінчив, 1986).

Помер 7 липня 1986 року. Похований на Байковому цвинтарі (м. Київ).

Почесний громадянин м. Пологи. Відкрита меморіальна дошка у рідному місті по вул. Дєповська, 46.

Література про життя та діяльність

Ємець О. Запоріжжя в особах : [в т. ч. О. Сацький] / О. Ємець // Запорізька пектораль : культура і мистецтво Запоріз. краю. - Запоріжжя, 2004. - С. 52-53.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Із змісту : О. С. Сацький. - С. 175-176.

Александр Сацький : Запорожцы в кино // МИГ. - 2011. - 8 дек. (№ 49). - С.45.

Ємець О. Олександр Сацький в літературі та кіно / Олександр Ємець // Районка. - 2010. - 10 листоп. - С. 6.

Фотогалерея почесних громадян м. Пологи : [в т. ч. про О. Сацького] // Пологів. вісті. - 2009. - 16 верес. (№ 66). - С. 2.

Шак В. Как Запорожье связано с фильмом "В бой идут одни "старики" / В. Шак // МИГ. - 2007. - 13 дек. - С. 52.

Ємець О. Зірка пам'яті / О. Ємець // Запоріз. правда. - 2005. - 17 груд. - С. 7.

Білий В. Він зробив пологівців героями кінофільмів // Пологів. вісті. - 2004. - 17 листоп. - С. 3.

Ємець О. З любов'ю до нас / О. Ємець // Пологів. вісті. - 2001. - 14 листоп. - С. 2.

Бондаренко І. Він родом з Поліг / І. Бондаренко // Пологів. вісті. - 2001. - 17 січ. - С. 2.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2010 рік : (календар і короткі довідки з бібліогр. списками) / [уклад. І. Шершньова] ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : АА Тандем, 2009. - 150 с. : іл. - Із змісту : 16.11 – 80 років (1930) О. С. Сацькому, кінодраматургу, автору сценарію фільму "В бій ідуть тільки "старі", уродженця м. Пологи. - С.78.

***

Сацький Олександр Степанович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/Сацький,_Олександр_Степанович
Див. також розд.: "Інші пам'ятники та меморіальні дошки"

Северин Станіслав Федорович

начальник Запорізького відділку Придніпровської залізниці

Народився 23 березня 1937 року в с. Вербове Пологівського району. Після закінчення Дніпропетровського інституту інженерів залізничного транспорту отримав диплом інженера шляхів сполучення (1959) і працював на станції Завязовська Нижньотагільського відділення Свердловської залізниці. У 1963 році повернувшись в рідний край, працює на станції Запоріжжя-Ліве: заступником начальника (1972); начальником Запорізького відділення Придніпровської залізниці (1991).

Має звання "Заслужений працівник транспорту України", "Почесний залізничник". Почесний громадянин м. Пологи, нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 2001. – 303 с. – Із змісту : *Почесний залізничник С. Ф. Северин.* – С. 189-191.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1998. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : *Сафонов В. Почесні залізничники / В. Т. Сафонов.* - С. 183-184.

Фотогалерея почесних громадян м. Пологи : [в т. ч про С. Ф. Северина] // Пологів. вісті. - 2009. - 16 верес. (№ 66). -С. 2.

Северин С. Здається, все, приїхали... Ні, таки ще їздимо! : [нач. Запоріз. відділку Придніпров. залізниці про її успіхи і проблеми] / С. Ф. Северин // Запоріз. правда. - 2000. - 4 серп.

Коноваленко О. Важкі дороги залізниці : [бесіда з нач. Запоріз. відділку Придніпров. залізниці С. Ф. Северином] / О. Коноваленко // Запоріз. правда. - 1999. - 30 лип.

***

Северин Станіслав Федорович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/Северин,_Станіслав_Федорович

Хачхарджі Георгій Георгійович (1950-2010), *голова наглядової ради ЗАТ "Мінерал" (1986-2010)*

Народився 17 серпня 1950 року в м. Пологи. Закінчив Дніпропетровський гірничий інститут. З 1969 р. – токар, гірничий майстер, начальний зміни, начальник дільниці, головний інженер кар'єру, звільнений секретар парторганізації, а в період з 1986 по 2010 р. – керівник Приазовського рудоуправління ("Гірничодобувна кампанія "Мінерал"), голова наглядової ради ЗАТ "Мінерал".

Нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня (2004).

Помер в серпні 2010 року. 5 жовтня 2011 року на території ЗАТ "Мінерал" було встановлено меморіальну дошку на його честь.

"Я не хочу судьбу иную..." : [об открытии мемориал. доски в честь бывш. руководителя Г. Г. Хачхарджи] // Нова газ. - 2011. - 13 жовт. (№ 41). - С. 1.

Кліковка Г. "Я з вами. Нехай горить свіча" / Г. Кліковка ; Ганна Кліковка // Запоріз. правда. - 2010. - 9 верес. (№ 133-134). - С. 10.

Плетінь Л. Ми розумілися з півслова : [про колиш. голову наглядов. ради ЗАТ "Мінерал" Г. Г. Хачхарджи (1950-2010) згадує його референт] / Л. Плетінь // Запоріз. правда. - 2010. - 9 верес. (№ 133-134). - С. 11.

Людина – легенда // Нова газ. - 2010. - 2 верес. (№ 35). - С. 3.

Георгій Георгійович Хачхарджи : [некролог] // Районка. - 2010. - 25 серп. (№34). - С.3.

Фотогалерея почесних громадян м. Пологи : [в т. ч про Г. Г. Хачхарджи] // Пологів. вісті. - 2009. - 16 верес. (№ 66). - С. 2.

Пужайчерета В. Георгій Хачхарджи: "Работать, существовать и выживать при любых обстоятельствах" / Виктор Пужайчерета // Созвездие. - 2001. - №5. - С. 18-19.

***

Хачхарджи Георгій Георгійович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/Хачхарджи_Георгій_Георгійович

Відомі уродженці м. Пологи

Безверхий Віктор Федорович

заслужений працівник сільського господарства України

Народився 19 листопада 1937 року в м. Пологи. Освіта середня. Служив у лавах Радянської армії (1956-1958). З 1970 року працював у колгоспі "Аврора" на різних посадах: механізатором, трактористом, комбайнером. В 1991 році йому присвоєне звання "Заслужений працівник сільського господарства УРСР".

Безверхий Віктор Федорович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/Безверхий_Віктор_Федорович

Безверхий Володимир Павлович

заслужений машинобудівник України

Народився 16 липня 1955 року в м. Пологи. Закінчив Бердянський машинобудівний технікум (1974). 1977-2005 рр. – працював токарем заводу "Коагулянт". З 2005 року – токар у Пологівському вагонному депо. В 1993 році йому присвоєне почесне звання "Заслужений машинобудівник України".

Безверхий Володимир Павлович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/Безверхий_Володимир_Павлович

Безверхий Микола Павлович

доцент Дніпропетровського хіміко-технологічного інституту

Народився 14 червня 1946 року. У його родині ніхто не співав. І Микола музику й співи слухав, в основному, по радіо. Легко запам'ятовував і з насолодою співав. Перші його виступи були у шкільному хорі.

Він закінчив школу із золотою медаллю. Мати не могла нарадуватися, мріяла, як син стане великою людиною. Про артистичну кар'єру він і не думав, і поступив до

Дніпропетровського хіміко-технологічного інституту, бо хімію любив із шкільних років. І з першого ж курсу захопився науковою роботою. З відзнакою закінчив інститут, потім – аспірантуру. Успішно захистив кандидатську дисертацію.

Але всі ці роки – пісня не давала спокою його серцю. На традиційних фестивалях "Студентська весна" багато хто з нетерпінням чекав на виступ доцента технологічного університету Миколи Павловича Безверхого – власника воістину оперного голосу. Двічі його запрошували вчитися до консерваторій: до Київської – народний артист СРСР М. М. Кондратюк, до Львівської – народний артист СРСР П. П. Кармалюк. Але любов до хімії перемогла...

Микола Павлович відвідує вокальну студію в Палаці студентів (Дніпропетровськ), продовжує брати участь у незліченній кількості концертів у гуртожитках, Палацах культури, клубах, і завжди з неодмінним успіхом. Він не покладається тільки на природний дарунок, працює над собою під керівництвом таких майстрів як Микола Полуденний та Микола Братух. Виступав Безверхий на престижних сценах. У Кремлівському Палаці з`їздів він співав з оркестром Великого театру. І після знаменитої арії Роберта з "Іоланти" головний диригент Юрій Симонов вигукнув "Браво!", а музиканти від захоплення стукали смичками по інструментах.

Виступав він і в Національному палаці "Україна", і в Національній опері в Києві. Із задоволенням Микола Павлович зустрічається і з глядачами на своїй батьківщині – у Пологівському районі. В його репертуарі понад 100 творів: народні пісні, романси, арії з опер...

У 2003 році міська рада нагородила М. П. Безверхого пам'ятним знаком "За заслуги перед містом Пологи".

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Із змісту : М. П. Безверхий. - С. 233-235.

Чудновський О. Історія краю: Коли ж виникли Пологи? Вчений зі світовим ім'ям. Вірний рідній землі / О. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2003. - 112 с. - Із змісту : Переверзев О. Чаруючий спів. - С. 81-86.

Безверхий Сергій Федорович (1940-2011)

народний депутат Росії, голова Держстандарту РФ (1991-1997)

Народився 17 грудня 1940 року в м. Пологи. Закінчив Оріхівський технікум механізації сільського господарства (1959) та Запорізький машинобудівний інститут (1968).

По закінченні ЗМІ (нині Запорізький національний технічний університет) працював на Автополігоні НАМІ в м. Дмитров Московської області на посадах: інженер, старший інженер, завідуючий групою, завідуючий лабораторією, заступник директора з наукових питань, директор полігона. Захистив докторську дисертацію.

В 1990 році був обраний депутатом Верховної Ради РРФСР. 8 грудня 1991 року призначений директором Держстандарту Росії. 1997 року звільнився у зв'язку із переходом на нову роботу (до 2004 року працював торговельним радником в посольстві РФ в Австралії). Після повернення деякий час працював в Реєстрі системи підготовки персоналу Держстандарту Росії, а останні роки провів на дачі в колі родини, почав писати спогади.

Помер 12 серпня 2011 року. Похований в Москві.

Безверхий Сергей Федорович : [Электронний ресурс] : Режим доступа : http://wikipedia.org/wiki/Безверхий,_Сергей_Федорович

Безверхий Сергій Федорович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/Безверхий,_Сергій_Федорович

Жемчужина Поліна Семенівна

*(справж. – Перл Семенівна Карповська),
радянська і партійна діячка, дружина В. Молотова*

Народилася 12 березня 1897 року на ст. Пологи Олександрівського повіту Катеринославської губернії в сім'ї кравця-кустаря. Отримала середню освіту. Від квітня 1911 року працювала робітницею на тютюновій фабриці в м. Катеринославі (нині м. Дніпропетровськ). У травні 1917 року захворіла на туберкульоз і перебувала на утриманні сестри в м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя).

1918 року Перл Карповська вступила до Комуністичної партії та Червоної Армії і стала підпільним політпрацівником 16-го полку 12-ї армії Південного фронту. 1919 року в Харкові для ведення підпільної роботи взяла псевдонім і отримала документи на ім'я Жемчужина Поліна Семенівна.

В м. Запоріжжя зберігся житловий флігель до садибного будинку (на перетині вул. Горького та Тургенєва), в якому вона мешкала з 1918 року, працюючи завідувачкою Олександрівським губернським жіночим відділом (1920-1921 рр.). 1921 року переїхала до Москви. З червня 1921 до травня 1922 року була інструктором Рогожсько-Сімоновського райкому РКП(б) Москви. 1921 року вийшла заміж за В'ячеслава Михайловича Молотова, стала близьким другом дружини Й. В. Сталіна Світлани Аллілуєвої. Навчалася на робітничому факультеті Московського університету ім. Покровського (1922-1925), економічному факультеті Московського інститута народного господарства ім. Плеханова (1925-1926).

В 1930-х рр. очолювала Головпарфюмерпром, заступник наркома харчової промисловості, нарком рибної промисловості СРСР. 1939-1946 рр. – працювала начальником Головного управління текстильної промисловості Народного комісаріату місцевої промисловості РРФСР, з жовтня 1946 р. - начальником Головного управління текстильно-галантерейної промисловості Міністерства легкої промисловості СРСР.

26 січня 1949 року заарештована та звинувачена в зраді Батьківщині та зв'язках із сіонізмом. Засуджена до 5 років ув'язнення. Звільнена в березні 1953 р. З квітня 1953 р. – персональний пенсіонер.

Померла в м. Москва 1 квітня 1970 року.

Шаповал Ю. Жемчужина Поліна Семенівна / Ю. І. Шаповал // Енциклопедія сучасної України. - К., 2009. - Т. 9 : Е-Ж. - С. 538.

Жемчужина (наст. фам. Карповская) Полина (Пери) Семеновна // Большая энциклопедия. - М., 2006. - Т. 16 : Домотканово - Жене. - С. 584.

Єфименко Г. Жемчужна (Карповська) Поліна Семенівна / Г. Г. Єфименко // Енциклопедія історії України. – К., 2005. – Т. 3 : Е-Й. - С. 146-147.

Никонов В. Молотов. Молодость : [в т. ч. фото жены Полины Жемчужиной, уроженки г. Пологи] / В. А. Никонов. - М. : Вагриус, 2005. - 768 с. : фото.

Шак В. Кремлевская жемчужина / В. Шак ; Владимир Шак // МИГ. - 2011. - 17 нояб.(№ 46). - С. 39.

Дяченко И. Жемчужина в железной оправе / И. Дяченко // Досье. - 2001. - № 26. - С. 14.

Требьев О. Объект №12, Жемчужина из Полог : к биографии П. Жемчужиной - жены Молотова, подруги Н. Аллилуевой / О. Требьев // МИГ. - 1994. - 15 янв. - С. 4.

Васильева Л. Жемчужина в железной оправе : [отрывок из кн. "Кремлевские избранницы"] / Л. Васильева ; Лариса Васильева // Индустр. Запорожье. - 1992. - 24 окт.

***

Жемчужна Поліна Семенівна // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/Жемчужна,_Поліна_Семенівна

Козак Володимир Васильович

громадський діяч

Народився 9 серпня 1959 року в м. Пологи. В 1981 році закінчив Дніпропетровський інститут інженерів залізничного транспорту, пройшов шлях від чергового станції Ясинувата Донецької залізниці до генерального директора Державної адміністрації залізничного транспорту (2006-2007, 2011).

Народний депутат Верховної Ради України VI скликання

Нагороджений орденом "За заслуги" III та II ступеня.

Хто є хто в Україні. – К. : К. І. С., 2007. – 1135 с. – Из змісту : Козак Володимир Васильович. – С. 444.

Кто есть кто в Верховной Раде : откуда, с кем, когда. - К., 2006. - 284 с. - Из содерж. : Козак Владимир Васильевич. - С. 60.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1998. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Из змісту : Чудновський О. Почесні залізничники : [в т. ч. про В. І. Козака] / О. В. Чудновський. – С. 184-186.

Козак Володимир Васильович : [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org...>

Корж Павло Петрович

громадський діяч

Народився 13 листопада 1953 року в м. Пологи. В 1976 році закінчив Дніпропетровський гірничий інститут ім. Артема за спеціальністю гірничий майстер.

1997 року отримав другу спеціальність економіст в Державній гірничій академії.

1976-1987 рр. працював на шахті "Білозерська" ВО "Добропіллявугілля" (пройшов шлях від гірничого майстра до директора шахти).

2003-2004 рр. – працював заступником генерального директора з перспективного розвитку ВАТ "Державна холдінгова компанія "Павлоградвугілля"; з 19 жовтня 2004 року - генеральний директор.

Обирався народним депутатом України 5-го, 6-го і 7-го скликань (від Партії регіонів).

Павло Петрович Корж має звання "Заслужений шахтар України" (1997), кандидат технічних наук, нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня (серпень 2011).

Хто є хто в Україні. – К. : К. І. С., 2007. – 1135 с. – Из змісту : Корж Павло Петрович С. 466.

Кто есть кто в Верховной Раде : откуда, с кем, когда. - К., 2006. - 284 с. - Из содерж. : Корж Павел Петрович. - С. 9, 44, 61, 105.

Корж Павло Петрович : [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org...>

Кузьменко Сергій Олександрович

громадський діяч

Народився 22 вересня 1949 року в м. Пологи. Його батьки працювали на залізниці: мати - Катерина Дмитрівна - черговою по вокзалу, а батько - Олександр Степанович – токарем в локомотивному депо. Батьки Сергія були людьми порядними, чесними, працелюбними. Саме ці риси характеру і прищепили вони своєму єдиному синові. Ніколи не сидів він без діла, щось майстрував, чимось постійно займався, багато читав.

Сергій був одним із кращих учнів СШ № 2 (нині ЗОШ № 4). Як пригадує колишній директор школи Л. К. Аристархова, він не цурався і не соромився ніякої роботи.

Після школи була служба у лавах радянської армії. Два роки нелегкої солдатської служби стали уроком самостійності та дисциплінованості на все подальше життя. Повернувшись з армії, Сергій декілька років працював на залізниці: спочатку помічником машиніста паровозу, тепловозу в локомотивному депо, а згодом електромеханіком в дистанції сигналізації та зв'язку. З 1976 р. обіймав посаду інженера – електрика в колгоспі «Україна». Отримав вищу освіту (заочно навчався в Мелітопольському інституті механізації сільського господарства). А ще було в його житті велике захоплення музикою, якій він присвячував увесь вільний час. Частенько можна було застати його в клубі залізничників, де він залюбки виступав в оркестрі і вражав всіх майстерною грою на піаніно, саксофоні, кларнеті. Неповторно декламував гуморески, навіть танцював під час виступів агітбригади.

У 1979 р. тридцятирічний Сергій Кузьменко був призначений на посаду начальника Пологівського району електричних мереж. Через рік, у 1980 р. його обирають депутатом Пологівської міської ради народних депутатів.

1981 р. Сергій Олександрович Кузьменко очолив виконком Пологівської міської ради народних депутатів. Він став, мабуть, одним із наймолодших керманців міста. Три роки працював Сергій Олександрович на цій посаді, віддаючи всі сили, знання, енергію справі служіння місту.

Після міської ради знову була робота в Пологівському РЕМі, з 1985 р. працював начальником механізованої колони № 14 тресту « Приморьскіелектромережбуд», директором Східного підприємства електричних мереж в м. Запоріжжі (з 1987 р.), заступником генерального директора підприємства «Дніпроенерго» (з 1991 р.).

В жовтні 1993 р. постановою Кабінету Міністрів України нашого земляка Сергія Олександровича Кузьменка призначено заступником міністра енергетики України. На цій відповідальній посаді працював він до 1999 р. З 20 травня 2009 р. до 17 березня 2010 р. С. О. Кузьменко обіймав посаду заступника міністра житлово-комунального господарства України.

І хоч далеко він від рідного міста та щороку приїздить сюди провідати рідних та друзів, завжди цікавиться новинами міста, проблемами його мешканців.

Кособок І. В., старший науковий співробітник
КЗ «Пологівський районний краєзнавчий музей»

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Чудновський О. Від робітника до урядовця / О. В. Чудновський. – С. 181-183.

Кузьменко Сергій Олександрович : [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org...>

Ольхов Костянтин Абрамович (1914-1976)
диригент, педагог, кандидат мистецтвознавства (1953),
професор Ленінградської консерваторії
(нині Санкт-Петербурзька державна консерваторія
ім. М. А. Римського-Корсакова)

Народився в квітні 1914 році в м. Пологи, де минули його дитячі роки. Змалку любив слухати музику, українські народні пісні, вчився грати на різних музичних інструментах, мав гарний музичний слух.

На початку двадцятих років сім'я майбутнього диригента переїхала до Ростова-на-Дону. Там, у гуртку російських народних інструментів, Костянтин зробив перші кроки в музиці. Завдяки своїй наполегливості хлопець досить успішно освоїв домру-приму і невдовзі на його незаперечні музичні здібності звернув увагу керівник ансамблю. Він навіть доручав юному домристу диригентські обов'язки.

В 1934 році К. Ольхов закінчив Ростовський музичний технікум і того ж року став студентом Ленінградської державної консерваторії. Ще навчаючись, Костянтин Ольхов почав виконавську діяльність, керував самодіяльним хором Охтирського хімічного комбінату. Після одержання диплома хорового диригента вчився в аспірантурі, а напередодні Великої Вітчизняної війни (1940-1941 рр.) диригував Центральним ансамблем Військово-Морського Флоту СРСР, де доля звела його із композитором І. О. Дунаєвським.

У серпні 1941 року разом із колективом Ленінградської консерваторії Костянтин Абрамович евакуювався до Ташкенту, де керував хором при оркестрі Комітету у справах кінематографії СРСР. Згодом працював художнім керівником і головним диригентом Узбецької філармонії. В ті суворі роки за його ініціативою був створений комсомольсько-молодіжний ансамбль, який обслуговував оборонні будови, військові частини, госпіталі.

В 1944 році К. А. Ольхов повернувся до Ленінграда і разом з іншими взявся за організацію хорового колективу оперної студії. Пізніше працював хормейстером і диригентом хору Ленінградського радіо, виступав з концертами в малому залі консерваторії. Паралельно він займався педагогічною діяльністю, викладав хорове диригування в музичному училищі, а пізніше займав посаду доцента, завідуючого кафедрою Ленінградської консерваторії. За його ініціативи і при безпосередній участі була заснована Народна консерваторія.

Ще навчаючись в аспірантурі, Костянтин Абрамович досліджував хорову творчість С. І. Танєєва. У 1953 році захистив кандидатську дисертацію, присвячену цій темі. Він автор книги "О хоровом дирижировании" (1961); збірки творів "Вопросы теории дирижерской техники и обучения хоровых дирижеров" (1979), перевиданої двічі (1984, 1990) під назвою "Теоретические основы дирижерской техники". В своїх працях розвинув ідею про необхідність формалізації мови диригування. Послідовником ідей К. А. Ольхова в музичній теорії є О. І. Поляков.

За 40 років педагогічної діяльності виховав понад 100 спеціалістів. Серед його учнів – В. В. Айдарова, О. В. Алексєєв, М. Беляков, Є. Бражник, В. Васильєв, В. Гончаров, Л. Єжов, В. Кожин, В. Комаров, М. Кукушкін, З. М. Массарський, П. Россоловський, Т. Терацунянц, У Ген-Ір, Л. Фуліді, М. Епштейн, Ю. Хотєєв.

Хоча багато років Костянтин Абрамович жив, працював у Ростові-на-Дону, Ташкенті, Ленінграді (нині – Санкт-Петербурзі), але ніколи не забував рідних Поліг, приїздив кілька разів у край дитинства.

Помер К. А. Ольхов у 1976 році.

Твори

Теоретические основы дирижерской техники. – 3-е изд. / К. А. Ольхов ; [вступ. ст. О. П. Коловского]. - Л. : Музыка. Ленингр. отд-ние, 1990. - 188 с. : ил., нот. ил.

Теоретические основы дирижерской техники. - 2-е изд. / К. А. Ольхов. - Л. : Музыка. Ленингр. отд-ние, 1984. - 160 с.

Вопросы теории дирижерской техники и обучения хоровых дирижеров / К. А. Ольхов ; [предисл. О. П. Коловского]. - Л. : Музыка. Ленингр. отд-ние, 1979. - 199 с. : ил., нот. ил.

О дирижировании хором : краткое пособие для молодых педагогов муз. училищ / К. А. Ольхов. - Л. : Музгиз, 1961. - 108 с. : нот. ил.

Література про життя та діяльність

Советские хоровые дирижеры : [справ.] / [сост. : Э. Елисеева-Шмидт, В. Елисеева]. - М. : Сов. композитор, 1986. - 304 с. - Из содерж. : *Ольхов Константин Абрамович*. - С. 155.

Сандул В. Служіння музиці : [про К. А. Ольхова (1914-1976) - видат. диригента, педагога, канд. мистецтвознавства] // Рад. село. - 1989. - 5 серп.

***

Ольхов, Константин Абрамович : [Электронный ресурс] : Режим доступа : http://ru.wikipedia.org/wiki...Ольхов,_Константин_Абрамович

Очерет Жорж Григорович

Народився в 1938 році в с. Шевченко-2 (нині в межах м. Пологи). Навчався в середній школі № 1 (тепер Пологівська гімназія "Основа"). Свій талант Жорж Григорович проявив ще з шкільної лави. Не встиг учитель математики Іван Єпіфанович Бедан задати класу задачу, а Жорж Очерет її вже вирішив. Після закінчення школи відправився вступати до військового училища. Тоді в СРСР створювалися війська протиповітряної оборони, і Жорж Григорович потрапив у перший набір курсантів Прибалтійського військового-технічного училища майбутніх фахівців з ракетної техніки.

Після закінчення училища в 1959 році його направили на службу до Києва, але їздив всюди: в Одесу, Казахстан, Запоріжжя та інші міста. Брав участь у розгортанні ракетних дивізіонів у районі Царкута (нині - село Приморське), Біленького, Кушугума. У 1962 році при випробуванні нової протиповітряної техніки з ядерним зарядом отримав опромінення і був комісований з армії.

Повернувся до Запоріжжя, викладав у машинобудівному інституті, працював директором заводу "Радіоприлад" і, нарешті, в 1978 році вийшов на запорізьку космічну орбіту. Він був призначений заступником головного конструктора Запорізької філії КБНВО "Електроприлад", більш відомого в народі під назвою "Пентагон", взяв участь у створенні заводу "Електроавтоматика" (виготовляв спецтехніку для ракетно-космічної галузі) і керував ним аж до розпаду СРСР.

Ж. Г. Очерет, мабуть, єдиний в Запоріжжі, хто має медаль імені К. Е. Ціолковського «За активне участие в обеспечении выполнения космических программ в СССР». Сьогодні Жорж Григорович очолює комісію по роботі з ветеранами військової служби Запорізької міської ради ветеранів.

Григорьев-Беркутов К. Полвека космической эры : лекция Ж. Очерета в краев. музее. Открытый урок в район. библиотеке / Константин Григорьев-Беркутов // Районка. - 2011. - 20 квіт. (№ 16).

Садова І. Цікаві зустрічі / Ірина Садова // Краєзнав. вісн. - 2011. - 15 черв. (№ 4-5). - С. 1.

Музейний урок : [на тему "Всемирный день космонавтики и авиации", в котором принял участие Ж.. Г. Очерет, посвятивший всю свою жизнь ракетостроению и освоению космоса] // Нова газ. - 2011. - 21 квіт. (№ 16). - С. 4.

Новікова Н. Від шкільної парти до "Бурану" й "Пентагона" : [про Ж. Г. Очерета – дир. з-ду "Електроавтоматика" (м. Запоріжжя)] / Н. Новікова // Пологів. вісті. - 2008. - 19 листоп. (№ 92). - С. 3.

***

Шевченко В. Звездное небо над головой / Виталий Шевченко : [Электронный ресурс] : Режим доступа : http://ungaz.info/zhittya/554_zvezdnoe_nebo_nad_nami.html

Очерет Жорж Григорович : [Электронный ресурс] : Режим доступа : http://pology-kolegium.at.ua/publ/statti/tizden_fiziki/3-1-0-1

Полтавець Віктор Васильович (1925-2003)

український живописець, народний художник України (1984)

Народився 11 січня 1925 року в м. Пологи. Любов до малювання, творчості привела юнака до Харківського художнього інституту (1944-1950, майстерня батального живопису), де вчителями з фаху були Михайло Дерезус, Семен Прохоров, Едуард Світличний. Опановуючи галузі тематичного живопису і книжкової графіки, він успадкував гідність у своїх педагогів і наставників і виріс у художника з яскраво вираженою індивідуальністю, зі своїм душевним настроєм і пластикою.

Молодий художник викладає в Харківському художньому училищі, пізніше працює в студії ім. М. Б. Грекова в Москві, успішно виставляється на республіканських та всесоюзних виставках. Як активного учасника Великої Вітчизняної війни, його хвилює воєнна тематика, фронтове братерство. У 50-60-х рр. Віктор Васильович створює полотна "Атаку відбито" (1950), "Червоні козаки" (1963), "Коліївщина" (1964), "Хвилина відпочинку" (1965), триптих "Олександр Пархоменко" (1967). Митця приваблює історична тематика, минуле нашого краю ("Богдан Хмельницький та його соратники – Кривоніс та Богун", 2000 р.). Твори художника потрапляють у різні музеї України та зарубіжжя: Національний художній музей України, музеї обласних центрів України, Державну Третьяковську галерею, приватні зібрання в Західній Європі, США, Канаді, Японії.

Паралельно з живописом він захоплюється графікою, перемагає в конкурсі політичного плакату – і в результаті отримує запрошення до Києва на редакторську роботу до видавництва "Мистецтво". На початку 60-х років В. В. Полтавець очолює видавництво "Веселка". Як згадує його донька Оксана Полтавець-Гуйда, заслужений художник України : "17 років він був головним художником-редактором видавництва "Веселка". В 60-ті роки хрущовської "відлиги", коли був сплеск творчої свободи, батько відкрив багато імен в книжковій графіці і взагалі в образотворчому мистецтві: Надію Лопухову, Івана Кригу, Миколу Компанійця, Галину Гашинську... До художників ставився не за принципом "галочки": отримай роботу, зароби копійку, розшишись, іди. Він зустрічав кожного молодого художника як творця, і ретельно, вдало підбирав йому відповідну книжку для ілюстрування, бо відчував людину, не ламав її, не підганяв під якісь рамки...Він любив художників, і дуже широко, толерантно мислив."

Практично все життя без всяких свят і вихідних Віктор Васильович професійно працював: зранку йшов у майстерню і першу половину дня писав живопис, після обіду займався графікою. Найбільш відомі його ілюстрації до романів: І. Ле "Наливайко", Д. Фурманова "Чапаєв", І. Нечуя-Левицького "Микола Джеря" і "Кайдашева сім'я" (1960). В

1958 році він отримав престижну міжнародну премію за ілюстрації до роману О. Серафимовича "Железний потік".

Нагороджений орденами "Знак Пошани" (1982), Вітчизняної війни (2000); медалями, Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1964). В. В. Полтавцю присвоєно звання "Заслужений діяч мистецтв УРСР" (1974), "Народний художник УРСР" (1984), він член НСХУ (1952).

Не дивлячись на зайнятість, художник багато разів приїздив у рідні Пологи, спілкувався з земляками.

Помер В. В. Полтавець в 2003 році. Похований в Києві на Байковому кладовищі.

Література про життя та діяльність

УРЕ : в 12 т. / за ред. М. Бажана. - 2-ге вид. - К. : Гол. ред. УРЕ, 1982. - Т. 8. - С. 492.

Запоріжжя в особах : [в т. ч. В. Полтавець] // Запорізька пектораль : культура і мистецтво Запорізького краю. - Запоріжжя, 2004. - С. 52-53.

Мистецтво України : біогр. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. - К. : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1997. - 700 с. - Із змісту : Полтавець Віктор Васильович. - С. 482-483.

Митці України : енцикл. довід. / упоряд. : М. Г. Лабінський, В. С. Мурза ; за ред. А. В. Кудрицького. - С. 468.

Сандул В. Творець прекрасного : [про живописця В. В. Полтавця, уродж. м. Пологи] // Рад. село. - 1985. - 21 лют. - (Ювіляри - земляки).

***

Полтавець Віктор Васильович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/Полтавець,_Віктор_Васильович.

Оксана Полтавець-Гуйда: "Злет державам забезпечують аристократи духу" : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://www.vox.com.ua/data/publ/2007/06/09/oksana_poltavets_gulida...

Рудаков Олександр Петрович (1910-1966)

радянський політичний діяч

Народився 11 вересня 1910 року в м. Пологи. Вперше в шахту спустився 17-річним хлопцем. Працюючи кріпильником, корбарем, забійником, Рудаков активно приймав участь в реконструкції шахт і в боротьбі за збільшення продуктивності праці. Він закінчив робітфак, згодом Ленінградський гірничий інститут. Молодого інженера, який відмінно знає виробництво, в 1938 році направляють на роботу в ЦК Компартії України, де він незабаром очолив відділ вугільної промисловості. В роки Великої Вітчизняної війни О. П. Рудаков – уповноважений Військової Ради Південно-Західного фронту, а з вересня 1942 року – на відповідальній роботі в апараті ЦК ВКП(б).

Відступаючи, фашисти затопили шахти Донбасу. Але фронт, країна чекали на донецьке вугілля, тому відновлення шахт велося в величезною енергією, наполегливістю, винахідливістю. Гірники відкачали 620 млн кубометрів води, ввели в дію 700 підйомних машин та 1, 6 тис. км під'їзних колій, проклали підземні виробки, які своєю загальною довжиною дорівнює відстані між Москвою та Парижем. Це був великий трудовий подвиг. Багато сил і енергії у відродження та розвиток Донецького та Криворізького басейнів, всієї важкої промисловості докладав завідуючий відділом вугільної та важкої промисловості ЦК КП(б)У (з 1954 р.) Олександр Петрович Рудаков.

23 листопада 1962 року його обирають секретарем ЦК КПРС. Олександр Петрович – депутат Верховної Ради СРСР 6-го та 7-го скликань. Нагороджений двома орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора, "Знаком Пошани", медалями.

Помер 10 липня 1966 року. Похований на Червоній площі (біля Кремлівської стіни) в Москві. Ім'я О. П. Рудакова носить вулиця в м. Горлівка Донецької області (трудівники саме цього міста вибирали його до Верховної Ради СРСР).

Абрамов А. У Кремлевской стены / Алексей Абрамов. - 7-е изд., доп. - М. : Политиздат, 1987. - 384 с. - Из содерж. : Александр Петрович Рудаков. - С. 295.

Рудаков Александр Петрович : [Электронный ресурс] : Режим доступа : http://ru.wikipedia.org.../Рудаков,_Александр_Петрович

Тищенко Валерій Павлович

*старший майстер розливки
мартенівського цеху комбінату "Запоріжсталь"*

Народився 4 вересня 1948 року в м. Пологи.

У 1984 році закінчив Запорізький індустріальний інститут (нині Запорізький національний технічний університет).

З 1971 року – слюсар-ремонтник, бригадир слюсарів та розливник сталі, майстер розливки; старший майстер розливки мартенівського цеху комбінату "Запоріжсталь" (з 1994 р.).

В 1999 році йому присвоєне почесне звання "Заслужений металург України".

Нагороди за працю : [в т. ч. про присвоєння В. П. Тищенко звання "Заслужений металург України"] // Днепров. металлург. - 1999. - 3 дек. (№ 51). - С. 1.

Тищенко Валерій Павлович // Славетні запоріжці : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/Тищенко,_Валерій_Павлович

Тоцев Геннадій Миколайович

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України ЗНУ,
керівник археологічної лабораторії ЗНУ*

Народився 25 лютого 1951 року в м. Пологи. Закінчивши Одеський державний університет (1973), працював вчителем у сільській школі. Через три роки перейшов на роботу в тільки-но заснований Відділ археології Північно-Західного Причорномор'я Інституту археології АН УРСР. Тут він пропрацював 10 років: приймав участь в археологічних експедиціях на півдні України і в Молдові, захистив кандидатську дисертацію, створив сім'ю (дружина Світлана Іванівна Андрух – теж археолог). Отримавши в 1986 році запрошення на роботу в Запорізький державний університет, подружжя переїжджає до Запоріжжя. На історичному факультеті ЗДУ Геннадій Миколайович очолює новостворену археологічну лабораторію, а невдовзі стає і доцентом кафедри історії України.

Переїзд Г. М. Тоцева у м. Запоріжжя сприяв пошвавленню археологічних досліджень та пам'ятниковознавчої справи в нашій області. Створена в ЗДУ (нині ЗНУ) лабораторія під його керівництвом стала одним із визнаних центрів археологічної роботи і стала знаною не лише в Україні. Значну роль у цьому відіграло проведення у Запоріжжі кількох міжнародних археологічних конференцій (найважливіші з них - "Траківські читання", які проводяться з 1989 р.), активним організатором яких став Тоцев, та видання його різноманітних праць, наукових збірок з питань археології та

давньої історії. Геннадій Миколайович входить до складу редакційних колегій таких видань, що продовжуються, а саме: "Старожитності степового Причорномор'я і Криму" (Запорізький обласний краєзнавчий музей), "Культурологічний вісник" (ЗНУ), "История оружия" (альманах Музея історії зброї в м. Запоріжжі).

З 1988 року Г. М. Тоцев керує археологічними дослідженнями могильників Мамай-гора та Мамай-Сурка (Кам'янсько-Дніпровський район), які є одними з найбільших у Європі пам'яток скіфського часу та доби середньовіччя. Завдяки публікаціям наукових робіт, ці пам'ятки отримали широку відомість і викликають інтерес з боку вітчизняних та закордонних дослідників.

Крім наукової діяльності Г. М. Тоцев веде велику науково-організаторську та педагогічну роботу, за яку його нагороджено медаллю "Відмінник народної освіти України" та численними грамотами.

Багато уваги Геннадій Миколайович приділяє справі охорони пам'яток археології, що знаходяться на території Запорізької області, залучаючи до цього широкий загал студентів історичного факультету та актив своєї археологічної експедиції.

Праці Окремі видання

Могильник Мамай-гора. Кн. ІУ / С. И. Андрух, Г. Н. Тоцев. - Запорожье : ЗНУ, 2009. - 310 с.

Крым в эпоху бронзы / Г. Н. Тоцев. - Запорожье : ЗНУ, 2007. - 304 с.

Могильник Мамай-гора. Кн. ІІІ / С. И. Андрух, Г. Н. Тоцев. - Запорожье : ЗГУ, 2004. - 202 с.

Древности Запорожского края / Г. Н. Тоцев, М. В. Ельников, О. В. Дровосекова. - Запорожье, 2003. - 123 с.

Археологические древности Буджака. Курганы у с. Лиман / Л. В. Субботин, Г. Н. Тоцев. - Запорожье : ЗГУ, 2002. - 130 с.

Розвиток археології в Запорізькому краї : посіб. для студ. І курсу іст. ф-ту ЗДУ. - Запоріжжя, 2000. - 34 с.

Курганные древности Крыма. Т. ІІІ / В. А. Колотухин, Г. Н. Тоцев. - Запорожье : ЗГУ, 2000. - 245 с.

История родного края. : учебник для 7 кл. сред. общеобразоват. шк. / Г. Н. Тоцев [и др.] ; под ред. Ф. Г. Турченко. - Запорожье : Премьер, 2000. - 127 с.

Історія рідного краю. : підруч. для 7 кл. серед. загальноосвіт. шк. / Г. М. Тоцев [та ін.] ; під ред. Ф. Г. Турченка. - Запоріжжя : Прем'єр, 2000. - 128 с.

Могильник Мамай-гора. Кн. І / С. И. Андрух, Г. Н. Тоцев. - Запорожье : ЗГУ, 1999. - 232 с.

Курганные древности Крыма. Т. ІІ / С. Г. Колтухов, Г. Н. Тоцев. - Запорожье : ЗГУ, 1998. - 194 с.

Археологические памятники Новониколаевского района : (материалы к Своду археол. памятников) / Г. Н. Тоцев. - Запорожье, 1997. - 12 с.

Развитие археологии в Запорожском крае (XVIII - I пол. XX в.) / Г. Н. Тоцев. - Запорожье, 1997. - 12 с.

Великознаменские курганы (№№ 14-15) / С. И. Андрух, Г. Н. Тоцев, Г. И. Шахров. - Запорожье : ЗГУ, 1995. - 92 с.

Археологические памятники Куйбышевского и Розовского районов Запорожской области : (материалы к Своду археол. памятников) / Г. Н. Тоцев, С. П. Шевчук. - Запорожье : ЗГУ, 1994. - 26 с.

Курганные древности Крыма. Т. I / С. Г. Колтухов, А. Е. Кислый, Г. Н. Тоцев. - Запорожье : Днепров. металлург, 1994. - 121 с.

Курганы эпохи бронзы межозерья Ялпуга и Кагула / Г. Н. Тоцев. - Запорожье : ЗГУ, 1992. - 50 с.

Из истории археологических исследований в Запорожской области в 50-60 гг. : (по материалам архива Запорож. обл. краев. музея) / Г. Н. Тоцев, З. Х. Попандопуло. - Запорожье, 1990. - 18 с.

История изучения археологических памятников в Запорожской области : метод. рекомендации / Г. Н. Тоцев. - Запорожье, 1988. - 16 с.

Средний период бронзового века Юго-Запада СССР // Монография депонирована в ИНИОН АН СССР 19.06.1987 г., № 29903. - 227 с.

Курганы у села Плавни в низовьях Дуная / Г. Н. Тоцев, С. И. Андрух, А. О. Добролюбский // Монография депонирована в ИНИОН СССР 13.06.1985 г., № 21110. - 158 с.

Публікації в наукових збірниках та періодичних виданнях

Запорожье археологическое : (биобиблиогр. справ.) / ЗГУ, Запорож. обл. краев. музей ; компьютер. набор : Г. Н. Тоцев. - Запорожье, 1999. - 73 с. - Из содерж. : [библиография науч. трудов Г. Н. Тоцева за 1975-1999 гг.]. - С. 27-34.

***

Исследования археологической экспедиции ЗНУ в 2011 г. / С. И. Андрух, Г. Н. Тоцев // Культурна спадщина Запорізького краю : зб. наук. статей та документів з охорони культурної спадщини. - Запоріжжя, 2011. - Вип. 3. - С. 40-42.

И жизнь, и слезы, и слезы, и любовь... / КУ "Запорож. обл. центр охраны культурного наследия" ЗОС ; [сост. А. Г. Плешивенко]. - Запорожье : ЛПС, 2011. - 368 с. + 15 л. Фото. - Из содерж. : Спустя десятилетия... / Тоцев Г. Н., Андрух С. И. - С. 363-365.

Археологічній лабораторії ЗНУ – 25! / Г. М. Тоцев, С. І. Андрух // Музейний вісник. - 2011. - № 11. - С. 219-223.

До 60-річчя В'ячеслава Юрійовича Мурзіна / Г. М. Тоцев // История оружия : альманах. - Запорожье. - 2011. - № 2-3. - С. 126-127.

Андрух С. У ювілейні Граківські читання / С. І. Андрух, Г. М. Тоцев // Археологія. - 2011. - № 1. - С. 127-128.

Скорий С. Четверті Граківські читання / С. А. Скорий, Г. М. Тоцев // Археологія. - 2005. - № 1. - С. 111-112.

О находках и культурной принадлежности крымских стел эпохи энеолита-бронзы / Г. Н. Тоцев // Старожитності степового Причорномор'я і Криму. - Запоріжжя, 2002. - Вип. X. - С. 23-31.

Курган у с. Цветочное в Белогорском районе Крыма / А. Е. Пуздровский, Г. Н. Тоцев // Старожитності степового Причорномор'я і Криму. - Запоріжжя, 2001. - Вип. IX. - С. 149-159.

Міжнародна конференція "Проблеми скіфо-сарматської археології Причорномор'я" (Запоріжжя, 19-23 жовт. 1999 р.) / Г. М. Тоцев // Археологічний літопис Лівобережної України. - 2001. - № 1. - С. 118-119.

Курган эпохи бронзы на территории г. Запорожья : (по материалам раскопок Б. Н. Мозолевого в 1969 г.) / Б. Н. Мозолевский, Г. Н. Тоцев; Новые памятники эпохи бронзы в юго-восточном Крыму // Старожитності степового Причорномор'я і Криму. - Запоріжжя, 2000. - Вип. УІІІ. - С. 125-142; 163-169.

К истории изучения курганов эпохи бронзы Крыма / Г. Н. Тощев // Старожитності Північного Причорномор'я і Криму. - Запоріжжя, 1999. - Вип. VII. - С. 38-41.

Література про життя та діяльність

Запорізький національний університет : історія і сучасність (1930-2005) : ювіл. кн. / авт. кол. : П. І. Білоусенко, К. О. Богуслава, А. В. Бочарова [та ін.]. - Запоріжжя : Дике Поле, 2006. - 248 с. : іл. - Из змісту : Історичний факультет : [в т. ч. про археол. лабораторію та її керівника Г. М. Тощева; є фото]. - С. 142 (фото), 146.

Запорожье археологическое : (биобиблиогр. справ.) / ЗГУ, Запорож. обл. краев. музей; сост. : С. И. Андрух, Г. Н. Тощев, Г. И. Шаповалов. - Запорожье, 1999. - 73 с. - Из содерж. : [краткая биограф. справка]. - С. 26.

Попандопуло З. Тощев Геннадий Николаевич / З. Х. Попандопуло // Музейний вісник. - 2011. - № 11. - С. 231-232.

Турченко Ф. Вже 50, ще 50! : (до ювілею Г. М. Тощева) / Ф. Г. Турченко, Г. І. Шаповалов // Старожитності степового Причорномор'я і Криму. - Запоріжжя, 2001. - Вип. IX. - С. 255-256.

Мурзін В. Геннадію Тощеву – 60! : для вченого – це пора активної творчості / В'ячеслав Мурзін // Запороз. Січ. - 2011. - 26 лют. (№ 38). - С. 8.

***

Хлистун Е. Помолвлен с археологией : 25 лет лаборатории археол. исследований – 60 лет Геннадію Тощеву / Елена Хлистун : [Электронный ресурс] : Режим доступа : http://abiturientam.com/znu/2473-pomolvlen_s_arheologiej...

Шевченко Олександр Федорович

*кандидат технічних наук, доцент Дніпропетровського
хіміко-технологічного університету*

Народився 23 січня 1939 року в м. Пологи. Закінчивши місцеву середню школу № 3 (нині гімназія "Основа") із золотою медаллю, поступив до Дніпропетровського хіміко-технологічного інституту (нині Український державний хіміко-технологічний університет), який закінчив у 1961 році за фахом "Технологія силікатів".

В 1961-1962 рр. працював майстром емальцеху Дніпропетровського заводу "Дніпроліт", а у 1962-1963 рр. – старшим механіком Дніпропетровського відділення гірничорудних проблем ІЕ АН УРСР.

З 1963 року працює в Дніпропетровському хіміко-технологічному інституті. Доцент кафедри хімічної технології в'язучих матеріалів. Кандидат технічних наук.

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Полігівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : [Район. друкарня], 2004. - 68 с. : фото. - Из змісту : [в т. ч. про О. Ф. Шевченка]. - С. 40-41.

Чудновський О. Історія Полігівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; за ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об'єдн. "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. – Из змісту : О. Ф. Шевченко. – С. 228-230.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1998. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Из змісту : Чудновський О. Творці науки : [в т. ч. про О. Ф. Шевченка] / О. В. Чудновський. – С. 174-177.

Відомі діячі, чиї імена пов'язані з м. Пологи

Сова Л. Нестор Шуфрич відвідав Пологи / Людмила Сова // Районка. - 2012. - 1 серп. (№ 31). - С. 4.

Бандуров Володимир Леонідович (1950-2009)
голова виконкому Пологівської районної ради (1986-1989)
представник Президента України в Пологівському районі (1992-1993)

Народився 26 серпня 1950 року в с. Лозоватка Приморського району в сім'ї колгоспників. Закінчив Якимівське СПТУ № 51 (нині професійний аграрний ліцей), Херсонський сільськогосподарський інститут (зараз державний аграрний університет) зі спеціальності "Учений-агроном" (1982).

Працював в Приморському районі : в колгоспі "Серп і молот" трактористом (1970-1973), бригадиром тракторної бригади (1973-1978), головним агрономом, заступником голови правління колгоспу "Аврора"; начальником районного управління сільського господарства, першим заступником голови виконкому районної ради (1978-1984), головою колгоспу ім. Дзержинського (1984-1987), головою районної ради народних депутатів. В Пологівському районі обіймав посаду голови правління колгоспу "Комунар" (1989-1993). З 9 квітня 1992 року до 12 березня 1993 року – представник Президента України в Пологівському районі. З березня 1993 р. – директор ТОВ "Агрофірма "Комунар".

Володимир Леонідович нагороджений орденами "Знак пошани" (2000), "За заслуги" III ступеня. Йому присвоєне звання "Заслужений працівник сільського господарства".

Помер 14 лютого 2009 року.

Шиханов Р. Хто є хто на Запоріжжі : біогр. довід. 2008 рік / Р. Б. Шиханов ; Руслан Шиханов. – Запоріжжя : Тандем Арт Студія, 2009. – 212 с. – Із змісту : Бандуров Володимир Леонідович. – С. 15.

Кліковка Г. Хліб і пісня Володимира Бандурова / Ганна Кліковка // Запоріж. правда. – 2010. – 11 лют. – С. 10.

Ивина В. "Земля обетованная" в пологовских степях / Валентина Ивина // Созвездие. – 2001. - № 4. – С. 68-69.

Манько М. Несподіване обрання / М. Манько // Запоріж. правда. – 1993. – 17 лют.

***

Бандуров Володимир Леонідович // Славетні запоріжці : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/Бандуров,_Володимир_Леонідович

Гулий Іван Степанович (1930-2004)
ректор Українського державного університету харчових технологій,
лауреат Державної премії України

Людська пам'ять – це не стільки філософське, скільки морально-етичне і, насамперед, матеріальне поняття. Про нас судять справами нашими. «Нація виявляє себе не лише в людях, яким вона дає життя, а й у тім, яких людей вона вишановує», - сказав якось Джон Кеннеді. Бо ж, дійсно, Україна дала світові надзвичайно багато яскравих і цікавих особистостей.

Однією з таких великих постатей для нас, пологівців, завжди була й лишається особистість Івана Степановича Гулого.

Він народився 23 березня 1930 року в селі Воскресенка на Чубарівщині (нині с. Чапаєвка Пологівського району) в бідній багатодітній сім'ї. Дитинство його було тяжким. Голод, війна, розруха – все це лягло важким тягарем на плечі маленького Івана. Найболючіший спогад з його дитинства – це постійно хотілося їсти. Та все ж, незважаючи ні на що, бажання вчитись було великим. Тож після закінчення Чапаєвської семирічки він продовжив навчання у Пологівській СШ № 1 (нині Пологівська гімназія «Основа»), яку закінчив у 1950 році з відзнакою. В цьому ж році Іван вперше переступив поріг Київського технологічного інституту харчової промисловості – треба було обирати професію. Мріяв стати художником та зрозумів, що не судилося. Зайшов поцікавитись, що це за ВУЗ, та й залишився в ньому на все життя. Став Іван Степанович студентом механічного факультету, бо дуже любив математику і вважав професію інженера-механіка гідною справжніх чоловіків.

Закінчивши інститут з червоним дипломом, Іван отримав рекомендацію в аспірантуру, та не зміг там навчатись, бо за тодішніми нормами треба було спочатку відпрацювати на виробництві. Тож і поїхав працювати до Ходорівського цукрового комбінату, пізніше до Львівського цукротресту. Лише у 1958 році він вступив до аспірантури рідного інституту на кафедру спецобладнання. Вважав, що ті роки на виробництві були йому на користь.

1962 року Іван Степанович захистив кандидатську дисертацію у Воронежському хіміко-технологічному інституті. Працював у Київському технологічному інституті харчової промисловості молодшим науковим співробітником, асистентом, старшим викладачем, доцентом кафедр автоматики, теоретичної та загальної теплотехніки, захистив докторську дисертацію (1972 р.) і був призначений проректором з наукової праці, з 1973 року - виконувач обов'язків ректора, а з вересня 1974 року - ректор Українського державного університету харчових технологій (нині Національний університет харчових технологій). На цій посаді він працював майже 30 років.

Іван Степанович – видатний вчений, адже 24 роки він був науковим керівником проблемної науково-дослідної лабораторії. Він автор 600 наукових праць, у тому числі 18 монографій, 7 брошур, 2 навчальних посібників, 298 статей. Має Іван Степанович 78 авторських свідоцтв та 52 патенти. Особисто підготував 30 кандидатів і 15 докторів наук. Він протягом багатьох років очолював секцію легкої та харчової промисловості Комітету з Державних премій у галузі науки і техніки УРСР і України. І. С. Гулий - доктор технічних наук, професор, дійсний член Національної Академії аграрних наук, двічі лауреат Державної премії в галузі науки і техніки, заслужений працівник вищої школи УРСР, радник Президента України. Серед його нагород - орден Трудового Червоного Прапора, відзнака Президента України, орден «За заслуги» III ступеня, Хрест пошани «За духовне відродження», пам'ятний знак «За заслуги перед Пологівським районом» (2003 р.), його ім'я занесене до «Золотої книги української еліти».

І яку б посаду не займав Іван Степанович, він завжди почувався впевнено, бо вмів геніально відчувати людей, проникати в саму суть справи. Адже мав величезний авторитет серед колег та студентів університету.

Не так часто випадало нашому земляку бувати в рідному селі Чапаєвка. Децю частіше навідувалася його дружина та два сини. І на згадку про одні такі відвідини у нас в районному краєзнавчому музеї лишилась унікальна світлина. На ній дружина Валентина Андріївна та сини Андрій і Сергій разом з співробітниками музею. Саме родина для Івана Степановича була надійною опорою і підтримкою в усьому. За все, чого досяг в житті, він зобов'язаний Валентині Андріївні, яка усі роки їхнього подружнього життя уміло поєднувала обов'язки дружини, матері з науковою та педагогічною діяльністю. Старший син Андрій, здійснивши мрію батька, став художником. Молодший Сергій - кандидат технічних наук, працює доцентом в одному із столичних вузів.

Немає нічого і нікого вічного на землі. 24 червня 2004 року пішов з життя Іван Степанович Гулий - Людина, Вчитель, Вчений, Гуманіст, Життєлюб. Він не заздриє геніальним, він сам ним був. І вірно сказав один поет: «Життя цінується не за тривалість, а за змістовність».

***Лариса Безверха, молодший науковий співробітник
Пологівського районного краєзнавчого музею***

Енциклопедія сучасної України. Т. 6 : Го - Гю / НАН України, Наук. т-во ім. Шевченка, Ін-т енцикл. досліджень НАН України. – К. : Поліграфкнига, 2006. – 712 с. – Из змісту : Бондаренко Т. Гулий Іван Степанович / Т. В. Бондаренко. – С. 606-607.

Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; за ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. – Из змісту : І. С. Гулий. – С. 225-227.

Золота книга української еліти : інформ.-іміджев. альманах. : в 6 т. Т.УІ. - К. : Євроімідж, 2001. - 607 с. - Из змісту : Іван Гулий. - С. 34-35.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1998. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Из змісту : Чудновський О. Творці науки : [в т. ч. про І. С. Гулого] / О. В. Чудновський. – С. 170-173.

Безверха Л. Гулий Іван Степанович / Лариса Безверха // Краєзнав. вісн. – 2010. – 15 квіт. (№ 1). – С. 2.

Кравчун Степан Іванович,
*директор ВАТ "АвтоЗАЗ" (1983-1996),
почесний громадянин м. Запоріжжя (2005)*

Кравчун Степан Іванович народився 9 квітня 1936 року в с. Тарасівка Пологівського району в селянській родині. Навчався в СШ № 2 м. Пологи. В 1965 році закінчив Запорізький машинобудівний інститут (зараз – Запорізький національний технічний університет) за фахом інженер- механік з обробки металів тиском.

Вся його трудова біографія пов'язана з Запорізьким автомобілебудівним заводом, де за 37 років Степан Іванович пройшов шлях від штампувальника арматурного цеху до голови правління – генерального директора ВАТ "АвтоЗАЗ". Своєю працею і патріотизмом він вагомий внесок у розвиток підприємства, благоустрій міста.

Він – автор і співавтор багатьох запатентованих винаходів. З 1997 року – генеральний директор ТОВ "Прогрес", яке займається антикорозійними покриттями та матеріалами, торговельними поставками автотранспорту.

Нагороджений двома орденами "Трудового Червоного Прапора", орденом "Жовтневої революції", медаллю "Ветеран праці". Рішенням міської ради від 28 квітня 2005 року йому присвоєно звання "Почесний громадянин Запоріжжя".

Література про життя та діяльність

Гордість Запорізького краю : альманах. - Запоріжжя : АА Тандем, 2010. - С. 53.

Шиханов Р. Хто є хто на Запоріжжі. 2008 рік : біогр. довід. / Р. Б. Шиханов ; Руслан Шиханов. – Запорожжє, 2009. – С. 94.

Запорожжє и запорожцы / Н. Кузьменко, Н. Михайлов. - Запорожжє: Тандем - У, 2005. - 336 с. : ил. - Из содерж. : Почетные граждане города Запорожжя : [в т. ч. С. И. Кравчун]. – С. 303.

Академік С. І. Кравчун // Чудновський О. Історія краю : Пам'ятні віхи в їхньому житті (відомі люди Пологівщини) / О. Чудновський. - Пологи, 2004. - Вип. 2. - С. 185-186.
Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1998. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Чудновський О. Автомобільна біографія / О. В. Чудновський. – С. 187-188.

***

Кравчун С. "Запорожец" народився на моїх очах" // Запороз. Січ. - 2009. - 9 квіт. (№ 65-67). - С. 11. - (Почетные громадяне Запоріжжя).

Полюшко В. Екс - директор "ЗАЗа" Степан Кравчун: "Запорожец" завжди стоїв, скільки стоїла тисяча бутловок водки" / Полюшко В., Зубашенко Н. // МИГ. - 2007. - 25 янв. (№ 4). - С. 10-11.

Соловов В. Степан Кравчун: "Не даю собі розслабитися" : [о присвоєнні звання "Почетний громадянин Запоріжжя"] // Верже. - 2005. - 18 авг. - С. 4.

Пужайчерета В. Степан Кравчун: "Нужен новый подход к реанимации "АвтоЗАЗа" // Созвездие. - 2000. - № 3. - С. 6-7.

***

Кравчун Степан Іванович // Славетні запоріжці : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/Кравчун,_Степан_Іванович

Лісняк Василь Андрійович (1908-1963)

поет

Народився 30 січня 1908 року в с. Вербове Пологівського району в селянській сім'ї. Займався самоосвітою, захоплювався малюванням. У 1932 році закінчив робітфак при Київському художньому інституті. Того ж року в журналі "Глобус" з'явився перший його вірш "Ранок".

З 1933 року В. Лісняк на газетній роботі. Листується з П. Тичиною, М. Стельмахом.

На фронтах Великої Вітчизняної війни з 1941 року. Тоді ж у бою під Червоноградом на Харківщині був поранений. Після шпиталю служив писарем у військових частинах в Астрахані, Сталінграді. З 1943 року працює в редакції дивізійної газети 1-го Українського фронту "За Родину".

Брав участь у визволенні Кракова. Нагороджений орденом Червоної Зірки та медаллю "За перемогу над Німеччиною".

У період з 1945 до 1952 рр. працював у редакції пологівської газети "Коллективні лани" (спочатку – кореспондентом, а потім - редактором). Прийшовши з фронту членом Спілки письменників, Василь Андрійович зміг видати свою першу збірку "Степові пісні" лише в 1949 році.

З 1952 року почався запорізький період життя письменника. В. Лісняк очолив відділ листів у редакції газети "Червоне Запоріжжя" (нині "Запорізька правда").

Василь Андрійович відійшов у вічність 11 листопада 1963 року.

В Запоріжжі, на будинку, де мешкав В. Лісняк, встановлено меморіальну дошку (1988). Ім'я В. А. Лісняка носить обласна літературна премія (заснована 1989 року), Пологівське районне літературне об'єднання, вулиця на батьківщині поета, бібліотека-філіал № 3 в м. Запоріжжі.

Твори

Вибране : поезія, проза, публіцистика. Фронтові листи. Пісні. Фотодокументи / В. А. Лісняк ; Василь Лісняк. -Запоріжжя : Дніпров. металург, 2008. - 332 с.

Борозна : вибрані поезії / В. А. Лісняк ; [упоряд. і вступ. ст. "Із тими, хто і жне" П. П. Ребра]. - Дніпропетровськ : Промінь, 1969. - 140 с.

Зоряний світанок / В. А. Лісняк. - К. : Держлітвидав УРСР, 1964. - 132 с.

Уміння жити [Текст] / В. А. Лісняк. - [Запоріжжя] : Кн.-газ. вид-во, 1962. - 116 с.

Дорідні зерна / В. А. Лісняк. – Запоріжжя : Кн.-газ. вид-во, 1961. - 20 с. - (Маяки землі Запорізької).

Краса людська : поезії / В. А. Лісняк. - [Запоріжжя] : Кн.-газ. вид-во, 1960. - 72 с.

Широкі простори : поезії / В. А. Лісняк. – К. : Рад. письменник, 1957. - 98 с.

Люблю село : поезії / В. А. Лісняк. - К. : Рад. писменник, 1955. - 128 с.

Література про життя та діяльність

Федина В. "Горжуся тим, що ми з тобою українці..." // Федина В. І голос той, і ті слова... - Запоріжжя, 2006. - С. 201-212.

Діденко З. В. А. Лісняк. У листах, у віршах і між ними / З. В. Діденко // Література рідного краю. - Запоріжжя, 2005. - С. 75-80.

Лісняк Василь Андрійович // Чудновський О. Історія краю: Пам'ятні віхи в їхньому житті (відомі люди Пологівщини) / О. Чудновський. - Пологи, 2004. - Вип. 2. - С. 6-9.

Василь Лісняк // Письменники Запорізького краю (20-90-ті роки ХХ ст.). - Запоріжжя, 2002. - С. 53-65.

***

Вишнева О. Поетичний вінок видатного земляка / О. Вишнева // Запороз. Січ. - 2010. - 27 лют. (№ 42). - С. 8.

Ємець О. Розкрилля таланту Василя Лісняка / Олександр Ємець // Запоріж. правда. – 2009. - 26 лют. (№ 28-29). - С. 18.

Доліна Л. "Поет – як земля..." : [про творч. вечір, присвячений 100-річному ювілею поета в Запоріж. міській бібліотеці-філіалі ім Лісняка] / Лариса Доліна // Запороз. Січ. - 2008. - 9 лют. (№ 29). - С. 8.

Федина В. Поет степових просторів / Василь Федина // Пологів. вісті. - 2008. - 30 січ. (№ 9) - С. 2.

Новиков В. Пам'яті нашого земляка / В. М. Новиков // Нова газ. - 2008. - 31 січ. (№ 5). - С. 11.

Лісняк О. Широкий світ батькової душі : [спогади доньки поета] / Ольга Лісняк // Запоріж. правда. - 2008. - 31 січ. (№ 15-16). - С. 18.

Харченко В. "Поети не вибирають свій край – рідна земля їх обирає" : [про вечір вшанування пам'яті поета в с. Вербовому Пологів. р-ну] / Володимир Харченко // Пологів. вісті. - 2003. - 15 лют. - С. 3.

Манько М. Співець запорізького степу / М. Манько // Запоріж. правда. - 2003. - 11 листоп. - С. 7.

Ємець О. Талановита людина – талановита в усьому / Олександр Ємець // Пологів. вісті. - 2000. - 29 січ.

Лісняк Василь Андрійович // Славетні запоріжці : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/Лісняк,_Василь_Андрійович

Міщенко Григорій Антонович (1922-1991)

повний кавалер орденів Слави, працівник Пологівського локомотивного депо

Народився 25 квітня 1922 року в смт Куйбишеве Запорізької області. Закінчив 8 класів. Працював у колгоспі. На фронтах Великої Вітчизняної війни з червня 1941 року: командир гармати 26-го окремого мінометного батальйона (339-та стрілецька дивізія,

Окрема Приморська армія) сержант Міщенко в ніч на 23 січня 1944 року неподалік м. Керч (Крим) в числі перших увірвався до ворожої траншеї, знищив вогневу точку та трьох солдатів.

31 січня 1944 року його нагороджено орденом Слави 3 ступеня.

18 грудня 1944 року Г. А. Міщенко в складі того ж батальйону і дивізії (1-а гв. армія, 4-й Український фронт) на схід від с. Трстен (Чехословачія) під час відбиття контратаки ворога піднявся першим в атаку та повів за собою бійців. Григорія Антоновича було поранено, але він залишився в строю і продовжував виконувати бойову задачу.

10 січня 1945 року Г. А. Міщенка нагороджено орденом Слави 2 ступеня.

Командир відділення 26-го окремого мінометного батальйону сержант Міщенко 9 квітня 1945 року поблизу населеного пункту Малинка (Чехословачія) знешкодив вогневу точку, в ході бою виявив групу ворожих автоматчиків і разом з бійцями знищив їх.

15 травня 1946 року був демобілізований. Мешкав в селищі Комиш-Зоря Куйбишевського району. Працював помічником машиніста Пологівського локомотивного депо.

Нагороджений орденом Вітчизняної війни 1 ступеня, медалями.

Помер 28 жовтня 1991 року. Похований в с. Грузьке Куйбишевського району.

Дубров Б. Солдатська слава : [про кавалерів ордена Слави трьох ступенів, які проживають чи проживали на Україні] / Б. І. Дубров ; [передм. : І. О. Герасимова, К. К. Рокоссовського, В. І. Чуйкова]. - 3-тє вид., допов. й випр. - К. : Молодь, 1987. - 381, [2] с. : портр. - : Из змісту : *Міщенко Г. А.* - С. 314-315.

Дубров Б. Солдатська слава : [докум.-худож. повість про кавалерів трьох орденів Слави, що проживають на Україні] / Б. І. Дубров ; [вступ. стаття: В. Чуйков]. - 2-ге вид., доп. і випр. - К. : Молодь, 1975. - 424 с. : портр. - Из змісту : *Міщенко Г. А.* - С. 366.

Міщенко Г. А. // Лобода В. Солдатская слава. - М., 1963. - Кн. 1. - С. 188.

Живая память о героях : [на территории Пологовского локомотивного депо установлен памятник бывшим работникам депо – Герою Сов. Союза Я. Я. Швачко и кавалеру трёх Орденів Славы Г. А. Мищенко] // Нова газ. - 2010. - 28 жовт. (№ 43). - С. 1.

Гутнев А. І в бою, і в праці / А. Гутнев // Запоріж. правда. - 1977. - 6 верес.

Нікіфорова Марія Григорівна (1888-1919)

анархо-терористка

Семененко В. Тайны, казусы в истории Украины / В. И. Семененко. – [X.] : Аргумент принт : [Школа], 2010. – 160 с. : ил. – (Ист. архив. Маленькие тайны великой истории). – Из содерж. : *Легендарная террористка была...мужчиной.* – С. 102-103.

Кушніренко І. Нестор Махно і повстанці. Слідами махновців / І. К. Кушніренко, В. І. Жилінський ; Іван Кушніренко, Володимир Жилінський. - Запоріжжя : Дніпров. металург, 2009. - 356 с. : ил. - Из змісту : *Марія Нікіфорова* : [мати анархо-терористки, учасниці махнов. руху мешкала на станції Пологи Олександрів. повіту]. - С.236-237.

Авдеєнко С. Тисяча й одна смерть : Укр. рахунок / С. І. Авдеєнко. - Запоріжжя : Дике Поле, 2006. - 632 с. - Из змісту : *Никифорова Марія Григорівна.* - С. 385-388.

[*М. Никифорова*] // Савченко В. Авантюристы гражданской войны : ист. расследование. - X. : Фолио ; М. : АСТ, 2000. - С. 65-86.

Пеклушенко Олександр Миколайович

народний депутат України, голова ЗОДА

Народився 29 серпня 1954 року в м. Запоріжжі. Після 8 класу пішов працювати на Запорізький експериментальний завод учнем фрезерувальника, фрезерувальником першого розряду (1970-1971 рр.). У 1971-1974 рр. навчався в Одеському кооперативному технікумі ("холодильні машини"). Потім (1974-1976) була строкова військова служба (в/ч 36836, старший сержант), робота (1976-1981) у Запорізькому районному споживчому товаристві, ОРС НОД-3 (заступник директора, директор торговельно-роздрібного підприємства).

Після закінчення Запорізького філіалу Донецького інституту радянської торгівлі за спеціальністю економіст очолив правління Пологівського районного споживчого товариства (1981-1982), був інструктором Запорізького обкому Компартії України (1982-1986), з 1986 р. він – голова правління Запорізької облспоживспілки. В 2002 році він отримав другу вищу освіту – юриста (ЗІДМУ).

31 березня 2002 року Олександра Миколайовича обирають народним депутатом України по Пологівському виборчому округу № 84. Він - народний депутат ІV, У, УІ скликань, член Партії регіонів України, член президії політради партії. У Верховній Раді УІ скликання – заступник лідера фракції В. Януковича, заступник голови Комітета ВР з питань бюджету. З 2 листопада 2011 року – голова Запорізької обласної державної адміністрації.

Почесний президент Запорізького благодійного фонду "Благовіст".

Нагороджений орденом "За заслуги" ІІІ ступеня, Почесними Грамотами Верховної Ради та Кабінету Міністрів України.

Пеклушенко Олександр Миколайович // Шиханов Р. Хто є хто на Запоріжжі. 2008 рік : біогр. довід. / Р. Б. Шиханов ; Руслан Шиханов. -Запоріжжя, 2009. - С. 134-135.

Пеклушенко Александр Николаевич // Кто есть кто в Верховной Раде : откуда, с кем, когда. - К., 2006. - С. 34.

Пеклушенко Олександр Миколайович : [1981-1982 рр. - голова правління Пологів. район. спожив. т-ва] // Чудновський О. Історія краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). - Пологи, 2004. - Вип. 2. - С. 60-61.

Історія краю: Коли ж виникли Пологи? Вчений зі світовим ім'ям. Вірний рідній землі / О. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2003. - 112 с. - Народний депутат України. - С. 37-40.

Пеклушенко Олександр Миколайович // Славетні запоріжці : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/Пеклушенко,_Олександр_Миколайович

Френкель Ян-Томпа Абрамович (1920-1989)

композитор

Френкель Ян-Томпа Абрамович народився 21 листопада 1920 року. Сам композитор говорив, що найріднішими місцями для нього є Пологівський край, де пройшло дитинство.

Батько - Абрам Френкель багато років працював перукарем в районному центрі. Мати – родом з Басані. Нянею Яна була Оксана Іларіонівна Лозицька, допомагала виховувати майбутнього композитора і її молодша сестра Надія Іларіонівна. Обидві – теж із Басані. Ян Френкель ріс допитливим хлопчиком, дуже любив своїх батьків, нянь і змалечку чудово співав. Рідні дали йому прекрасну початкову музичну освіту (грі на скрипці навчав батько) і робили все можливе, щоб син удосконалив свої здібності.

Коли прийшла пора юнакові вчитися в спеціальному навчальному закладі, сім'я Френкелів переїхала до Києва. Разом з ними відправилась і Оксана Іларіонівна Лозицька. В

1938 році Ян Френкель вступив до Київської консерваторії. До війни закінчив три курси по класу скрипки (проф. Я. Магазинер) і одночасно був вільним слухачем класа композиції українського композитора Б. М. Лятошинського.

В 1942 році майбутній композитор - курсант Оренбурзького зенітного училища. З 1943 р. і до кінця війни на фронті - з бригадою артистів виступав як скрипаль.

З 1946 року жив у Москві і займався композиторською діяльністю. Жанр його творчості – пісня, якій притаманна глибока лірика. Люди старшого покоління люблять і пам'ятають пісні: "Калину красную", "Текстильный городок", "Вальс расставания", "Русское поле", "Для тебя", "Я спешу, извините меня" та багато інших.

Працював у творчій співдружності з поетами І. Шафераном, М. Матусовським, М. Таничем.

Ян Френкель написав музику до 60 фільмів. Серед них – "Женщины" (1966), "Новое приключения неуловимых" (1968), "Вас ожидает гражданка Никанорова" (1978), "Белые Росы" (1983) та інші.

Спеціально для Яна Френкеля аварський поет Р. Гамзатов написав "Журавли", а переклад здійснив М. Гребньов. Ця пісня прозвучала в авторському виконанні по Всеросійському радіо в 1969 році і стала народною.

Творчість композитора була високо оцінена: в 1978 р. йому присвоєно звання народного артиста РРФСР; у 1982 р. – Державна премія СРСР; з 1989 р. - народний артист СРСР.

Помер 25 серпня 1989 року в Ризі. Похований у Москві на Новодівочому цвинтарі.

Література про життя та діяльність

Танич М. "Играла музыка в саду". - М. : Вагриус, 2000. - 376 с.

Журбинская Т. Ян Френкель / Т. Журбинская. - М. : Сов. композитор, 1988. - 110 с.

***

Каира М. В песне "Журавли" звучат мотивы родной Пологовщины / Мария Каира // Надежда. - 2011. - 15 дек. (№ 50). - С. 15.

Каира М. В криках "Журавлей" – музыка Пологовщины / М. Каира ; Мария Каира // Районка. - 2011. - 23 листоп.(№47). - С.7.

Мурзина М. Пароль: "Привет из Звездного!" : [отрывок из кн. "Исповедь" ; в т. ч. об Я. А. Френкеле] / Майя Мурзина // Индустр. Запорожье. - 2010. - 28 авг. - С. 8-9.

Шемета Л. Песню "Журавли" пели, как молитву / Л. Шемета // Нова газета. - 2010. - 25 листоп. (№47). - С. 2.

Романовичев Л. Импозантный мужчина Ян Френкель / Леонид Романовичев // Запороз. Січ. - 2010. - 14 жовт. - С. 22.

Нечипоренко В. "Мой край отеческий, моя глубинка" / В. Нечипоренко // Пологів. вісті. - 2007. - 21 листоп. - С.3.

Нечипоренко В. "И превратились в белых журавлей" / В. Нечипоренко // Пологів. вісті. - 2006. - 2 груд. (№ 96). - С.3.

Шемета Л. [К 80-летию со дня рождения Я. Френкеля] / Леонид Шемета // Факты и комментарии. - 2000. - 21 нояб.

Ваншенкин К. Нам расставаться настала пора / К. Ваншенкин // Сов. культура. - 1990. - 7 июля (№ 27).

Ян Френкель: "Зичу здобутків" // Запоріж. правда. - 1984. - 17 січ.

***

Френкель Ян Абрамович // Славетні запоріжці : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/Френкель,_Ян_Абрамович

Краєзнавці

Ємець Олександр Миколайович,
краєзнавець, дослідник історії Запорізького краю

Народився 29 грудня 1959 року в місті Пологи Запорізької області. Після закінчення середньої школи працював у міському кінотеатрі. Потім навчався в Одеському театральному художньо-технічному училищі, яке закінчив у 1983 році.

Після училища працював, але постійно відчував потяг до навчання, тому у 1991 році вступив на заочне відділення факультету журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, яке закінчив у 1997 році. Щоправда, по спеціальності йому так і не довелося працювати.

Потяг до вивчення історії рідного краю відчув десь у другій половині 80-х років минулого століття. На хвилі перебудовчих перетворень сталися певні зміни і в свідомості. Саме тоді усвідомив себе українцем, власну приналежність до великого народу. Можна сказати, що коло своїх історико-краєзнавчих зацікавлень Олександр визначив одразу - це історія і література рідного краю. Постійно друкуватися почав десь на початку 90-х років. Окрім суто краєзнавчих розвідок друкував в періодичних виданнях також рецензії, відгуки на щойно видані книги, публіцистичні статті про стан української культури в нашому регіоні тощо.

Останнім часом уже до цих творчих зацікавлень додалося ще одне - упорядкування книжок.

Публіцистика. Краєзнавчі нариси

Енциклопедія сучасної України. Т. 10 : 3 – Зор / гол. ред. кол. : Дзюба І. М. [та ін.] / НАН України, Наук. т-во ім. Шевченка, Ін-т енцикл. досліджень НАН України. - К. : [Поліграфкнига], 2010. - 712 с. : іл. - Із змісту : Ємець О. Запорізький Олекса (Сеник) / О. М. Ємець. - С. 304.

"Минуле не відпливає у безвість" : (Докія Гуменна і Запоріжжя) / О. Ємець // Вісник Запорізького осередку вивчення української діаспори. - Запоріжжя, 2004. - Вип.2. - С. 183-188.

Запоріжжя в особах / О. Ємець // Запорізька пектораль : культура і мистецтво Запоріз. краю. - Запоріжжя, 2004. - С. 52-53.

Повернення з туману минулого : Листи Григорія Бабенка до Дмитра Яворницького / Олександр Ємець // Морозюк В. Немиринці – Курилівка. – Івано-Франківськ, 2003. - С. 111-113.

Український байкар Олекса Запорізький ; Анатоль Гак : Шлях із забуття ; Український книговидавець і публіцист Юрій Тищенко / О. Ємець // Вісник Запорізького осередку вивчення української діаспори. - Запоріжжя, 2003. - Вип. 1. - С. 117-121, 125-129, 130-133.

За любов до України : [про П. Г. Клепатського – педагога, науковця, історика, який працював у 1932 р. у Мелітоп. пед. ін-ті і був репресований у 1936 р.] / О. Ємець // Спокута. - Запоріжжя, 2002. - № 2. - С. 68-71.

***

Приміщення темряви, некультурності перетворили в осередок культури і відпочинку : [історія синагоги в м. Пологи] / Олександр Ємець // Пологів. вісті. - 2012. - 29 листоп. (№ 48). - С. 9.

"Більшовицький шлях" – дзеркало історії Пологівщини / О. Ємець // Пологів. вісті. - 2012. - 13 верес.

- Потривожені тіні, або Минуле не ляже в домовину / О. Ємець // Пологів. вісті. - 2012. - 21 черв.
- Воскресенська лікарня: історія становлення / О. Ємець // Пологів. вісті. - 2012. - 19 квіт.
- Як Гуляйполе мало не стало центром Олександрійського повіту / О. Ємець // МИГ. - 2012. - 19 квіт.
- Керівна верхівка Пологівського району у 1930-1960 рр. : колективний портрет / Олександр Ємець // Пологів. вісті. - 2012. - 15 берез. (№ 11). - С. 9.
- Вони зупиняли мить / О. Ємець // Пологів. вісті. - 2011. - 6 жовт.
- Перемагаючи забуття / О. Ємець // Пологів. вісті. - 2011. - 8 верес.
- Час відновити справедливість / О. Ємець // МИГ. - 2011. - 15 верес.
- Школа імені барона Корфа: час відновити справедливість / О. Ємець // Пологів. вісті. - 2011. - 4 серп.
- Перший музей у Пологах був педагогічний / О. Ємець // Пологів. вісті. - 2011. - 12 трав.
- Кілька сторінок із монументальної історії міста / О. Ємець // Нова газета. - 2010. - 30 верес. (№39). - С. 4.
- "Справа лікарів" по-пологівські / О. Ємець // Нова газ. - 2010. - 7 січ.
- Як у Пологах кіно знімали / О. Ємець // Нова газ. - 2010. - 4, 11 листоп.
- Зірка пам'яті : [про О. Сацького, укр. кінодраматурга, прозаїка; уродженця м. Пологи] / О. Ємець // Запоріж. правда. - 2005. - 17 груд. - С. 7.
- Люди Гуляйпільщини на сторінках біографічно-довідкового видання : [про нову книгу І. Кушніренка та В. Жилінського "Люди Гуляйпільщини"] / О. Ємець // Запоріж. правда. - [2004?]. - 17 трав. - С. 7.
- Суголося : [рец. на кн. В. Чабаненка "Суголося"] / О. Ємець // Запороз. Січ. - 2004. - 22 трав. - С.5.
- Запоріжжя в особах : іст. краєзнавство / О. Ємець // Хортиця. - 2003. - № 3. - С. 109-110.
- З когорти істориків Запоріжжя : (до творчої біографії Я. Новицького) / О. Ємець // Запороз. Січ. - 2003. - 2 верес. - С. 6.
- Колективізація : кінець вільного селянства: причини, що призвели до голодомору (1929-1933 рр.) / О. Ємець // Запоріж. правда. - 2003. - 11 листоп.; Молодь України. - 2003. - 7 серп.
- Завжди перший з-поміж рівних : (про кн. О. Ніколаєва "Перший з-поміж рівних" про Н. Махна) / О. Ємець // Голос Гуляйпільця. - 2001. - 24 січ.
- З любов'ю до нас / О. Ємець // Пологів. вісті. - 2001. - 14 листоп. - С. 2.
- Талановита людина - талановита в усьому : [про В. Лісняка] / О. Ємець // Пологів. вісті. - 2000. - 29 січ.
- "Благоговію перед рідним словом"... : [про В. А.Чабаненка] / О. Ємець // Запоріж. правда. - 2000. - 18 трав.
- ***
- "Я – син великого народу..." : Василь Діденко у спогадах, листах і поезії / [упоряд. О. М. Ємець]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2011. – 159 с.
- Александровск – Запорожье : этапы городской власти / [сост. А. Емец]. - [Пологи : б. и., 2006]. – 82 с.

Література про життя та діяльність

- Володимир Морозюк : "Болих мені наша історія" // Запороз. Січ. - 2003. - 3 черв. - С. 5.

***

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2009 рік : (календар і короткі довідки з бібліогр. списками) / [уклад. І. Шершньова] ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : Дике Поле, 2008. - 164 с. : іл. - Із змісту : 29 груд. – 50 років (1959) О. М. Ємцю, краєзнавцю, досліднику історії Запоріз. краю. - С. 139-141.

***

М. Пономарець, краєзнавець // Краєзнав. вісн. - 2011. - 1 груд. (№ 6-7). - С. 1.

Карагодін Анатолій Іванович (1938-2003)

професор, завідувач кафедри історичного краєзнавства ЗНУ (1990-2003)

Народився 22 квітня 1938 року в м. Пологи. По закінченні державного університету в м. Ростов-на-Дону за спеціальністю історик (1967) працював учителем історії в середній школі с. Караванне Литанського району Астраханської області. В 1970-1971 рр. навчався в аспірантурі Ростовського-на-Дону державного університету, потім обіймав посаду старшого викладача кафедри історії Калмицького державного університету в м. Еліста. В 1972 році захистив кандидатську дисертацію "Астраханский край в конце XVIII - первой половине XIX вв.: к вопросу о генезисе капитализма на южных окраинах России". 1973 року став кандидатом історичних наук.

З 1975 року працює в Запорізькому державному університеті на кафедрі історії СРСР. Після захисту докторської дисертації на тему "Хозяйство и общественно-политический строй приволжских калмыков в последней трети XVIII – первой половине XIX вв." (1988) йому була присвоєна наукова ступінь доктора історичних наук, а в 1990-му – звання професора. Тоді ж він очолив кафедру історичного краєзнавства, де існує аспірантура. Серед його аспірантів – П. Г. Александров – уродженець Поліг. Куди б не закидала Анатолія Івановича доля, скрізь він починав вивчати історію того краю, де йому доводилося перебувати. Та ніде він не забував про Запоріжжя і паралельно збирав матеріали про рідні місця.

А. І. Карагодін багато працював в архівах Москви, Санкт-Петербурга, Одеси, Донецька, Криму. Результатом цих досліджень стало опублікування 80 наукових робіт.

Будучи в Пологах на святкуванні 110-річчя заснування міста, він сказав, що має намір зайнятися вивченням "темних плям" в його історії, планував написати книгу про Пологи. Але не судилося. Раптова смерть зруйнувала ці плани...

Помер Анатолій Іванович 19 березня 2003 року. Похований в м. Пологи.

Праці

Связь времен : История развития средств связи в Запорожской области / науч. ред. А. И. Карагодин. - Запорожье : Дикое Поле, 2007. - 192 с. : ил. : фото.

Александровск – Запорожье : этапы городской власти / А. Карагодин ; сост. А. Емец. - Пологи : [Район. типография?], 2006. - 82 с.

История Запорожского края: 1770-1917 : документы и материалы / А. Карагодин. - Запорожье : ЗГУ, 2002. - 458 с.

История Запорожского края (1770-1917) / А. Карагодин. - Запорожье : ЗГУ, 1998. - 285 с. : 6 карт.

Александр Первый : (последнее путешествие) / А. Карагодин. - Запорожье : ЛПЭС, 2000. - 244 с.

Публікації в збірках

К вопросу о названиях крепостей Новой Днепровской линии / А. Карагодин // Матеріали перших Новицький читань (м. Запоріжжі, 24 жовт. 2002 р.). - Запоріжжя, 2002. - С. 82-88.

Запорізьке село на калмицьких землях (перша половина ХІХ ст.) / А. Карагодін // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. - Запоріжжя, 2001. - Вип. 10. - С. 44-48.

Так когда же возник Мелитополь? / А. Карагодин // Культурологічний вісник. - Запоріжжя, 1998. - Вип. 4. - С. 32-36.

Кафедра історичного краєзнавства / А. І. Карагодін // Наукові праці історичного факультету. - Дніпропетровськ, 1997. - Вип. 2. - С. 21-26.

Земельные проблемы немецкой колонизации на юге Украины (XVIII-XIX вв.) / А. Кокошинский, А. Карагодин // Культурологічний вісник. - Запоріжжя, 1996. - Вип. 3. - С. 5-13.

Александровск (1770-1917 гг.) ; В огороде бузина, а в Киеве дядька? ; Поэтическими курсами : (о заметке М. Шевелева с науч.-практ. конф.) ; Хочу тишины... : (еще раз об одной концепции происхождения города Александровска - Запорожья) ; Административно-территориальное оформление Запорожского края (дооктябрьский период) / А. И. Карагодин // Из прошлого Запорожья. - Запорожье, 1996. - Вып. 3. - С. 3-21 ; 22-28 ; 37-39 ; 40-52 ; 53-65.

Создание Новой Днепровской линии крепостей : к 225-летию основания г. Александровска / А. И. Карагодин // Культурологічний вісник. - Запоріжжя, 1995. - Вип. 2. - С. 3-9.

Крестьянская реформа на Запорожье (подготовка) ; Очерки истории сельского хозяйства Запорожского края во II половине XIX века ; Крестьянское движение в Запорожском крае (1861-1863 гг.) / А. Карагодин // Из пришлого Запорожья. - Запорожье, 1992. - Вып. 2. - С. 14-22 ; 23-42 ; 43-81.

Из истории заселения юга Украины немецкими колонистами (XVIII – XIX вв.) ; Немецкие колонии на юге Украины (этнографические заметки) / А. И. Карагодин // Из прошлого Запорожья. - Запорожье, 1992. - Вип. 1. - С. 17-47 ; 48-72.

К проблеме крестьянских переселений как форме развития производственных сил / А. И. Карагодин ; Александровск во второй половине XIX века (экономическое развитие) / В. А. Чабаненко, А. И. Карагодин // Вестник краеведа. - Запорожье, 1990. - Вып. 1. - С. 28-30 ; 30-31.

Черниговка / Д. И. Степаненко, А. И. Карагодин // История городов и сел Украинской ССР. Запорожская область. - К., 1981. - С. 647-734.

Крестьянское освоение Астраханского края в первой половине XIX в. / А. И. Карагодин // Материалы по истории сельского хозяйства СССР. - М., 1980. - Вып. 9. - С. 131-148.

Література про життя та діяльність

Запорізький національний університет: історія ф сучасність (1930-2005) : ювіл. книга / авт. кол.: П. І. Білоусенко, К. О. Буслаєва, А. В. Бочарова [та ін.]. - Запоріжжя : Дике Поле, 2006. - 248 с. : іл. - Из змісту : *Карагодін Анатолій Іванович*. - С. 209-210.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Из змісту : *А. І. Карагодін*. - С. 231-232.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Чудновський О. Творці науки : [в т. ч. про А. І. Карагодіна] / О. В. Чудновський. - С. 177-179.

Овсянникова Т. Анатолій Карагодін – краєвед по життю / Т. Овсянникова // Наш город. - 1988. - 2, 5, 9 люня.

***

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2008 рік : (календар і короткі бібліографічні списки) / [уклад. І. Шершньова] ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : Поліграф, 2007. - 159 с. - Із змісту : 22 квітня – 70 років від дня народження А. І. Карагодіна. - С. 78-81.

***

Карагодін Анатолій Іванович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/Карагодін,_Анатолій_Іванович

Чудновський Олег Васильович (1939-2004)

краєзнавець

Народився 14 січня 1939 року в м. Стара Руса Новгородської області. У 1956 році закінчив із срібною медаллю Пологівську середню школу № 4, потім навчався в однорічній школі майстрів-будівельників.

Трудову діяльність розпочав у 1959 році бригадиром будівельної бригади на цілині Східного Казахстану. Там же заочно отримав вищу педагогічну освіту. Повернувшись у Пологи працював у школі робітничої молоді, редакції районної газети "Радянське село" (нині – "Пологівські вісті").

З 1968 року працював над створенням районного краєзнавчого музею, був його першим директором. У 1978-1992 рр. трудився на будівництві Байкало-Амурської магістралі: був відповідальним секретарем газети "БАМ", начальником відділу шкіл і дошкільних установ Тиндінського відділення залізниці.

З 1992 року – голова Пологівської районної громадської організації інвалідів, у 1995 році стає керівником районного творчого об'єднання "Факел". Олег Васильович за даруванням – письменник. Видав дві художні книжки: "І зовуть мене життям" (1993), "Испытание" (2003), а також 11 книг з історії Пологівського району.

Нагороджений медаллю "За освоєння цілинних і залежних земель", "За будівництво Байкало-Амурської магістралі", "Ветеран праці".

В 1999 році за довголітню та плідну працю на посаді керівника районної громадської організації інвалідів О. В. Чудновського нагороджено відзнакою Президента України - орденом "За заслуги" III ступеня. Він став першим в Пологівському районі кавалером цієї нагороди.

2002 року йому вручили пам'ятні знаки Пологівської міської ради "За заслуги перед містом Пологи" і Міністерства праці та соціального захисту населення.

Помер Чудновський Олег Васильович 28 листопада 2004 року. Похований в м. Пологи.

Історія краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 / О. В. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2004. - 68 с. : фото.

Історія краю: Коли ж виникли Пологи? Вчений зі світовим ім'ям. Вірний рідній землі / О. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2003. - 112 с.

Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; за ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 304 с.

Багатство "Мінералу" : (70-річний шлях) / О. В. Овсяник, О. В. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2000. - 112 с. : ил.

Дороги свершений : [Герой України В. А. Сацкий] / О. В. Чудновский. - Пологи, 1999. - 68 с.

Время выбрало нас / М. П. Малыш, О. В. Чудновский. - Пологи : [Район. типография], 1999. - 117 с.

Край наш Пологівський : іст.-докум. розповідь. Кн. 1 / гол. ред. О. В. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : Район. друкарня, 1998. - 190 с.

Наша гордість / О. Чудновський [та ін.] ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 1998. - 158 с.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - Запоріжжя, 1998. - 208 с. - (До 110-річчя заснування).

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - Запоріжжя, 1997. - 191 с. - (До 110-річчя заснування).

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 1 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - Запоріжжя, 1997. - 112 с. - (До 110-річчя заснування).

Література про життя та діяльність

Чудновський Олег Васильович // Чудновський О. Історія краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 / О. Чудновський. - Пологи, 2004. - С. 38-39 : фото.

Арсеничев К. На крестинах в Пологах : [благодаря инициативе и личному вкладу О. В. Чудновского в Пологах открылся клуб делов. стреч по интересам и коллектив. Район. предприятие инвалидов "Маяк"] / К. Арсеничев, И. Сиденко // Днепров. металлург. - 1999. - 4 июня (№ 23). - С. 1.

Див. також, розд. : "Проза", "Пологівський районний краєзнавчий музей"

Археологія

Тощев Г. Древности Запорожского края: (материалы к Своду памятников истории и культуры) / Г. Н. Тощев, М. В. Ельников, О. В. Дровосекова. - Запорожье, 2003. - 124 с. - Из содерж.: [курган «Соколовский»: г. Пологи]. - С. 90.

Попандопуло З. Курган "Соколовский" у г. Пологи / З. Х. Попандопуло // Древности степного Причерноморья. - Запорожье, 1991. - Т. II. - С. 66-76.

Кам'яні статуї : [кам'яні баби на подвір'ї Пологів. краєзнав. музею] // Краєзнав. вісн. - 2011. - 1 груд. (№ 6-7). - С. 3. - (7 чудес Пологівського району).

Етнографія

Наукова школа професора А. В. Бойка: персоналії та доробок / Ін-т укр. археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України - Запорізьке відділення [та ін. ; упоряд. : І. І. Лиман, В. М. Константинова]. - Запоріжжя : АА Тандем, 2011. - 376 с. - Из змісту : [усно-іст. та етногр. експедиція, м. Пологи]. - С. 369.

Павлик Г. "Весілля по - пологівськи" / Г. Павлик // Культура і життя. - 1998. - 10 черв.

Соціально-економічний розвиток м. Пологи

Економіка

Куратченко В. "Продукцію надо уметь продавати, а не работати на склад" / В. Куратченко // Индустр. Запорожье. - 1998. - 20 авг.

Манько М. Коли оренда – зашморг : ["дика" приватизація у Пологах] // Запоріз. правда. - 1992. - 13 лют.

Манько М. Чи велике майбутнє малих підприємств? / М. Манько // Запоріз. правда. - 1992. - 5 серп.

Фінанси

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Із змісту : Державна податкова інспекція. - С. 172-173 ; Відділення банку "Україна". - С. 173-174 ; Пологівське відділення Укрсоцбанку. - С. 174-175 ; Контрольно-ревізійний відділ. - С. 177..

Один день із життя Пологівської податкової : [про роботу Пологів. міжрайон. держ. Податков. інспекції] / записала О. Бевзюк // Районка. - 2012. - 21 листоп. (№47). - С. 7.

Трудові ресурси

Пологівський районний центр зайнятості

Образование в Запорожье : подробный справочник об обучении, воспитании, развитии детей и взрослых. - [Запорожье : Запорожье Медиа, 2011]. - 76 с. - Из содерж. : Пологовский районный центр занятости. - С. 72.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Районний центр зайнятості. - С. 200-201.

Сліпченко В. "Швидка" для пошуку роботи / В. Сліпченко// Пологів. вісті. - 2009. - 19 груд.

Служба зайнятості Запорізької області. 15 років на ринку праці. - [Запоріжжя, 2005. - 10 с.].

Соціальний захист населення. Держстрах.

Соціальний захист населення області : [в т. ч. *Пологівський район*] : стат. зб. - Запоріжжя, 2004. - 35 с.

Соціальні індикатори рівня життя населення : [в т. ч. *Пологівський район*]. : стат. зб. - Запоріжжя, 2004. - 165 с.

Соціальні індикатори рівня життя населення : [в т. ч. *Пологівський район*]. : стат. зб. - Запоріжжя, 2003. - 163 с.

Історія краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 / О. В. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 2004. - 68 с. : фото. - Із змісту : Чудновський Олег Васильович : [голова район. громад. орг-ції інвалідів]. - С. 38-39 ; Сасін Леонід Андрійович : [голова район. орг-ції інвалідів війни та збройних сил]. - С. 54-55.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Із змісту : Районна громадська організація інвалідів. - С. 203.

Край наш Пологівський ; іст.-докум. розповідь. Кн. 1 / гол. ред. О. В. Чудновський ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : Район. друкарня, 1998. - 190 с. - Із змісту : Районна організація УТОГ. - С. 186-189.

Матері - героїні Пологівщини : [Л. А. Зінченко, С. М. Кравець, О. В. Боговин, А. М. Попович] // Пологів. вісті. - 2012. - 7 берез. (№ 10). - С. 4.

Северин В. Милосердя – це поклик душі і серця: [про роботу комунального закладу "Територіальний центр соціального обслуговування Пологівської районної ради"] / Валентина Северин // Районка. - 2012. - 31 жовт. (№ 44). - С. 8.

Ее призвание помогать глухим людям : [Н. Г. Ревуцкая 50 лет работала переводчиком в Пологов. межрайон. отделе об-ва глухонемых] // Нова газ. - 2010. - 28 січ. (№ 4). - С. 1.

Ломонос Н. Ініціатива власна, кошти – також : [у Пологах з`явився район. приват. благодійний фонд "Надія"] / Н. Ломонос // Запоріж. правда. - 1999. - 13 січ.

Ломонос Н. За принципом персонального шефства : [про роботу Пологів. терит. центру соц. допомоги] / Н. Ломонос // Запоріж. правда. - 1999. - 5 листоп.

Белый В. Инвалидам помог аукцион / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1992. - 3 дек.

***

Нордов В. Пошук і впровадження : [про нові методи роботи інспекції держстраху] / В. Нордов // Комсомолец Запоріжжя. - 1978. - 17 жовт.

Торгівля

Торгова мережа області : [в т. ч. *Пологівський район*] : стат. зб. - Запоріжжя, 2008. - 36 с.

Торгівля на ринках області : [в т. ч. *Пологівський район*] : стат. зб. - Запоріжжя, 2008. - 29 с.

"Теплотех" відкрив новий торговельно-сервісний центр // Пологів. вісті. - 2009. - 29 квіт. - С. 2.

Громадське харчування

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Із змісту : Курилова Тамара Іванівна : [дир. ЗАТ "Україна" (комбінат громад. харчування)]. - С. 64-65.

Чернова Л. В творческом поиске : Пологи – город индустрии питания / Л. Чернова // Индустр. Запорожье. - 1977. - 16 окт.

Радованська Г. Офіціантка : [ресторану в м. Пологи Н. І. Блошенко] / Г. Радованська // Запоріж. правда. - 1970. - 24 черв.

Житлово - комунальне господарство

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Із змісту : Комунальна служба. - С. 166-170.

Белый В. После Гуляйполя газ пришел в Пологи / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1999. - 2 февр.

Побутове обслуговування

Шульга Л. Побут став кращим : [розвиток побутового обслуговування у м. Пологи] / Л. Шульга // Рад. село. - 1985. - 21 лют.

Республиканский семинар в Пологах : [директоров райбыткомбинатов республики] // Индустр. Запорожье. - 1977. - 22 июля.

Суспільно – політичне життя

Профспілки

Кузьменко И. Настоящий лидер : [В. Харь - пред. профкома локомотив. депо ст. Пологи] / Иван Кузьменко // Приднепров. магистраль. - 2002. - 13 сент. (№ 37).

Комсомольські організації

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Із змісту : Партійні і комсомольські організації. - С. 104-114.

Гурій Роман Якимович, засновник комсомольської організації в Пологах // Краснав. вісн. - 2010. - 15 квіт. (№ 1). - С. 2.

Нечипоренко В. не расстанусь с комсомолом, буду вечно молодым / В. Нечипоренко // Компас. - 2008. - 6 нояб. - С. 4.

Бондаренко Н. Найперший ватажок молоді у Пологах : [Р. Я. Гуржій] / Н. Бондаренко // Пологів. вісті. - 2000. - 27 верес.

Гузенко Т. Слухати голос історії / Т. Гузенко // Рад. село. - 1988. - 29 жовт. (№ 130). - С. 2-3.

Національно-культурні товариства

Про музей, євреїв и библиотеку : пологовцы интересуются историей родного города / подготовила материалы М. Каира // Районка. - 2012. - 8 серп. (№ 32). - С. 22.

Політичні партії

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Із змісту : Партійні і комсомольські організації. - С. 104-114.

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Із змісту : Мосієнко І. П. : [1965-1968 рр. – другий секретар райкому КП України]. - С. 16-17.

Лісова І. Їхні долі вплелися в історію рідного краю : [М. В.Штепа - перший секретар райкому Компартії України (1985-1990)] ; [Т. В.Плетінь - секретар райкому Компартії України (1973-1989)] / І. Лісова, Н. Осипенко, К. Григор'єв-Беркутов // Пологів. вісті. - 2012. - 13 верес. - С. 3.

Ємець О. Керівна верхівка Пологівського району у 1930-1960 рр. : колективний портрет / Олександр Ємець // Пологів. вісті. - 2012. - 15 берез. (№ 11). - С. 9.

Адреналіну – через край, задоволення – нуль : [В. Ю. Мараховська – секретар Пологів. РК КПУ] // Пологів. вісті. - 2012. - 1 берез. (№ 9).

Профспілкові організації

Каира М. Профсоюз ПАО "Пологовский МЭЗ" – інформаційний і організаційний центр підприємства / Марія Каира // Районка. - 2011. - 7 верес. - С. 8.

Жіночий рух

Северин В. Прекрасный пол на руководящем посту : [про жінок - керівників Пологівщини] / Валентина Северин, Марія Каира, Лілія Біла // Районка. - 2012. - 14, 21, 28 берез.(№ 11-13), 4 квіт.(№ 14). - С. 12.

Яркие женщины Пологовщины : [Сова Людмила, Каира Марія] // Районка. - 2010. - 3 берез. - С. 11.

Харченко В. Господині свого краю / В. Харченко // Пологів. вісті. - 2009. - 7 берез. - С. 2.

Громадсько-політичні організації

Пологівська районна організація ветеранів Великої Вітчизняної війни

Героев славных имена : 65-летию Великой Победы посвящается / [авт.-сост. и гл. ред. Н. Кузьменко ; авт. кол. : В. Чернолуцкий и др.]. - Запорожье : АА Тандем, 2010. - 224 с. : ил. - Из содерж. : *Пологовская районная организация ветеранов.* - С.196-198.

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Из змісту : Коваленко Тамара Павлівна : [голова Пологів. міськ. орг-ції ветеранів]. - С. 20-21 ; Ложкін Володимир Федорович : [голова Пологів. район. ради ветеранів]. - С. 30-31.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Районна організація ветеранів. - С. 202-203.

Северин В. 25 років Пологівській районній ветеранській організації / Валентина Северин // Районка. - 2012. - 7 берез. (№ 10). - С. 4.

Мінько І. 25 років на сторожі інтересів ветеранів / І. Манько // Пологів. вісті. - 2012. - 1 берез. (№ 9). - С. 9.

Районна організація "Союз "Чорнобиль"

Слабишева Л. Юрій Коєв: "Нас залишається все менше" : [бесіда з заступ. голови орг-ції] / Л. Слабишева // Пологів. вісті. - 2012. - 4 трав. (№ 18). - С. 5.

Органи державної влади та управління

Коротка історична довідка про зміни адміністративно-територіального поділу на Запоріжжі (1770-1994 рр.) // Державний архів Запорізької області : корот. довід. / Голов. архів. упр-ня при КМ України, Держ. архів Запоріж. обл. - Запоріжжя, 1999. - С. 212-220.

Запорожская область : Административно-территориальное деление на 1 января 1981 года / исполком Запорож. обл. Совета нар. депутатов ; сост. В. В. Горчаков. - Запорожье : [б. и.]. - 138 с. - Из содерж. : Пологовский район : [в т. ч. г. Пологи]. - С. 29-30.

Запорізька область. Адмін.-територ. поділ на 1 січня 1975 р. : [довідник] / виконком Запоріз. обл. Ради депутатів трудящих. - Дніпропетровськ : Промінь, 1975. - 115 с. : карт. - : Из змісту : Пологський район : [в т. ч. м. Пологи]. - С. 28.

Запорізька область. Адміністративно-територіальний поділ на 1 липня 1968 року / виконавчий комітет Запоріз. обл. Ради депутатів трудящих. - 4-те вид. - Запоріжжя : [б. в.], 1968. - 124 с. - Из змісту : Пологський район : [в т. ч. м. Пологи]. - С. 30-31.

Адміністративно-територіальний поділ Запорізької області на 1 липня 1965 року / оргінструктор. відділ виконкому Запоріз. обл. ради депутатів трудящих. - Запоріжжя : [б. в.], 1965. - 104 с. - Из змісту : Пологський район : [в т. ч. м. Пологи]. - С. 23-24.

***

Рідне місто Пологи : [гімн м. Пологи] / (сл. О. Подоляка, муз. В. Корхового) // Моє місто Пологи. - Запоріжжя, 1997. - Ч. 1. - С. 5.

Кособок І. Так склалося історично... : [в т. ч. герб і прапор м. Пологи] / Ірина Кособок // Краєзнав. вісн. - 2011. - 1 груд. (№ 6-7). - С. 2.

Гречило А. Герб і прапор Пологів / Андрій Гречило // Знак. - 2004. - № 33 (жовт.). - С. 7.

Флаг города Пологи : [авт флага А. Гречило ; принят сес. Пологов. гор. совета 28.04.2000 г] : [Электронный ресурс] : Режим доступа : <http://geraldika.ru/symbols/11249>

Флаг и герб г. Пологи : [Электронный ресурс] : Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki...>

***

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Района державна адміністрація. - С. 171-172.

Северин В. Верный сын родной земли : [А. Дихтярь, нач. упр-ния агропром. развития в Пологов. РГА] / Валентина Северин // Районка. - 2012. - 14 листоп. (№46). - С. 7.

Кособок І. Валерію Тоцькому – 60! : [колишній голова Пологів. РДА] / І. Кособок // Краєзнав. вісн. - 2010. - 15 груд. (№ 2-3). - С. 4.

***

Видатні запоріжці : альманах / [гол. ред. Наталія Кузьменко]. - Запоріжжя : АА Тандем, 2012. - 80 с. : іл. - Из змісту : *Корольов Віктор Леонідович* : (міський голова : м. Пологи Запорізької області). - С. 23.

Офіційна Україна сьогодні [2008]. - К. : К. І. С., 2008. - 876 с. - Из змісту : *Корольов Віктор Леонідович* : [міський голова, Пологів. міськ. рада]. - С. 48 ; *Журавльов Павло Іванович* : [голова Пологів. район. ради]. - С. 447.

Хто є хто в місцевому самоврядуванні України. - К. : К. І. С., 2007. - 464 с. - Из змісту : *Корольов Віктор Леонідович* : [міський голова, Пологів. міськ. рада]. - С. 47 ; *Журавльов Павло Іванович* : [голова Пологів. район. ради]. - С. 48, 214, 437.

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Из серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Из змісту : [в т. ч. про І. П. Мосієнка (1968-1988 рр. - голова райвиконкому)]. - С. 16-17 ; [в т. ч. про М. С. Лиходіда (1967-1978 рр. - голова міськ. ради)]. - С. 32-33.

Лісова І. Їхні долі вплелися в історію рідного краю : [І. П. Мосієнко - голова виконкому Пологів. район. ради (1968-1988)] / І. Лісова, Н. Осипенко, К. Григор'єв-Беркутов // Пологів. вісті. - 2012. - 13 верес. - С. 3.

Органи внутрішніх справ

Рев'якін С. Історія Запорізької міліції 1917-2007 рр. / С. Д. Рев'якін; Степан Рев'якін. - Запоріжжя : Дніпров. металург, 2009. - 884 с. - Из змісту : *Пологівський район.* - С. 772-773.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Комар П. Ця служба неспокійна і складна / П. С. Комар. - С. 197-199.

***

Заслужені юристи України на Запоріжжі / за загал. ред. Алфьорова С. М. ; МВС України, Запоріз. юрид. ін-т, Дніпропетров. держ. ун-т внутріш. справ. - Запоріжжя : Кераміст, 2011. - 76 с : іл. - Из змісту : *Вовк Віктор Сергійович* : [слідчий відділу внутріш справ Пологів., Токмац., Молочан. міськвиконкомів]. - С. 8.

Книга Пам'яті України. Переможці. Запорізька область. Т. 22 (1) / голов. ред. і упоряд. В. Сльота. - [Запоріжжя : Дике Поле, 2010]. - 512 с. - Из змісту : *Козодуб Сергій Петрович* (1923-1999) : [працював у відомчій охороні при Пологів. РВ УМВС України в Запоріз. обл.]. - С. 232.

Северин В. Юбилейная дата ветеранов милиции : [Пологов. милиции – 95 лет] / Валентина Северин // Районка. - 2012. - 7 листоп. (№ 45). - С. 8.

Белый В. В Пологах создают вооруженные отряды самообороны от преступников // Индустр. Запорожье. - 1998. - 17 сент.

Органи юстиції

Прокуратура Запорізької області. 15 років органам прокуратури України. – Запоріжжя : Графіті, 2006. - 59 с. - Из змісту : [*Прокуратура Пологівського району*]. - С. 7, 10.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Прокуратура. - С. 176.

Бутенко В. Максим Дмитренко: "Потихоньку привыкаю к свободной жизни" : [житель Полог, невинно пострадавший по делу о пологов. маньяке С. Ткаче] / Валерий Бутенко // Суббота плюс. - 2012. - 14 июня (№ 24). - С. 44.

Головко Н. Наша справа – спільна : [про роботу Пологів. район. суду] / Н. Головко // Пологів. вісті. - 2009. - 12 груд. - С. 1.

Районне відділення УСБУ

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1997. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Райвідділення УСБУ. - С. 175-176.

Військова справа

Пологівці – учасники бойових дій у локальних конфліктах

Книга Пам'яті України. Переможці. Запорізька область. Інтернаціоналісти. Т 23 (1) / голов. ред. і упоряд. Сльота Василь Петрович. - Запоріжжя : Дике Поле, 2012. - 320 с. - Из змісту : [*Пологівці, які пройшли через пекло локальних зарубіжних війн*]. - С. 28, 56, 98, 104, 111, 114, 117, 133, 139, 141, 142, 144, 147, 150, 151, 152, 154, 155, 157, 161, 162, 163, 166, 167, 168, 170, 171, 174, 180, 181, 182, 185, 188, 191, 192, 196, 198, 201, 202, 205, 207, 208, 209, 212, 213, 215, 218, 221, 222, 223, 226, 228, 235, 238, 239, 241, 242, 243, 245, 247, 250, 251, 253, 255, 262, 264, 265, 267, 268, 270, 273, 275, 277, 278, 280, 281, 283, 304-305 : [фото].

Книга Памяти Украины о земляках-запорожцах, погибших в мирное время, выполняя воинский долг перед Отчизной / [гл. ред. и сост. Слета В. П.]. - Запорожье : [Керамист], 2011. - 192 с. : фото. - Из содерж. : *Бабенко Миколай Николаевич*, рядовой. - С. 12 ; *Билай Владимир Александрович*, рядовой. - С. 20 ; *Ермолаш Сергей Иванович*, младший сержант. - С. 49 ; *Залуцкий Александр Григорьевич*, рядовой. - С. 56 ; *Копак Николай Васильевич*, рядовой. - С. 74 ; *Кузнецов Александр Михайлович*, рядовой. - С. 82 ; *Мостовой Григорий Григорьевич*, старшина 1 статьи. - С. 104 ; *Пареньков Александр Борисович*, матрос. - С. 118.

У пам'яті нащадків : ілюстров. зб., присвяч. увічненню пам'яті жертв Другої світов. та локал. війн ХХ ст. Запоріз. обл. – Запоріжжя : Дике Поле, 2005. - 248 с. - Из змісту : *Пологівський район*. - С. 192-201.

Малыш М. Время выбрало нас / М. П. Малыш, В. О. Чудновский ; творч. об-ние "Факел". - Пологи : [Район. типография], 1999. - 117 с. - (К 10-летию вывода советских войск из Афганистана).

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Союз ветеранів локальних воєн. - С. 204-205.

Евтушенко Ю. Книга-мемориал памяти воинов-запорожцев, погибших в Афганистане и других локальных войнах. - Запорожье : Выдавец, 1994. - 80 с. - Из содерж. : *Глуценко Игорь Александрович*. - С. 24 ; *Фесенко Юрий Владимирович*. - С. 68-69.

Висока відзнака : [голову район. спілки ветеранів Афганістану М. П. Малиша нагородили орденом "За заслуги перед Запорізьким краєм" (III ступ.)] // *Пологів. вісті*. - 2012. - 1 берез. (№ 9). - С. 1.

Освіта

Освіта Запорізької області у 2008 / 2009 н. р. / Управління освіти і науки ЗОДА ; [відп. за вип. І. Я. Крайній]. - [Запоріжжя : ЛПДС], 2009. - 48 с. - : Из змісту : [*Пологів. р-н*]. - С. 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Павловський П. / П. М. Павловський. Культура і мистецтво. - С. 51-79 ; Гугля О. Освіта / О. Г. Гугля. - С. 84-116.

Белая Л. Папе Карло и не снилось : [в Доме дет. творчества открылся кружок воен.-ист. миниатюры] / Лилия Белая // *Районка*. - 2012. - 31 жовт. (№ 44). - С. 7.

Лісова І. Бути людиною – найвища посада : [О. Г. Гугля, нач. район. відділу освіти] / І. Лісова // *Пологів. вісті*. - 2010. - 20 січ. - С. 4.

Сагайдак Д. Чему и как нас учили : [воспоминания о Пологов. церков.-приход. школе] / Д. Сагайдак // *Нова газета*. - 2010. - 7 жовт. (№ 40). - С. 3.

Шевченко І. Шкільна інтелектуальна еліта / І. В. Шевченко // Нова газета. - 2009. - 15 січ. (№ 3). - С. 4.

Сіячі доброго, розумного : [вшанування трудових династій вчителів Пологів. р-ну] // Рад. село. - 1987. - 27 січ.

Нагорода освітянам : [освітяни Пологів. р-ну нагороджені перехідним Червоним прапором М-ва освіти СРСР та ЦК профспілки працівників освіти] // Запоріж. правда. - 1982. - 19 берез.

Награда пологовцам // Индустр. Запорожье. - 1982. - 20 марта.

КЗ "Пологівський центр соціально-психологічної реабілітації для дітей" Запорізької обласної ради *(Пологівський притулок для неповнолітніх "Світанок")*

Ми малюємо рідний край : альбом. - Запоріжжя : Тандем, 2012. - 68 с. : іл. - Із змісту : КЗ "Пологівський центр соціально-психологічної реабілітації для дітей" Запорізької обласної ради. - С. 5.

***

Бевзюк О. А ви ще до нас прийдете? : [Пологів. обл. центр соціал.-психол. реабілітації дітей відзначив 15-річний ювілей] / Оксана Бевзюк // Районка. - 2012. - 21 листоп. (№ 47). - С. 11.

Сазонова І. С заботой о детях : [о шеф. помощи нар. депутата Украины А. Н. Пеклушенко] / І. Сазонова // Позиция. - 2008. - 12 июня (№ 24). - С. 8.

Логанов Є. Чужих дітей не буває / Є. Логанов // Запоріж. правда. - 2007. - 23 січ. (№10). - С. 2.

Причиненко К. ...І школа "зеленого вчителя" : [про відкриття інформ.-освіт. центру з питань флори і фауни] / К. Причиненко // Сіл. вісті. - 1997. - 23 жовт.

Дошкільні заклади

Розвиток народної освіти в Запорізькій області за роки Радянської влади. - Запоріжжя : Облвидав, 1957. - 176 с. - Із змісту : Макляк М. Дошкільне виховання в Запорізькій області за сорок років : [в т. ч. в м. Пологи] / М. М. Макляк, А. П. Воропаєва. - С. 76-86.

Дитячих мрій прекрасний сад : [дитяч. садку "Казка" – 35 років] // Пологів. вісті. - 2012. - 15 листоп. (№ 46). - С. 9.

Бевзюк О. "Казка" відсвяткувала свій 35-річний ювілей : [Пологів. садок-ясла] / Оксана Бевзюк // Районка. - 2012. - 7 листоп. (№ 45). - С. 14.

Сухо и комфортно : [в детских садах г. Пологи] // Правда. - 2012. - 15 нояб. (№ 46). - С. 2.

Біла Л. А у нас в садочку газ, а у вас? : [про дит. садочок "Буратіно"] / Лілія Біла // Районка. - 2012. - 31 жовт. (№ 44). - С. 8.

Замирайло С. В гостях у "Сонечка" : [ясла-сад № 4] / С. Замирайло // Пологів. вісті. - 2011. - 26 трав. - С. 12.

Костюк Л. "Діти, як комп'ютери, в них треба завантажувати файли - знання" : [вважає зав. яслами-садом "Буратіно"] / Л. М. Костюк // Пологів. вісті. - 2010. - 10 лют.

Дитячий садочок "Сонечко" : [пологів. дитсадок № 4] // Нова газ. - 2009. - 17 верес. (№ 38). - С. 11.

Жуковська Н. Вісті з дитсадка "Віночок" : [пологів. дитсадок № 3] / Н. Г. Жуковська // Нова газ. - 2009. - 16 лип. (№ 29). - С. 11.

Слабишева Л. Гомони, "Джерельце", звеселяй дитяче серце / Л. Слабишева // Пологів. вісті. - 2009. - 30 трав. - С. 5.

Дошкільний дитячий заклад : [передова стаття] // Рад. село. - 1986. - 29 листоп.

Загальноосвітні школи. Гімназії

Казнодій Н. Матеріали до уроків з теми "Розвиток драматургії і театру в другій половині XIX ст." : [авт. ст. з м. Пологи] / Н. Казнодій // Укр. мова і література в школі. - 2001. - № 6. - С. 28-30.

Гузенко Т. По праву життєвої впевненості : [про учителя л-ри Ю. М. Писаренка з м. Пологи] / Т. Гузенко // Пологів. вісті. - 1991. - 18 черв.

Манько М. Які шефи – така школа : [як допомагають шефи в підготовці шкіл Пологів. р-ну до нового навчального року] / М. Манько // Запоріж. правда. - 1990. - 17 серп.

Белый В. Объединились против бумаг : [о создании в Пологах учеб.-науч.-произв. об-ния "Экономическая информация"] / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1990. - 10 янв.

Порохненко Л. Розумне, добре, вічне... : [думки педагогів Пологів. р-ну про демократизацію школи, творчість учителів та учнів. колективу] / Л. Порохненко // Рад. село. - 1990. - 16 січ.

Манько М. "Зайва" дітвора : [проблеми навчання шестиліток в Пологів. р-ні] / М. Манько // Запоріж. правда. - 1989. - 18 лип.

Сліпченко О. Діалог з комп'ютером : [про вивчення інформатики і обчислюв. техніки в Пологів. р-ні] / В. Сліпченко // Зоря комунізму. - 1989. - 13 квіт.

Учнівському самоврядуванню – високу якість : з січнев. наради вчителів [Пологів. р-ну] // Рад. село. - 1987. - 8 січ.

Скрипнік О. Шкільні новосілля : [в т. ч. про нові школи в Пологів. р-ні] / О. Скрипнік // Запоріж. правда. - 1984. - 1 верес.

Забота о школе – наш общий долг : общественный отчет-обязательство руководителей Пологов. р-на // Индустр. Запорожье. - 1971. - 1 сент.

Гімназія "Основа"

(колишня ЗОШ № 3)

Каіра М. Урал приніс перемогу пологівським гімназістам : [учасники туристич. гуртка Пологів. гімназії "Основа" стали чемпіонами України зі спортив. туристич. походів] / М. Каіра // Районка. - 2012. - 21 берез. (№ 12). - С.16.

Федорова Т.Г. Вісті з гімназії / Т.Федорова // Нова газета. - 2009. - 22 січ. (№ 4). - С. 4.

Серета І. "Народе мій, до тебе я ще верну" : [бесіда з учителем історії Пологів. СШ № 3, який навчався з відомим поетом В. С. Стусем] / І. І. Серета // Пологів. вісті. - 1992. - 29 серп.

Степура Ж. Оновлення – так в усьому : Реформа школи. Досвід. Проблеми : [роздуми вчительки пологів. СШ № 3] / Ж. Степура // Запоріж. правда. - 1988. - 10 груд.

Дашко Р. Посвячення в читачі : [першокласників Пологів. СШ № 3] / Р. Дашко // Рад. село. - 1987. - 13 січ.

Колегіум № 1

Слабишева Л. Наталія Корнієнко : "Я йду до учнів із відкритим серцем" : [в обл. етапі респ. конкурсу "Учитель року-2011" в номінації "Українська мова і література"

друге місце посіла вчителька Пологів. колегіуму № 1] / Л. Слабишева // Пологів. вісті. - 2012. - 7 берез. (№ 10). - С. 2.

Воронін Ю. З любов`ю у серці / Юрій Воронін // Нова газ. - 2011. - 17 лют. (№ 7). - С. 3.

Військово-спортивне життя Пологівського колегіуму № 1 // Нова газ. - 2009. - 17 груд. (№ 51). - С. 4.

Пологівській школі - сто років // Освіта України. - 2008. - 20 січ.

Прохоренко Л. Ліцей : [у м. Пологи] / Л. Прохоренко // Пологів. вісті. - 1992. - 31 берез.

Для юних дарований : [Пологов. СШ № 1 в нов. учеб. году стала первой школой-лицеем] // Индустр. Запорожье. - 1991. - 17 сент.

Манько М. Чекайте художника з лицю в Пологах : [на базі Пологів. СШ № 1 створено школу-лицей гуманітар.-худож. профілю] / М. Манько // Запоріж. правда. - 1991. - 14 верес.

Манько В. Почерк Вороніна : [про вчителя Пологів. СШ № 1] / В. Манько // Рад. село. - 1975. - 4 жовт.

СРШ № 2

(спеціалізована різнопрофільна школа I-III ст.)

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Из змісту : [ЗОШ № 2]. - С. 99.

Савран В. Рідна школо, початок всіх дорог, тебе не забути ніколи... / В. М. Савран // Нова газ. - 2009. - 9 лип. (№ 28). - С. 4.

Маремпольський В. Праця, що в творчість перейшла : [про вчительку Пологів. СШ № 2 К. В. Сніжко] / В. Ф. Маремпольський // Укр. мова і літ. в школі. - 1982. - № 9. - С. 48-50.

Ярошенко Л. Вся жизнь – в детях : [о засл. учителя Пологов. СШ № 2 Снежко Е. В.] / Л. Ярошенко // Индустр. Запорожье. - 1979. - 1 сент.

ЗОШ №4

Білий В. Герой України В. А. Сацький вручив рідній школі комп'ютерний клас : [ген. дир. ВАТ «Запоріжсталь» - Пологів. ЗОШ № 4] // Пологів. вісті. - 2003. - 23 квіт. - С. 1.

Дяченко Г. Інформатика на пальцях : [власний погляд щодо комп'ютер. всеобуча в загальноосвіт. школі ділиться вчитель Пологів. СШ № 4] / Г. П. Дяченко // Запоріж. правда. - 1990. - 28 серп.

Професійно-технічні навчальні заклади м. Пологи

Пологівський професійний ліцей

(об`єднав два навчальні заклади - ПТУ № 13 та № 30)

Куда пойти учиться? Учебные заведения Запорожья и Запорожской области. ВУЗы близлежащих областей : справ. - Запорожье : [Керамист], 2011. - 108 с. - Из содерж. : Пологовский профессиональный лицей. - С. 50.

Довідник навчальних закладів Запорізької області / Запоріз. обл. центр зайнятості. - Запоріжжя, 2004. - 93 с. - Із змісту : Пологівський професійний ліцей. - С.84.

Купринюк Т.В. Діла добрі обновляться... : [про дир. Пологів. професійного ліцею Н. М. Шубіну] / Т. Купринюк // Нова газ. - 2009. - 2 квіт. (№ 14). - С. 3.

Пологівське ПТУ № 13

*(підприємство-замовник: Запорізький відділок Придніпровської залізниці;
орендне підприємство "Прогрес")*

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Із змісту : [про МПТУ-13]. - С. 171.

Довідник з навчальної мережі вузів, технікумів, професійно-технічних училищ Запорізької області. - Запоріжжя, 1994. - 93 с. - Із змісту : Пологівське профтехучилище № 13. - С. 45.

***

Манько М. Не втратили б можливості / М. Манько // Запоріз. правда. - 1993. - 12 січ.

Таран Е. Путевка в життя : [о випускниках училища] / Е. Таран // Приднепров. магістраль. - 1989. - 3 авг.

Козак В. Славний шлях : [до 50-річчя заснування училища] / В. Козак // Рад. село. - 1983. - 4 жовт.

Таран Е. Главное не кто ты, а каков... : [препод. училища, железнодорожник о выборе профессии] / Е. Таран // Гудок. - 1983. - 30 сент.

Пологівське ПТУ №30

)

*(підприємство-замовник: орендне підприємство "Прогрес";
Пологівський завод будматеріалів;
підприємство "Мінералос-Керамос")*

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Із змісту : [про СПТУ-30]. - С. 171.

Довідник навчальних закладів Запорізької області / Запоріз. обл. центр зайнятості. - Запоріжжя, 1999. - 106 с. - Із змісту : Професійно-технічне училище № 30. - С. 77-78.

Довідник з навчальної мережі вузів, технікумів, професійно-технічних училищ Запорізької області / Запоріз. обл. центр зайнятості.. - Запоріжжя, 1994. - 93 с. - Із змісту : Пологівське профтехучилище № 30. - С. 46.

***

Здендяк О. Складові успіху / О. Здендяк // Рад. освіта. - 1985. - 26 берез.

Здендяк О. Потенціал самоврядування, або Що може колектив, де основа стосунків – довіра / О. Здендяк // Комсомолец Запоріжжя. - 1984. - 13 листоп.

Идут занятия в ГПТУ-30 // Индустр. Запорожье. - 1983. - 25 дек.

Дитячо-юнацька спортивна школа

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Із змісту : [в т. ч. про ДЮСШ]. - С. 150-151.

Слабишева Л. Будівлі Поліг : від минувшини до сьогодення : [в т. ч. про будівлю дитячо-юнацької спортивної школи] / Л. Слабишева // Пологів. вісті. - 2012. - 13 верес. - С. 2.

Чижова І. Пологівські спортсмени – олімпійська надія України / І. Чижова // Пологів. вісті. - 2012. - 30 серп.

Спортплощадки города ждут детей и взрослых : [в т. ч. о ДЮСШ] // Районка. - 2011. - 17 серп. - С. 10.

Срібло е! Чекаємо на золото... : [спортсмени Пологів. ДЮСШ – команда "Славія" на ІУ Міжнар. турнірі "Кубок Чорного моря" з зиму штанги лежачи] // Нова газ. - 2010. - 17 черв.

Сидоренко И. О, спорт, ты - жизнь : [дир. Пологов. ДЮСШ о спортив. достижениях положов. спортсменов и о проблемах развития физич. культуры в городе] / И. Г. Сидоренко // Нова газ. - 2009. - 10 верес. (№ 37). - С. 1, 4.

Виниченко А. Кто поможет юным спортсменам? / А. Виниченко // МИГ. - 2006. - 29 июня (№ 26). - С. 9.

Дитяча школа мистецтв

Андрієнко Д. У дитячій школі мистецтв почався новий навчальний рік / Дар`я Андрієнко // Районка. - 2011. - 7 верес. - С. 11.

Слабишева Л. Л. Касьяненко: "Ніколи не думала, що музика стане моєю професією" : [бесіда з викладачем муз. школи] / Л. Слабишева // Пологів. вісті. - 2011. - 3 берез. - С. 4.

Осипенко Н. І. Ходус: "Ніколи танці мені навіть сняться" : [танцювал. колектив "Овація"] / Н. Осипенко // Пологів. вісті. - 2011. - 24 берез.

Таланти твої, Пологівський краю : [на обл. фестивалі-огляді взяв участь танцювал. колектив "Овація" Пологів. дитяч. школи мистецтв] // Нова газ. - 2011. - 3 листоп. (№ 44). - С. 4.

Северин В. Ювілейний концерт : [Пологів. школі мистецтв – 5 років] / В. Северин // Нова газ. - 2010. - 20 трав.

Біла Л. Шлях до мрії, висланий акордами : [пологівець С. Шамрай, вихованець школи мистецтв] / Лілія Біла // Районка. - 2010. - 15 верес.

Каира М. Чем старинней наивность романса, тем живее его соловьи... / Мария Каира // Районка. - 2010. - 24 лют. (№ 8). - С. 8.

Ємець О. На мольберті – цілий всесвіт : [про Пологів. школу мистецтв] / О. Ємець // Запоріз. правда. - 2010. - 13 листоп. (№ 174). - С. 4.

Ємець О. Художник криється у кожному з нас : [бесіда з викладачкою школи мистецтв Н. Порадою ; записав О. Ємець] / Олександр Ємець // Районка. - 2010. - 3 листоп. - С. 3.

Кулинич О. Мажор і мінор : [муз. школа] / Ольга Кулинич // Районка. - 2010. - 29 верес. - С. 11.

Северин В. Ювілейний концерт / Валентина Северин // Нова газ. - 2010. - 20 трав.

Февральские праздничные встречи : [в муз. школі] // Нова газ. - 2010. - 25 февр.

Семененко М. Весь мир на полотне / М. Семененко // Нова газ. - 2009. - 8 жовт. (№ 41). - С. 4.

[Дитяча школа мистецтв: Р. М. Повод, вчитель по класу скрипки] // Пологів. вісті. - 2008. - 1 жовт. - С. 1.

Остроух Г. У музеї чути шум прибою : [про виставку картин М. Ф. Євсманського, дир. Пологів. дитяч. худож. школи] / Г. Остроух // Пологів. вісті. - 1997. - 26 берез.

Боглевська О. Художники, або Чи навчимо малювати своїх дітей / Ольга Боглевська // Рад. село. - 1990. - 24 трав.

Фізкультура та спорт

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". - [Запоріжжя], 1998. - 192 с. - (До 110-річчя заснування м. Пологи). - Из змісту : Садовий М. Спорт / М. М. Садовий. - С. 145-153.

Садовий М. На Пологівщині продовжують відкривати майданчики, а спортсмени завойовують чемпіонські титули : [бесіда з голов. спеціалістом відділу у справах сім'ї, молоді та спорту Пологів. РДА ; записала М. Каіра] / М. Садовий // Районка. - 2012. - 27 черв. (№ 26). - С. 23.

Григорьев-Беркутов К. Второе место – тоже почетно : [на стадионе "Минерал" (Пологи-5) состоялся турнир по футболу, памяти игрока сборной Пологов. р-на Е. Кучмия] / Константин Григорьев-Беркутов // Районка. - 2011. - 17 серп. - С. 22.

Козацькі розваги-2011 обрали фаворитів // Пологів. вісті. - 2010. - 23 верес. - С. 11.

Козацькі розваги-2010 : [район. військ.-патріот. гра] // Районка. - 2011. - 21 верес.

Григорьев-Беркутов К. Заслуженный тренер Украины – это звучит гордо! : [дир. спорт. клуба "Славия" С. Громову присвоено почет. звание "Заслуженный тренер Украины; в т. ч. о его воспитаннике, чемпионе мира по рукопашному бою Р. Цылине (студ. факультета физвоспитания ЗНУ)"] // Константин Григорьев-Беркутов // Районка. - 2010. - 17 серп. - С. 11.

Пологів. рекордсмени : [на III міжнар. турнірі "Кубок Чорного моря" з жиму штанги лежачи, пологівці зайняли друге місце] // Пологів. вісті. - 2010. - 13 січ. - С. 7.

Туризм. Туристичні об'єкти м. Пологи

Туристичні маршрути Запоріжжя до Чемпіонату Європи з футболу 2012 р. : довід. / авт.-упоряд. : І. М. Дашевська, М. М. Мордовської ; упр. культури і туризму ЗОДА ; Запоріж. обл. турист.-інформ. центр ; ГО "Запорізька обласна туристична асоціація". - Запоріжжя : АА Тандем, 2011. - 47 с. - Из змісту : *Мандрівка до столиці запорізької кераміки (м. Пологи)*. - С. 42.

Мандруємо запорізькими просторами : путівник-довідник / Упр. культури і туризму Запоріж. облдержадміністрації, Запоріж. обл. турист.-інформ. центр. / упоряд. С. Білівненко [та ін.]. - Запоріжжя : АА Тандем, 2008. - 64 с. : іл. - Из змісту : *Карта-схема туристично-рекреаційних ресурсів Пологів. р-ну*. - С. 44-45.

Найкращі місця Пологівського краю. - [Запоріжжя, 2008?]. - 16 с.

***

Каіра М. Урал приніс перемогу пологівським гімназістам : [учасники турист. гуртка Пологів. гімназії "Основа" стали чемпіонами України зі спортив. турист. походів] / М. Каіра // Районка. - 2012. - 21 берез. (№ 12). - С. 16.

Тоцька А. Туризм : [про роботу турист.-інформ. центру на базі КЗ "Пологів. краєзнав. музей"] / М. Тоцька // Краєзнав. вісн. – 2012. - 15 черв. (№ 8-9). – С. 4.

"Сім чудес Пологівського району" // Пологів. вісті. - 2011. - 18 серп. - С. 10.

Чуприна А. Пологовская "Добрая глина" обещает удивить... заводами : [о турист. маршрутах , подготовлен. к Евро-2012 : "Добрая глина" и "Пологи промышленные"] / А. Чуприна ; Анна Чуприна // МИГ. - 2011. - 3 нояб. (№ 44). - С. 50.

Костинська Т. Туризм сьогодні – це актуально / Т. Костинська // Нова газ. - 2009. - 24 верес. - С. 3.

Костинська Т. Туристичний путівник Пологівського краю : [вийшов з друку путівник "Найкращі місця Пологівського краю"] / Т. Костинська // Пологів. вісті. - 2008. - 27 верес. - С. 3.

Стежками людської пам'яті : [про турист. маршрут "Стежками бойової слави"] // Нова газ. - 2008. - 17 квіт. - С. 4.

Засоби масової інформації

Радіомовлення

Каира М. Радио "Славия" – любимая волна всей семьи : [ООО "ТРК "Славия" основана в 2005 г.] / Мария Каира // Районка. - 2011. - 16 листоп.

В ефірі – молоді голоси : [вийшла в ефір перша програма молодіж. студії положів. радіомовлення для старшокласників] // Запоріз. правда. - 1991. - 5 груд.

Друк

РКП "Друкарня"

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Із змісту : Черкасов Микола Миколайович : [дир. РКП "Пологівська друкарня"]. - С. 25-26.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". - Пологи : [Район. друкарня], 2001. - 303 с. - Із змісту : Друкарня. - С. 91-92.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 2 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1997. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Черкасов М. Района друкарня / М. М. Черкасов. – С. 105-109.

Преса

Ємець О. "Більшовицький шлях" – дзеркало історії Пологівщини : [газета виходила з 1934. по 1941рр.] / Олександр Ємець // Пологів. вісті. - 2012. - 13 верес. - С. 13.

Москаленко В. Владимир Бандуров: "Рад, что могу помочь родному краю" : [беседа с зам. Минэкономики Украины, куратором Запорож. обл., урож. с. Пологи ; в 2001-2002 рр. очолював редакцію "Нової газети" (г. Пологи)] / Владимир Москаленко // МИГ. – 2012. – 2 авг. (№ 31). – С. 10-11.

Манько М. Часопис "Мінералу" : [в Пологах з'явилася багатотираж. газ. "Гірник Приазов'я"] / М. Манько // Запоріз. правда. - 2005. - 21 лип. - С. 2.

Марченко В. Творча натура : [журналісту О. Чудновському – 60 років] / В. Марченко // Пологів. вісті. - 1999. - 13 січ.

Первое "Слово" – бесплатно : [Пологов. райсовет ветеранов войны и труда издает газ. "Наше слово"] // Запороз. Січ. - 1994. - 20 січ.

Газета "Пологівські вісті"

(орган Пологівської районної Ради народних депутатів,

до 1991 р. – "Радянське село")

Первинна назва часопису "Колективні лани", 1962 року перейменована у "Радянське село", а з 1991 року в "Пологівські вісті". Перший номер газети "Колективні лани" вийшов у п'ятницю, 10 жовтня 1930 року накладом 2500 примірників. Головним редактором видання був Є. Бондаревич. Пізніше цю посаду обіймали М. Шульгай, В. Лісняк, І. Бовбас, І. Кіш, В. Усик, Г. Мельнікова, П. Троян, Л. Біла.

В колективі шанують пам'ять про редактора газети 50-х років, українського поета В. А. Лісняка. Його ім'я носить літературне об'єднання при редакції, встановлена обласна літературна премія ім. В. Лісняка. Протягом багатьох років газета міцно утримує призові місця в обласних конкурсах. Має дипломи за краще висвітлення природоохоронної тематики, духовного відродження, охорони пам'ятників історії та культури, пропаганди книги, спорту.

Література

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Із змісту : Лісняк Василь Андрійович : [відомий поет працював в район. газеті]. - С. 6-7.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 2001. – 303 с. – Із змісту : Районна газета "Колективні лани". – С. 103-104 ; Лісняк В. : [ред газети "Колективні лани"]. – С. 172-173.

Біла Л. Районна газета / Л. В. Біла // Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. - Запоріжжя, 1997. - Ч. 2. - С. 110-114.

Слабишева Л. Будівлі Поліг : від минувшини до сьогодення : [в т. ч. про будинок преси] / Л. Слабишева // Пологів. вісті. - 2012. – 13 верес. - С. 2.

Осипенко Н. Зазирнімо в історію : до 80 - річчя газ. / Н. Осипенко // Пологів. вісті. - 2010. - 10 лют. - С. 2.

Нашій газеті – 75 ! // Пологів. вісті. - 2005. - 8 жовт.

Біла Л. Перегортаючи пам'ятну сторінку / Л. Біла // Пологів. вісті. - 2000. - 7 жовт.

Про статус районної газети // Рад. село. - 1990. - 23 жовт.

Стицина Г. У газети – юбилей / Г. Стицина // Индустр. Запорожье. - 1990. - 12 окт.

***

Пером і словом / Нац. Спілка журналістів України, Запоріж. обл. орг-ція ; [редкол. : Кучмій Ж. А. (гол. ред.-упоряд.) та ін.]. - [2-е вид., перероб. і доп.]. - Запоріжжя : Дніпров. металург, 2010. - 328 с. - Із змісту : Клименко М. Басараб Василь Макарович. - С. 26-27 ; Біла Людмила Василівна. - С. 33 ; Галічій Ігор Трохимович. - С. 51.

Вони слави не шукали / ред. Клименко М. В. (керів.) [та ін.]. - Запоріжжя : [Паритет-прес], 2002. - 199 с. : іл. - Із змісту : Клименко М. Неспокій : [Басараб Василь Макарович]. - С. 66-67 ; Галічій Ігор Тимофійович. - С. 72-73.

Харченко В. Під високим небом журналістики : [про журналістку Л. В. Білу] / В. Харченко // Пологів. вісті. – 2012. – 31 трав. (№ 22). – С. 3.

***

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2010 рік : (календар і короткі довідки з бібліогр. списками) / [уклад. І. Шершньова] ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : АА Тандем, 2009. - 150 с. : іл. - Із змісту : 10 жовт. – 80 років (1930) від дня заснування районної газети "Пологівські вісті"(до 1991 р. – "Радянське село"). - С. 64.
Див. також: Лісняк В. А.

Культура

Культура // Пологівському району - 80 років . - Запоріжжя, 2003. - С. 46.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 2001. – 303 с. – Із змісту : Дихання культури. – С. 101-103.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1998. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Павловський П. / П. М. Павловський. Культура і мистецтво. – С. 51-79 ; Щербак В. Кіно – улюблена справа / В. Г. Щербак. – С. 80-83.

Культурно-освітня робота

Заклади культури, мистецтва, фізкультури та спорту області : [Пологівський район] : стат. зб. - Запоріжжя, 2004. – 32 с.

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Із змісту : [в т. ч. про В. П. Якубовича, дир. клубу залізничників]. - С. 27-29.

Пологовцы на один вечер перенесли в СССР : [вечеринка, посвящен. сов. эпохе, в Парке железнодорожников] // Районка. – 2011. – 6 лип.

Каіра М. Як пологів ці від ярмаркували у Запоріжжі : [участь у Покров. ярмарці] / Марія Каіра // Районка. – 2011. – 12 жовт. – С. 12.

Пологовская детвора отпраздновала День рождения Лета-2010 : [II летний фестиваль-карнавал "Каникулы FOREVER"] // Районка. – 2010. – 9 черв. (№ 23). – С. 12.

Як справи, КСК? // Комсомолец Запоріжжя. - 1987. - 18 квіт.

Максимов М. Культурний комплекс райцентру / М. Максимов // Запоріз. правда. - 1983. - 22 черв.

Порохненко Л. У великім дефіциті : [про стан культури в р-ні] / Л. Порохненко // Рад. село. - 1990. - 5 квіт.

***

Євтушенко Є. Шукаю друзів по захопленню : [про орг. клубів за інтересами для дорослих] / Є Євтушенко // Молодь України. - 1984. - 27 листоп.

Павловський Петро Маркович

Петро Маркович досить відома особистість на Пологівщині. Народився в с. Кінські Роздори (нині с. Інженерне) в 1928 році. Закінчив Харківський інститут культури. У 1962-1988 рр. обіймав посаду завідувач відділу культури виконкому Пологівської районної ради народних депутатів; 1988-1995 рр. – директор Пологівської централізованої клубної системи; автор багатьох літературних сценаріїв, частівок, пісень, гуморесок, віршів. 2006 р. вийшла друком збірка "Часом суджено".

Чудновський О. Історія рідного краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). Вип. 2 : (Із серії "Літопис району") / О. Чудновський. - Пологи : Факел, 2004. - 68 с. : фото. - Із змісту : [в т. ч. про П. М. Павловського]. - С. 14-15.

Павловський Петро Маркович // Славетні Запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/Павловський_Петро_Маркович Див. також розд.: "Проза"

Районний Будинок культури

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 2001. – 303 с. – Із змісту : *Районний будинок культури*. – С. 235-237.

Белая Л. Папе Карло и не снилось : в Пологах появляются деревянные солдатики : [1 окт. с. г. в Доме детского творчества открылся кружок воен.-ист. миниатюры (руководитель В. Дорохов)] / Лилия Белая // Районка. – 2012. – 31 жовт. (№ 44). – С. 7.

Будинку творчості – сімдесят п'ять // Пологів. вісті. – 2010. – 7 жовт. – С. 16.

Северин В. С музыкой в сердце : [о звукорежиссере Пологов. РДК Ю. Нестеренко] В.Северин // Нова газета. - 2009. – 1 жовт. (№ 40). - С. 11.

Гаспарян Ромео Самвелович

Україна стала другою батьківщиною для Ромео Самвеловича Гаспаряна. Трагічні події в Грузії внесли корективи в життя його сім'ї – довелося залишити рідну домівку й переїхати до м. Пологи, де народилася дружина Марина Петрівна. Саме тут, на Пологівщині, він отримав справжнє визнання та повагу в своїй професії, бо має неабиякі таланти: Ромео Самвелович – прекрасний хореограф та співак, все своє життя віддав сцені. У Пологах організував танцювальний гурт "Союз", який 30 квітня 2011 року відсвяткував своє 15-річчя і з цієї нагоди отримав звання "зразковий". Пишається Ромео Самвелович досягненнями цього колективу: вже 4 рази виступали на головній сцені держави у Палаці "Україна", були лауреатами міжнародних, всеукраїнських та обласних конкурсів. Приймав участь у всеукраїнському фестивалі народної хореографії ім. П. Вірського.

У 2009 році Р. С. Гаспарян удостоєний звання "Заслужений працівник культури України", посвідчення про яке отримав із рук Президента України.

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1998. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Сокирко Л. У вихорі краси : [про Р. С. Гаспаряна] / Л. Сокирко. – С. 190.

Україна – друга батьківщина : [Р. С. Гаспарян, керівник танцювал. гурту "Союз", засл. працівник культури] // Пологів. вісті. – 2011. – 13 січ. – (10 особистостей десятиліття).

Ромео Гаспарян став заслуженим працівником культури України : [керівник хореогр. гурту "Союз"] // Нова газета. - 2009. - 9 лип. (№ 28). - С. 11.

Чуприна А. Лезгинка по-українски / Анна Чуприна // МИГ. – 2003. – 15 мая (№ 20). – С. 17.

***

Запорізький центр культури і мистецтв : [в т. ч. про зразков. хореогр. колектив "Союз" Пологів. район. Будинку культури] : [Електронний ресурс] : Режим доступу : center-zp.frt.ua/index/khoreografichnij...

Хореогр. колектив "Союз" : див. розд. "Художня самодіяльність"

Будинок культури "Гірняк"

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 2001. – 303 с. – Із змісту : *Дихання культури*. – С. 101-103 ; *БК "Гірник"*. – С. 240-242.

Історія існування... : [Пологів. нар. аматор. театрал. колектив БК "Гірник"] // Районка. – 2009. – 25 берез. (№ 13). – С. 9.

Порохненко Л. Любов до дітей і мистецтва : [цирковій студії при БК "Гірник" – 10 років] / Л. Порохненко // Рад. село. - 1989. - 1 трав.

Культурно-розважальний центр "Юність"

В Пологах відкриється едва не єдиний по області кінотеатр // Мрія. - 2012. – 1 марта.

Слабишева Л. Будівлі Поліг : від минувшини до сьогодення : [в т. ч. про кінотеатр "Юність"] / Л. Слабишева // Пологів. вісті. - 2012. – 13 верес. - С. 2.

"Юності" прекрасна пора : [відкрився оновлений культурно-розважальний центр] // Пологів. вісті. – 2012. – 4 трав. – (№ 18). – С. 6.

Бібліотеки

Публічні бібліотеки Запорізької області : довідник. - Запоріжжя : АА Тандем, 2010. - 175 с. - Із змісту : *Пологівська центральна районна бібліотека* - С. 113; *Пологівська міська бібліотека*. - С. 113.

[*Бібліотеки м. Пологи*] // Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3. - [Запоріжжя : Облполіграфвидав], 1998. - С. 59-64.

Біла Л. Хто в Пологах читає? : [про смаки та уподобання читачів розповідає дир. Пологів. ЦРБ Т. Савічева] / Лілія Біла // Районка. - 2012. - 7 листоп. - (№ 45). - С. 3.

Про музей, євреїв и библиотеку : пологовцы интересуются историей родного города / подготовила материалы М. Каира // Районка. - 2012. - 8 серп. (№ 32). - С. 22.

Славится талантами Пологовская земля : [в Пологовской центральной библиотеке прошёл вечер-встреча талантливых людей района] // Нова газета. - 2011. - 2 черв. (№ 22). – С. 4.

Савічева Т. Свято у книжковому світі : [історія бібліотек м. Пологи та району] / Т. І. Савічева // Нова газета. - 2009. - 1 жовт. (№ 40). - С. 3.

Горбенко Н. Берегиня храму слова : [про ветерана бібліотечної справи М. О. Дудку] / Н. Горбенко // Пологів. вісті. - 2008. - 27 верес. (№ 77). - С. 3.

Набока В. "Ви не скажете, як пройти в бібліотеку?" : [бесіда з дир. Пологів. ЦБС ; записала Л. Слабишева] / В. М. Набока // Пологів. вісті. - 2008. - 12 берез. (№ 21). - С. 2.

Новікова Н. Зі святом вас, бібліотекарі, душ людських лікарі і аптекарі : [Пологів. ЦРБ – 60 років] Н. Новікова // Пологів. вісті. - 2004. - 2 жовт. - С. 2.

Набока В. Сон бібліотекаря у вересневу ніч : [ст. директора Пологів. ЦРБ] / В. Набока // Пологів. вісті. - 2002. - 18 верес. - С. 3.

Усенко Л. "Горіння серця і палку любов бібліотечній віддаю роботі" : [про М. О. Дудку, яка 35 років працювала зав. район. бібліотекою для дорослих] / Л. Усенко // Пологів. вісті. - 1998. - 17 жовт. (№ 84). - С. 3.

Про життя і про себе : [Н. Г. Буркіна працює бібліотекарем у дитячій бібліотеці та вірші] // Пологів. вісті. - 1992. - 26 верес. (№ 93). - С. 3.

Костинська Т. За бідну культуру замовмо слово... : [ст. дир. Пологів. ЦБС] / Т. Костинська // Запоріз. правда. - 1990. - 24 серп.

Еременко В. Открылся Дом книги : [в г. Пологи отпраздновала новоселье центр. район. библиотека] / В. Еременко // Комс. правда. - 1989. - 31 янв.

Подвійне новосілля : [Пологів. район. бібліотека переїхала до нового приміщення, віддавши своє дитячій бібліотеці] // Культура і життя. - 1988. - 8 січ. (№ 2). - С. 3.

Корнейко О. У бібліотеках району / О. Корнейко // Рад. село. - 1987. - 17 жовт.

Джагаєва В. Ось яка вона, бібліотекар : [про Т. М. Міщенко – завідувачу бібліотекою СПТУ № 30] / В. Джагаєва // Рад. село. - 1985. - 19 лют. (№ 22). - С. 2.

Рожко Т. Що дала нам централізація : [досвід роботи Пологів. ЦБС] / Т. Рожко // Рад. село. - 1983. - 13 січ.

Пам`ятки історії та культури та їх охорона

Меморіальні комплекси, пам`ятники, братські могили, поодинокі захоронення та пам`ятні знаки загиблим у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр. на території Запорізької області. - Запоріжжя, 2008. - 59 с. - Из змісту : [м. Пологи]. - С. 44-45.

У пам'яті нащадків: ілюстров. зб., присвяч. увічненню пам'яті жертв Другої світов. та локал. війн ХХ ст. Запоріз. обл. – Запоріжжя : Дике Поле, 2005. - 248 с. - Из змісту : *Пологівський район*. - С. 190-201.

Пам`ятки історії та культури Запорізької області. Вип. 4 : (Бердянський, Гуляйпільський, Орхівський, *Пологівський* райони). - Запоріжжя, 2002. - 176 с. : іл. - Из змісту : *Пам`ятки археології* : [в т. ч. м. Пологи]. - С. 146 ; *Пам`ятки історії* : [в т. ч. в м. Пологи]. - С. 161-163.

Пам`ятники міста // Моє місто Пологи : іст.- докум. розповідь. Ч. 3. - Запоріжжя : Промітей, 1998. - С. 10.

Памятники истории и культуры Украинской ССР : каталог-справочник. - К. : Наук. думка, 1987. - 736 с. - Из содерж. : *Пологи*. - С. 210.

Памятники истории и культуры Запорожской области : науч.-вспом. библиогр. указат. / ЗОУНБ им. А. М. Горького ; обл. орг-ция о-ва охраны памятников истории и культуры. - Запорожье, 1985. - 187 с. - Из содерж. : г. *Пологи*. - С. 120.

"Я не хочу судьбу иную..." : [5 окт. на территории ЗАТ "Минерал" открыли мемориал. доску в честь бывш. руководителя Г. Г. Хачкарджи] // Нова газета. - 2011. - 13 жовт. (№ 41). - С. 1.

Ємець О. Кілька сторінок із монументальної історії міста : [пам`ятники м. Пологи] / О. Ємець // Нова газета. - 2011. - 30 верес. (№ 39). - С. 4.

Костинська Т. С. Культурна спадщина Пологівщини примножується : [пам`ятники р-ну] / Т. С. Костинська // Нова газета. - 2009. - 23 квіт. (№ 17). - С. 4.

Археологічні пам`ятки

(див. також розд. : "Археологія")

Інформаційний екологічний атлас Запорізької області / відп. за вип.. В. Чернов. - Запоріжжя : Містобудівник, 2012. - С. 56.

Чудновський О. Про що розповіли кургани / О. В. Чудновський // Рад. село. – 1975. – 4 жовт. – С. 4.

Пам`ятники В. І. Леніну

Солодянников В. Пам'ятник великому вождю / В. Солодянников // Индустр. Запорожье. - 1975. - 2 авг.

Живіший всіх живих // Рад. село. - 1975. - 5 серп.

Пам'ятники, присвячені революційним подіям та їх учасникам

Братська могила борців за Радянську владу (1924)

вул. Горького

Гиммельфарб А. В памяти и granite : путеводитель / А. М. Гиммельфарб. – Днепропетровск : Промінь, 1987. - С. 75-76.

Запорожье мое цветущее. – К. : Реклама, 1978. - С. 93-94.

Чудновский О. В. Павшим за правое дело // Страницы славы: краткий [справочник]-путеводитель [по памятным местам Запорож. обл.] – Дніпропетровськ : Промінь, 1975. – С. 21-24.

Фесенко Л. Кто врятує найдавніший в Пологах пам'ятник / Л. Фесенко // Районка. - 2007. - 22 лют. - С. 2.

[Пам'ятник борцям за встановлення Радянської влади] // Рад. село. -1978. - 24 жовт. Борцям за Радянську владу // Рад. село. - 1976. - 26 черв.

[Обеліск-пам'ятник борцям за встановлення Радянської влади] // Запоріж. правда. - 1967. - 15 груд.

Пам'ятники, присвячені подіям Великої Вітчизняної війни

Меморіальні комплекси, пам'ятники, братські могили, поодинокі захоронення та пам'ятні знаки загиблим у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр. на території Запорізької області / Запоріж. обл. рада, Запоріж. обл. орг-ція Укр. т-ва охорони пам'яток історії та культури. – Запоріжжя : [б. в.], 2008. - С. 44-45.

Семенова Я. Воинским захороненням – заботу и внимание / Яна Семенова // Нова газета. – 2010. – 23 верес.

Меморіали війни під доглядом пологівців : [на території ОЕЗ] // Районка. – 2010. – 12 трав. – С. 3.

Гибли не только на фронтах : [на старом гор. кладбище похоронены члены район. команды ОСОАВИАХИМ Штанченко и Ярошенко] // Нова газета. – 2010. – 23 верес.

Ми - звітуємось! : [в т. ч. про поховання В. Штанченка та О. Ярошенка, які загинули в 1944 р. під час розмінування Пологів. р-ну] // Краєзнав. вісн. – 2010. – 15 груд. (№ 2-3). – С. 1.

Братська могила радянських воїнів (1970)

вул. Луначарського

У пам'яті нащадків : Запорізька область : іл. зб., присвячений увічненню пам'яті жертв Другої світової та локальних війн ХХ століття. – Запоріжжя : Дике Поле, 2005. - С. 196.

Братська могила жертв фашизму (1945)

Околиця міста,

1,5 км ні захід від залізничної станції Пологи

Сарма-Соколовський М. Кушпила / М. Сарма-Соколовський, отець ; о. Микола Сарма-Соколовський ; Упр. культури і туризму ЗОДА, Запоріж. обл. центр охорони культурної спадщини. - Запоріжжя : [Стат і К], 2011. - 96 с. - (Повернута спадщина ; вип. 10). - Із змісту : Щур Ю. Відчуття війни [вступ. ст. ; в т. ч. перелік пам'яток жертвам нацист. терору на території обл.: м. Пологи, братська могила жертв фашизму. Поховано 700 осіб]. - С. 7.

Пам'ятник землякам, які загинули у Великій Вітчизняній війні (1953)

вул. Червоноармійська

Пам'ятник воїнам-землякам, які загинули у роки Великої Вітчизняної війни // Рад. село. - 1966. - 9 трав.

***Пам'ятник робітникам заводу "Коагулянт",
які загинули у Великій Вітчизняній війні (1966)***

вул. Крупської

Символ безсмертя // Рад. село. - 1966. - 22 жовт.

***Пам'ятник робітникам депо,
які загинули у Великій Вітчизняній війні (1985)***

Локомотивне депо

Живая память о героях : [на территории Пологовского локомотивного депо установлен памятник бывшим работникам депо – Герою Сов. Союза Я. Я. Швачко и кавалеру трёх Орденов Славы Г. А. Мищенко] // Нова газета. - 2010. - 28 жовт. (№ 43). - С. 1.

***Пам'ятник робітникам Приазовського рудоуправління,
які загинули у Великій Вітчизняній війні (1970)***

*околиця міста,
1 км на північ*

У пам'яті нащадків: Запорізька область : іл. зб., присвячений увічненню пам'яті жертв Другої світової та локальних війн ХХ століття. – Запоріжжя : Дике Поле, 2005. - С. 199.

***Пам'ятник воїнам-інтернаціоналістам,
які полягли в афганській та інших локальних війнах ХХ століття.***

Книга пам'яті України. Переможці. Запорізька область. Інтернаціоналісти. Т 23 (і) / гол. ред. і упоряд. Сльота Василь Петрович. - Запоріжжя : Дике Поле, 2012. - 320 с. - Із змісту : Актив УСВА м. Пологи біля пам'ятника землякам, які полягли в Афганістані та інших локальних війнах : [кольорове фото]. - С. 304-305

У пам'яті нащадків: Запорізька область : іл. зб., присвячений увічненню пам'яті жертв Другої світової та локальних війн ХХ століття. - Запоріжжя: Дике Поле, 2005. - С. 201.

Пам'ятники історії виробничої діяльності

Пам'ятник Трудової Слави – трактор "Сталінець" (1967)

вул. Крилова

Інформаційний екологічний атлас Запорізької області / відп. за вип. В. Чернов. - Запоріжжя : Містобудівник, 2012. - С. 56.

Таке приємне свято // Районка. - 2009. - 13 трав. (№ 20). - С. 3.

Чудновський О. Памятник людям праці : ["Трактор-ветеран" на території "Сільгосптехніки"] / Олег Чудновський // Рад. село. – 1967. – 25 листоп. – С. 4.

Інші пам'ятники та меморіальні дошки

Меморіальна дошка першій комсомольській ячійці (1920)

*Локомотивне депо,
(клуб залізничників)*

У пам'яті нащадків: Запорізька область : іл. зб., присвячений увічненню пам'яті жертв Другої світової та локальних війн ХХ століття. – Запоріжжя : Дике Поле, 2005. - С. 201.

Меморіальна дошка кіносценаристу, драматургу і прозаїку, почесному громадянину м. Пологи О. С. Сацькому.

Пологовці чтут Александра Сацького // МИГ. - 2006. - 23 нояб. (№ 47). - С. 3.

Слабишева Л. Ця тверда його земля / Л. Слабишева // Пологів. вісті. - 2006. - 22 листоп. (№ 93). - С. 3.

Иванова Л. Пологовці открыли мемориальную доску своему великому земляку // Л. Иванов // Надежда. - 2006. - 8 дек. (№ 49). - С. 2.

Районний архів

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1998. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Районний архів. – С. 202.

Музеї

Пологівський районний краєзнавчий музей

Пологівський районний краєзнавчий музей був створений в 1970 році. Його засновником і першим директором став краєзнавець О. В. Чудновський. Функціонує музей в одній із найстаріших будівель міста, в якій діяв банк, а ще раніше розміщувалася Пологівська районна міліція.

У музеї зберігається майже 10 тисяч оригінальних експонатів, що є свідками минулих подій. Щороку оглянути музей приходять біля трьох тисяч відвідувачів.

Історія заснування та розвитку Пологівського краю висвітлена в 6 експозиційних залах.

Велична і неповторна природа Пологівщини. Саме цю тему розкривають експонати, представлені в першій залі. Район розташований у степовій зоні, має 5 річок та більше 70 водосховищ. На степових просторах краю збереглися рідкісні рослини, занесені до Червоної Книги України. Багато на Пологівщині різноманітних тварин та представників пернатих. Створено 4 заказники місцевого значення. Щедра земля пологівська на корисні копалини. Вони представлені родовищами каоліну, вогнетривкої глини, формовочних пісків, гранітами та пегматитами.

Друга зала музею розповідає про початок заселення краю, що тісно пов'язаний із будівництвом Кирилівської фортеці, однієї з фортець Нової Дніпровської лінії укріплень. Саме робітники, задіяні на її спорудженні, першими оселилися на території нинішнього Пологівського району. Оглядаючи експозицію, можна ознайомитися з матеріалами розкопок курганів, що були проведені в Кінських Роздорах, Басані,

Костянтинівці та Пологах. Також тут представлені різноманітні знаряддя праці та предмети побуту перших переселенців, можна дізнатися про їх культуру, прекрасні обряди та звичаї, що дійшли і до сьогодні.

Третя зала висвітлює події з моменту утворення міста Пологи до початку Другої світової війни. Районний центр виник у 1887 році під час спорудження залізниці. Вона з'єднувала морський порт Бердянськ із Донбасом і Харковом. Вже 1904 року станція Пологи стала важливим залізничним вузлом. Гідне місце в цій залі займають експонати, що висвітлюють події Першої світової війни, революції, років голодоморів та репресій. Пишаються пологівці своїм земляком Власом Чубарем, головою Раднаркому УРСР. З гордістю згадують про досягнення і славу комуні "Авангард", що була однією з найкращих серед аналогічних організацій колишнього СРСР. Навіть М. Горький приїздив до комуні і враження від побаченого описав у своїх творах.

Про мужність і героїзм пологівців на фронті, в підпіллі, в окупації в роки Великої Вітчизняної війни розповідають матеріали, представлені в четвертій залі. Кожен житель району вважав своїм обов'язком стати на захист рідного краю. Більше 10 тисяч пологівців воювали на фронтах Великої Вітчизняної війни, а майже 9 тисяч юнаків та дівчат в цей час тяжко працювали на примусових роботах. Навіть молодь району несла службу в рядах штурмової комсомольської інженерно-саперної бригади. Пишаються пологівці земляками – Героями Радянського Союзу, яких в районі сім. Добре пам'ятають і шанують жителі своїх визволителів, воїнів 50-ї та 230-ї стрілецьких дивізій. Захищаючи Пологи, був тяжко поранений і загинув підполковник М. Ф. Пуговський. На його честь названа одна із вулиць міста. День визволення Поліг від німецько-фашистської окупації, який став і Днем міста, щороку відзначається 17 вересня.

Пологівська земля зростила і виховала багатьох вчених, політиків, митців, людей творчих та працюючих. Про кожного з них можна дізнатися, оглянувши п'яту залу музею. Після нелегких воєнних років настає період мирної праці, відбудови та трудових досягнень. Жителі Пологівського району брали участь у відбудові Дніпрогесу. Є серед мешканців району люди, які носять високе звання Героя Соціалістичної Праці. Також в цій залі представлені зразки продукції найпотужніших підприємств міста, таких як ЗАТ "Мінерал", ТОВ "Дніпрокераміка", ВАТ "Пологівський хімічний завод "Коагулянт", ЗАТ "Пологівський ОЕЗ", що вносять вагомий вклад в його економічне зростання та добробут.

Ніколи не пустує виставкова зала музею. Талановиті майстри та умільці Пологівщини завжди приємно вражають і радують відвідувачів своїми витворами. Надзвичайне захоплення у гостей музею викликають керамічні вироби народних майстрів України В. та Л. Нагурних, заслуженого майстра народної творчості України гончара О. Вільчинського, вишиванки М. Мартощук, Н. Чумаченко, вироби з лози М. Нестропи, художні вироби М. Лемішка, В. Лазенька, П. Губенка та багатьох інших.

17 квітня 2010 року КЗ «Пологівський районний краєзнавчий музей» Пологівської районної ради Запорізької області відзначив 40-річчя своєї діяльності. Саме до цієї визначної події і з'явилася газета музею – «Краєзнавчий вісник», яка розповідає про історію Пологівського краю, його минуле та сьогодні, про видатних людей та діяльність музею, про цікаві експонати та знахідки, про відкриття нових виставок та експозицій.

Кожен народ береже і шанує свою історію, свою культуру і традиції. Це основа основ, без якої у народу немає майбутнього. Історико-культурна спадщина Пологівщини багата та різноманітна. Наш музей оберігає її, щоб передати наступному поколінню і донести, насамперед, до молоді, її красу і велич, неповторність та самобутність.

**Садова Ірина Павлівна,
директор КУ "Пологівський районний краєзнавчий музей"**

Пологівський районний краєзнавчий музей : [буклет]. – [Запоріжжя : Запоріжжя, 2010?]. – 5 с.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 2001. – 303 с. – Із змісту : *Районний краєзнавчий музей*. – С. 244.

Географічна енциклопедія України : в 3 т. Т. 3 : П-Я.- К.: УРЕ, 1993. - 480 с.- Із змісту : *Пологівський краєзнавчий музей*. - С. 60.

***

Садова І. Скарбниця Пологівського краю : [бесіда з дир. КУ "Пологівський краєзнавчий музей" ; записав В. Данилець] / І. П. Садова // *Пологів. вісті*. - 2012. - 17 трав. (№ 20). - С. 4.

Життя музею // *Краєзнав. вісн.* – 2012. – 15 черв. (№ 8-9) – С. 1.

Куперман Ю. Рукотворных памятников веги / Юрий Куперман // *Надежда*. - 2012. - 19 апр. (№ 16). - С. 14.

Каіра М. Про зброю, яка кувала Перемогу : [в Пологів. краєзнав. музеї пройшов музейний урок "Зброя Перемоги"] / Марія Каіра // *Районка*. – 2012. - 16 трав. (№ 20). - С. 22.

Ніч у Пологівському музеї // *Районка*. - 2012. - 6 черв. (№ 23). - С. 27.

Кособок І. Ніч у музеї / Ірина Кособок // *Краєзнав. вісн.* – 2012. – 15 черв. (№ 8-9). – С. 3.

Про музей, євреїв и бібліотеку : пологовці интересуються историей родного города / підготувала матеріали М. Каіра // *Районка*. - 2012. - 8 серп. (№ 32). - С. 22.

Біла Л. Пологовский музей оккупировали змеи : [уникал. зоовиставка в Пологов. краєв. музеї] / Лилия Біла // *Районка*. – 2012. – 7 листоп. (№ 45). – С. 27.

Бордюжа М. Ірина Садова: "Наша історія – нам її і берегти" / М. Бордюжа // *Районка*. – 2011. – 12 січ. (№ 1-2)

Садова І. Цікаві зустрічі : [з видатними земляками В. Положієм, В. Винником, В. Н. Галюком] / Ірина Садова // *Краєзнав. вісн.* – 2011. – 15 черв. (№ 4-5). – С. 1.

Музейный урок : [на тему "Всемирный день космонавтики и авиации" в котором принял участие Ж.. Г. Очерет, посвятивший всю свою жизнь ракетостроению и освоению космоса] // *Нова газета*. - 2011. – 21 квіт. (№ 16). - С. 4.

Кособок І. Оберіг землі пологівської : до 40-річчя КУ "Пологівський районний краєзнавчий музей" / Ірина Кособок // *Краєзнав. вісн.* – 2010. – 15 квіт. (№ 1). – С. 1.

На Запорізький музейний фестиваль Пологівський краєзнавчий музей відправив Григорівську знахідку : [солдат. медальйон] / підготувала Марія Каіра // *Районка*. – 2010. – 12 трав. – С. 5.

Сова Л. Пологівському краєзнавчому оберегу виповнилося 40 років / Людмила Сова, Олександр Доля // *Районка*. – 2010. – 21 квіт.

Садова І. Ми – звітуємось! / Ірина Садова // *Краєзнав. вісн.* – 2010. – 15 груд. (№ 2-3). – С. 1.

Семененко Н. На життєвих перехрестях : [І. В. Кособок – ст. наук. співробітник музею] // *Пологів. вісті*. – 2010. – 11 листоп. (№ 124-126). – С. 9.

Пологовский музей принимал гостей // *Нова газета*. - 2010. - 22 квіт. (№ 16). - С. 11.

Кособок І. Пологівський краєзнавчий музей – джерело пізнання краю / І. Кособок // *Районка*. - 2009. - 13 трав. (№ 20). - С. 7.

Северин В. Барви юності : [про виставку робіт (вишиванки) Дарини Ємець в краєзнав. музеї] / Валентина Северин // Нова газета. – 2006. – 31 серп.

Білий В. Пологівській "машині часу" – 35 років / В. Білий // Пологів. вісті. - 2005. – 18 трав.

Бондаренко Н. Пологовському музею – 35 лет / Н. Бондаренко // Нова газета. – 2005. – 12 трав.

Нашому музею – 30 років // Пологів. вісті. – 2000. – 15 квіт.

Лиходід М. Від давніх часів до сьогодні / М. Лиходід // Пологів. вісті. - 1997. - 17 трав.

Белый В. Музею – первые 25 / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1995. - 18 мая.

Чудновський О. Подвиг льотчика Івана Семененка : [з матеріалів музею] // Запоріж. правда. - 1978. - 9 трав.

Чудновський О. Пам'ять / О. В. Чудновський // Рад. село. – 1975. – 20 груд. – С. 4.

Журавлев А. Новый краеведческий [музей в Пологах] / А. Журавлев // Индустр. Запорожье. - 1970. - 12 мая.

Інші музеї м. Пологи

Ємець О. Перший музей у Пологах був педагогічний / Олександр Ємець // Пологів. вісті. – 2011. – 12 трав.

Каїра М. Скарбниця історії краю, де гудять тепловози : [музей "Бойової та трудової слави" Пологів. локомотив. депо] / Марія Каїра // Районка. - 2009. - 13 трав. (№ 20). - С. 7.

Петренко Л. Диплом народному музею : [до 50-річчя утворення СРСР] / Л. Петренко // Запоріж. правда. - 1973. - 24 серп.

***

Літневський Г. Музей у гаражі : [про колекціонера старожитностей з м. Пологи О. П. Коржа] / Г. Літневський // Комсомолец Запоріжжя. - 1983. - 22 січ.

Топоніміка

Князьков Ю. Запорізька область. Іст.-геогр. і топонім. словник. Вип. 2 : (Великобілозерський, Кам'янсько-Дніпровський, Куйбишевський, Михайлівський, Оріхівський, Пологівський, Розівський, Токмацький райони) / Ю. П. Князьков ; Запоріж. наук. т-во ім. Я. Новицького, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України – Запоріж. від-ня. – Запоріжжя : Тандем-У, 2006. – 406 с. : іл. – Із змісту : *Пологи*. – С. 235.

Кругляк Ю. Ім'я вашого міста : походження назв міст і селищ міського типу Української РСР / Ю. М. Кругляк. - К. : Наук. думка, 1978. - 151 с. - Із змісту : *Пологи*. - С. 106.

Фоменко В. Звідки ця назва / В. Г. Фоменко. – Дніпропетровськ : Промінь, 1969. – 103 с. – Із змісту : *Пологи*. - С. 80.

***

Кособок І. Від краю до краю рідне місто знаю : [історія назв мікрорайонів – кутків міста] / І. Кособок // Пологів. вісті. - 2012. - 13 верес. - С. 4.

Кособок І. Назви куточків нашого міста : [історія назв районів міста Пологи: "Аврора", "Червоне селище", "Кагалін", "ПЛМС", "Циганський виселок, "Калініна"] / Ірина Кособок // Районка. - 2012. - 22 серп. (№ 34). - С. 7 ; Краєзнав. вісн. – 2012. – 15 черв. (№ 8-9). – С. 2.

Звідки назва "Пологи"? / переказав В. Боговин // Краєзнав. вісн. – 2010. – 15 квіт. (№ 1). – С. 1. – (Легенди нашого краю).

Біла Л. Чому Пологи Пологами назвали? / Лілія Біла // Районка. - 2009. - 2 верес. - С. 7.

Фольклор

Вілінов Ю. На шляхах від порогів до синіх морів / Ю. А. Вілінов ; Юрій Вілінов. – Запоріжжя : Видавець Глазунов, 2005. – 352 с. + 16 л. кольоров. вкл. : іл. – Із змісту : *"Легенда про Золотого Коня"*. – С. 32-39.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 2001. – 303 с. – Із змісту : *Легенди про річку Конка*. – С. 14-15.

Мудре слово : прислів'я та приказки в говірках Нижньої Наддніпрянщини. Вип. II. - Запоріжжя : Комунар, 1992. - 169 с. - Із змісту : [*прислів'я та приказки, записані у Пологах*]. - С. 36, 71, 87, 106, 116.

Сестра орлів : легенди та перекази / упоряд. В. А. Чабаненко. – Дніпропетровськ : Січ, 1991. – 95 с. – Із змісту : Річка кінська ; Гроші з вогню; Від чого грім у степу : [*легенди записані влітку 1968 р. від Варвари Голомозої в с. Шевченковому Пологів. р-ну Л. Третьяк*]. – С. 23-24, 83, 85.

Павловський П. Що сказав би Лободянка? : [частівочки-співанки Омелька та Одарки / Петро Павловський // Пологів. вісті.- 2003.- 25 січ.- С.3.

Літературне життя

Соната над степом : зб. поезій і прози літераторів Пологівщини. - Запоріжжя

Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1998. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Із змісту : Ковтун О. На крилах творчості : [про район. літ. об-ня ім. В. А. Лісняка та творч. самодіял. об-ня "Прометей"]. - С. 155-157.

Біла Л. Поетичне слово пологівців : [презентація збірки поезії і прози літераторів Пологівщини] / Л. Біла // Запоріз. правда. - 2008. - 8 квіт.

Проза

Саянська Віолетта

Віолетта Саянська – літературний псевдонім пологівської письменниці Данилець Віолетти Валентинівни. Народилася вона 23 червня 1969 року в м. Красноярську-45. До м. Пологи переїхала з батьками в 1978 році. Навчалася в СШ №4, потім в Бердянському державному педагогічному інституті.

Літературну діяльність розпочала 2000 року, а в 2003 р. побачила світ перша збірка оповідань "Звонниця сердець". Час від часу на сторінках газети "Пологівські вісті" в рубриці "Подруга" друкуються невеличкі оповідання автора.

Очарование души : (рассказы) / творч. об-ние ім. В. Лісняка. – [Пологи : Район. типографія], 2009. – 104 с.

Звонниця сердець : (рассказы) / творч. об-ние "Факел". – Пологи : [Район. типографія], 2003. – 67 с.

Чудновський Олег Васильович

Испытание : рассказы, отрывок из романа, очерки, киносценарии / Олег Чудновский ; творч. об-ние "Факел". – Пологи : [Район. типография], 2003. - 109 с.
Запорожье ментовское : сб. / О. В. Чудновский. – Запорожье : Этика, 2001. – 174 с.
И зовут меня жизнью : повесть, рассказы / О. В. Чудновский ; ассоциация "Прометей". – [Пологи : Район. типография], 1993. - 111 с.
Див. також розд. : "Краєзнавці"

Поезія

Обрус : антологія творів літераторів Запорізького краю / упоряд. Г. Лютий [та ін.]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2008. – 600 с. - Из змісту : [твори пологів. авторів]. - С. 500, 507, 510, 513, 514, 518, 519.
Моє місто Пологи : іст.-докум. розповідь. Ч. 3 / голов. ред. О. В. Чудновський ; асоціація "Прометей". – [Запоріжжя], 1998. – 192 с. – (До 110-річчя заснування м. Пологи). – Из змісту : Поетичне слово про Пологи. – С. 158-160.
Харченко В. Обрус земляків – літераторів / В. Харченко // Пологів. вісті. - 2009. - 21 берез. - С. 5.
Жученко В. Новая книга / В. Жученко // Приазов. новь. - 1995. - 16 сент.
Біла Л. Поетичне слово пологівців : [презентація збірки поезії і прози літераторів Пологівщини] / Л. Біла // Запоріз. правда. - 2008. - 8 квіт.
Крупій О. "Ти свій погляд не ховай": [вірш] / О.Крупій // Пологів. вісті. - 2003. - 25 січ. - С. 3.

Воронін Юрій Геннадійович

*Народився 8 грудня 1965 року в с. Григорівка Пологівського району. За фахом – педагог (закінчив Запорізький державний університет). Вірші почав писати в студентські роки. Пише як російською, так і українською мовами.
В Запорізькій області Юрій Воронін відомий як автор та виконавець своїх пісень. Деякі з них стали піснями завдяки музичному таланту інших людей.*

Святой грех : [поезія] / Воронин Ю. Г. ; Юрий Воронин. – Пологи : [Район. типография], 2005. – 103 с.

К берегам любви : [поезія] / Воронин Ю. Г. ; Юрий Воронин ; ассоциация "Прометей". – Пологи : [Район. типография], 2000. – 140 с.

Гапоненко Александр Иванович

Народився в с. Григорівка Пологівського району. Закінчив Запорізький медичний інститут (1984).

Працює в Пологівській центральній районній лікарні (спочатку лікарем-терапевтом, а з 1989 р. – заступником головного лікаря з лікувальної роботи).

Беззмінний режисер театру мініатюр лікарні. Всі сценарії належать його перу.

Обрус : антологія творів літераторів Запорізького краю / упоряд. Г. Лютий [та ін.]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2008. – 600 с. - Из змісту : Гапоненко А. "Мы временны в этом мире..." / Александр Гапоненко : [стих.]. - С. 510.

Галич Ніна Сергіївна

Народилася в м. Пологи 1 січня 1944 року в сім'ї залізничника. Закінчила десятирічку (1961), навчалася на курсах бухгалтерів і за направленням 9 років пропрацювала в Кінсько-Роздорівському сільпо Пологівської райспоживспілки. З 1971 року трудилася в колгоспі, потім в агрофірмі "Прогрес" обліковцем тракторної бригади.

Чарівна Зоряниця : казки і вірші для дошкіл. і мол. шкіл. віку / творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 1998. – 55 с.

Демченко Надія

Обрус : антологія творів літераторів Запорізького краю / упоряд. Г. Лютий [та ін.]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2008. – 600 с. – Із змісту : Демченко Н. Не ті тепер луки : [вірш] / Надія Демченко. – С. 514-515.

Демченко Н. Черемуха : [вірш] / Надія Демченко // Пологів. вісті. - 2009. - 21 берез. - С. 5.

Желябіна Анастасія

Обрус : антологія творів літераторів Запорізького краю / упоряд. Г. Лютий [та ін.]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2008. – 600 с. - Із змісту : Желябіна А. "Чорна смуга, біла смуга..." : [вірш] / Анастасія Желябіна. – С. 513.

Желябіна А. "Чорна смуга, біла смуга..." : "[вірш] / Анастасія Желябіна // Пологів. вісті. - 2009. – 21 берез. - С. 5.

Заруба Володимир

Обрус : антологія творів літераторів Запорізького краю / упоряд. Г. Лютий [та ін.]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2008. – 600 с. - Із змісту : Заруба В. "Дороги вибирають нас..." : [вірш] / Владимир Заруба. – С. 507.

Ковтун Олександр Григорович

Свет жизни / Александр Ковтун. – Пологи : [Район. друкарня], 2001. – 40 с.

Близнюки сміються : гумор і сатира / О. Ковтун О., О. Чех ; асоціація "Прометей". - Пологи : [Район. друкарня], 1993. - 47 с.

"Небокряй – у шовковім пурпурі..." ; "У перегуку тепловозів..." : [вірші про м. Пологи] / Олександр Ковтун // Моє місто Пологи. - Запоріжжя, 1998. - Ч. 3. - С. 158.

Восхождение любви / Александр Ковтун. – Запорожье : Издатель, 1991. – 104 с.

[Вірші з книги "Восхождение любви"] / А. Ковтун // Пологів. вісті. - 1992. - 25 січ.

Лирические мотивы : [стихи] / А. Ковтун // Рабоч. газ. - 1997. - 3 сент.

"Кохайся, друже, в рідній мові" : [вірш присвячено поету-земляку В. Морuzzi] / О. Ковтун // Рад. село. - 1987. - 28 листоп.

***

Даешь сало на столе Международного пенклуба !: [о поете А. Ковтуне] // МИГ. -1996. - 6 мая. - С. 3.

Проскуров А. А він ще й жартує / А. Проскуров // Сіл. вісті. - 1992. - 25 груд.

Коломоєць Людмила

Обрус : антологія творів літераторів Запорізького краю / упоряд. Г. Лютий [та ін.]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2008. – 600 с. - Із змісту : Коломоєць Л. Памяті чоловіка : [вірш] / Людмила Коломоєць – С. 518-519.

Коломоєць Л. Одинокій жінці ; Українські пані і панянки : [вірші] / Людмила Коломоєць // Пологів. вісті. - 1995. - 15 квіт.

Коломоєць Л. Війна щасливих лиць не любить... : [вірш] / Людмила Коломоєць // Пологів. вісті. - 2004. - 24 листоп. - С. 3.

Кузьменко Віра

Обрус : антологія творів літераторів Запорізького краю / упоряд. Г. Лютий [та ін.]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2008. – 600 с. - Із змісту : Кузьменко В. Журавлі : [вірш] / Віра Кузьменко – С. 519.

Кузьменко В. Журавлі: [вірш] / Віра Кузьменко // Пологів. вісті. - 2009. – 21 берез. - С. 5.

Лобода Микола

Дивний шлюб : [гумор] / Микола Лобода // Пологів. вісті. - 2009. -1 квіт. - С. 3.

Заповіт : [вірш] / Микола Лобода // Пологів. вісті. - 2006. - 10 черв. - С. 3.

Я прийшов до тебе ; Доля : [вірші] / Микола Лобода // Пологів. вісті. - 2003. - 12 листоп. - С. 3.

Село Вербове : [вірш] / Микола Лобода // Пологів. вісті. - 2003. - 30 лип. - С. 1.

Рідній землі : [вірш] / Микола Лобода // Пологів. вісті. - 2003. - 9 серп. - С. 3.

***

Прощальне слово : [поетові М. Ю. Лободі] // Пологів. вісті. - 2006. - 10 черв. - С. 3.

Харченко В. Поет із мозолястими руками: [поетові М. Ю. Лободі - 70] / В. Харченко // Пологів. вісті. - 2003. -9 серп. - С. 3.

Павловський Петро Маркович

"Після війни настала відбудова..." : [вірш] / Петро Павловський // Моє місто Пологи. -Запоріжжя,1998. - Ч. 3. - С. 159-160.

Ровеснику : [вірш] / Петро Павловський // Пологів. вісті. - 2009. - 21 берез. - С. 5.

Наступит рассвет ; Зимовий вечір... : [вірші] / Петро Павловський // Пологів. вісті. - 2006. - 12 лип. - С. 3.

***

Павловський Петро Маркович // Чудновський О. Історія краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). / О. Чудновський. – Пологи, 2004. – Вип. 2. - С. 14-15 : фото.

Див. також роз.: "Культурно-освітня робота"

Подоляк Олександр Андрійович

Ім'я цього поета добре відоме всім пологівцям. Наймолодші мешканці району знають і люблять чудові вірші Олександра Андрійовича, які написані саме для них. Дорослі пишаються словами гімну міста та району, що є близьким серцю кожного пологівця.

Народився поет 4 листопада 1929 року. Батьки його любили поезію і цю пристрасть передали своєму сину Олександрю. Та шлях поета до визнання був нелегким. Тяжкі умови життя, голод, втрата близької людини – батька. Все це змусило на деякий час не лише забути про вірші, а й навіть полишити навчання в школі. По закінченні 9 класів Олександр почав свій трудовий шлях. Тільки в 1959 р. вступив до Дніпропетровського державного університету на філологічний факультет, який успішно закінчив у 1965 році.

Вірші О. Подоляка друкувалися в районній газеті, в обласних виданнях та газетах "Гудок" і "Приднепровская магистраль".

Олександр Андрійович написав не один десяток віршів для дітей, які з часом вилилися в книжечки "Что за чудо?", "Когда вкусный огурец", "Сладкоежка" та ін.

Сладкоежка : стихи для дошк. и мл. шк. возраста / А. А. Подоляк : Александр Подоляк ; творч. об-ние "Факел". – Пологи : [Район. типография], 1999. – 28 с.

"Ты помнишь, город мой" : [стих.] / Александр Подоляк // Моє місто Пологи. – Запоріжжя, 1998. – Ч. 3. – С. 159.

Рідне місто : [вірш] / О. Подоляк // Пологів. вісті. - 1996. – 19 жовт.

Пожаров Георгій

Безмолвие : стихотворения / Г. Пожаров ; Георгий Пожаров ; творч. об-ние "Прометей". – Пологи : [Район. типография], 1995. – 164 с. – (Новое имя).

Харченко Володимир Іванович

Народився 13 червня 1954 року в с. Кінські Роздори. 1975-1980 рр. вчився на факультеті журналістики Львівського національного університету. Працював у міськрайонній газеті "Зоря комунізму" м. Красний Лиман Донецької області. З 1982 року – журналіст газети "Радянське село" (нині "Пологівські вісті"). Член Національної спілки журналістів України. Очолює творче об'єднання ім. В. Лісняка (м. Пологи).

Обрус : антологія творів літераторів Запорізького краю / упоряд. Г. Лютий [та ін.]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2008. – 600 с. - Из змісту : Харченко В. Сповідь старої хати / Володимир Харченко : [вірш]. – С. 518.

Харченко В. Вибачте мені : [оповідання] / В. Харченко // Пологів. вісті.- 2009.- 14 січ. - С. 3.

***

Харченко В. Обрус земляків – літераторів / В. Харченко // Пологів. вісті. - 2009. - 21 берез. - С. 5.

Червоненко Ліна Костянтинівка

Народилася 12 лютого 1982 року в с. Басань Пологівського району. Навчалася на факультеті журналістики Гуманітарного університету "Запорізький інститут державного та муніципального управління" (нині – Класичний приватний університет). Є поза штатним кореспондентом районної газети "Пологівські вісті". Вірші друкувалися в запорізькій періодичній пресі. Член Пологівського літоб'єднання та Енергодарського – "Резонанс". Поетична добірка вийшла в спільному збірнику енергодарських поетів "Енергія слова".

Обрус : антологія творів літераторів Запорізького краю / упоряд. Г. Лютий [та ін.]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2008. – 600 с. - Из змісту : Червоненко Л. Єдиний мій ; Вітер : [вірші]. - С. 510-511.

Пологи ; Погляд ; Моя Басань : [вірші] / Ліна Червоненко // Пологів. вісті. - 2003. - 12 листоп. - С. 3.

Чорненький Валентин Андрійович

Обрус : антологія творів літераторів Запорізького краю / упоряд. Г. Лютий [та ін.]. – Запоріжжя : Дніпров. металург, 2008. - 600с. - Из змісту : Чорненький В. [Добірка віршів]. - С. 500-503.

За гранью познання : стихи и рассказы. Кн. 2 / В. А. Черненький ; творч. об-ние "Факел". - Пологи : [Район. типографія], 1999. - 180 с.

"То, что было вечным..." : [стих] / Валентин Чорненький // Моє місто Пологи. – Запоріжжя, 1998. – Ч. 3. - С. 160.

Проснуться и понять...: [стихи] / В. А. Черненький ; ассоциация "Прометей". – [Пологи : Район. типографія], 1993. – 158 с.

Черненький В. Поэту; "Не приживаюсь я..." : [стихи] / В. Черненький // Пологів. вісті. – 2004. 24 листоп. – С. 3.

Черненький В. Женщинам Великой Отечественной : [стихи] / В. Черненький // Пологів. вісті. - 1995. - 4 трав.

***

Чорненький Валентин Андрійович // Чудновський О. Історія краю : пам'ятні віхи в їхньому житті : (відомі люди Пологівщини). - Пологи, 2004. - Вип. 2. - С. 62-63.

Ковтун А. Великие пологовцы : [в т. ч. о В. А. Черненьком] / Аліна Ковтун // Районка. - 2012. – 27 черв. – С. 22.

Троянди в саду слів : [пологів. поет – В. Чорненький] // Районка. – 2009. – 18 берез. (№ 12). – С. 10.

Харченко В. Акафіст для души : [поет В. Чорненький] / В. Харченко // Пологів. вісті. – 2004. – 24 листоп. – С. 3.

Місто Пологи в творах художньої літератури

Моє місто Пологи [Текст] : іст.- докум. розповідь. Ч.3. - Запоріжжя : Прометей, 1998. - 208 с. - (До 110-річчя заснування). - Из змісту : Ковтун О. [вірші про м. Пологи] / А. Ковтун. - С. 159 ; Павловський П. "Після війни настала відбудова..." / П. Павловський. - С. 159-160 ; Чорненький В. "То, что было вечным..." : [стих] / Валентин Чорненький. - С. 160.

Залка М. Избранное : Роман. Повести. Рассказы / Матэ Залка ; сост. и предисл. М. П. Сапрыкина. – М. : Воениздат, 1988.- 415 с. : портр. – Из содерж. : Залка М. Генерал : [рассказ] : [в т. ч. о г. Пологи : авг. 1920 г.]. – С. 369-399.

***

Пологи, вам присвячую : [вірші] // Районка. - 2010. -15 верес. - С. 14.

Червоненко Л. Я повертаюся в Пологи : [вірш] / Ліна Червоненко // Пологів. вісті. - 2009. – 14 січ. - С. 3.

Червоненко Л. Пологи ; Погляд ; Моя Басань: [вірші] / Ліна Червоненко // Пологів. вісті. - 2003. - 12 листоп. - С. 3.

Ковтун О. Моє місто : [вірш про м. Пологи] / О. Ковтун // Рад. село. - 1987. - 19 листоп.

Моторин Ф. Баллада об освобождении / Ф. Моторин // Рад. село. - 1983. - 17 верес.

Коноваленко А. Песня о токаре : [А. Горбенко] / А. Коноваленко // Индустр. Запорожье. - 1972. - 12 авг.

Мистецтво

Образотворче мистецтво

Северин В. Талант і майстерність пологівського художника Віктора Вагіса / Валентина Северин // Районка. - 2012. - 20 черв. (№ 25). - С. 24.

В картинах должна быть доброта : [о художнике Н.Ф. Евсманском] // Нова газета. - 2011. - 6 жовт.(№ 40). - С. 1.

Гармонія польоту : [під такою назвою у Вистав. залі обл. орг-ції Спільки художників України розгорнулася виставка пологів. майстрів: Н.Салістої, В.і Л. Нагурних, О. Вільчинського] // Запоріж. правда. - 2002. - 11 трав. - С. 8.

Белый В. В ожидании очередного поворота судьбы : [о пологов. художнице Н. Шагиной] / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1999. - 15 окт.

Манько М. "Чорна троянда" – емблема дефіциту : [про виробу цеху худож. кераміки] / М. Манько // Запоріж. правда. - 1991. - 21 берез.

Сандул В. Творець прекрасного : [про живописця В. В. Полтавця, уродж. м. Пологи] // Рад. село. - 1985. - 21 лют. - (Ювіляри - земляки).

Архітектура

Лісова І. Їхні долі вплелися в історію рідного краю : [В.В. Москаленко – з 1976 - 2001рр. – архітектор м. Пологи] / І. Лісова, Н. Осипенко, К. Григор'єв – Беркутов // Пологів. вісті. - 2012. - 13 верес. - С. 3.

Слабишева Л. Будівлі Поліг : від минувшини до сьогодення / Л. Слабишева // Пологів. вісті. - 2012. – 13 верес. - С. 2.

Лиходед М.С. Центр г. Пологи : история градостроительства // Нова газета. - 2005. - 24 лют. - С. 4.

Вулиці та площі міста

Каира М. Чьи имена носят пологовские улицы и переулки / Мария Каира // Районка. -2012. - 4 лип. (№ 27). - С. 7.

Лісова І. Садова – вулиця мого дитинства / І. Лісова // Пологів. вісті. - 2012. - 2 серп. (№ 31). - С. 9.

Они уехали, а мы остались : [о еврейской части г. Полог (ул. Октябрьская и Пролетарская) , которые жили в 50-60-е годы XX ст.] // Нова газета. – 2010. – 19 серп. (№ 33). – С. 3.

Торжества на улице имени Героя Украины В. А. Сацкого : [г. Пологи] // Нова газета. - 2009. - 24 верес. (№ 39). - С. 1, 4.

Паркова зона міста

Нікітчук Н. Зелені куточки нашого міста // Районка. - 2010. - 19 трав. (№ 20). - С. 12.

Лиходед М. История развития парков и скверов г. Пологи / М. С. Лиходед // Нова газета. - 2009. - 13 серп. (№ 33). - С. 4.

Лиходід М. У тінистих алеях парку : [дир. Пологів. парку про розширення та зберігання парков. зони] / М. С. Лиходід // Пологів. вісті. - 1992. - 12 трав.

Манько М. На човні... по Конці? : [про буд-во зеленої зони міста] / М. Манько // Запоріз. правда. - 1991. - 17 трав.

Декоративно - ужиткове мистецтво

Народні митці // Пологівському району - 80 років . - Запоріжжя, 2003. - С. 47.

Григорьев-Беркутов К. Живет в Пологах такой мастер : [А. Величко – препод. трудов. обучения в СШ № 4, изгот. модели воен. техники] / Константин Григорьев-Беркутов // Районка. – 2011. – 3 серп. – С. 8.

Кособок І. Невянучий світ : [виставка вишиваних робіт Д. Ємець в Пологів. краєзнав. музеї] / Ірина Кособок // Краєзнав. вісн. – 2010. – 15 квіт. (№ 1).

Чипигина Н. Мастер, рождающий красоту : [о художнике-декораторе ООО "Днепрокерамика" С.Н. Грабарь] / Н. Чипигина // Надежда. - 2006. - 18 авг.

Кособок І. Люлька – чудовий мистецький витвір : [про нар. умільця, різьбяр по дереву В. Г. Боговина] / І. В. Кособок // Пологів. вісті. - 2003. - 18 січ. - С. 2.

Білий В. Пологівські самоцвіти : [про нар. умільців] / В. Білий // Пологів. вісті. - 2001. - 24 жовт.

Солодянников В. Увлеченность : [о чеканщике из Полог В.Г. Боговине] / В. Солодянников // Индустр. Запорожье. - 1976. - 2 июня.

Вільчинський Олександр Олександрович

заслужений майстер народної творчості України

(кераміка)

Олександр Олександрович Вільчинський народився 24 вересня 1955 р. в селищі Кір'яново Пермської області (РФ). У 1973 році закінчив Золочівське сільськогосподарське училище. З 1977 року займається гончарством. Працював на керамічних підприємствах Запорізької області (1977-2002). Учасник обласних, всеукраїнських і міжнародних мистецьких виставок, всеукраїнських симпозіумів гончарства від 1990 р. Персональні виставки – в м. Запоріжжі (1998, 2005); в м. Пологи (2003). Основні роботи – у галузі традиційного народного мистецтва України, виконані у техніці гончарювання, розпису ангобами, чорнодимлення, лиття – декоративні вазы, тарелі, блюда, келихи, сільнички, глечики, підвазонники, амфори, оселдниць, баньки. Освоїв виробництво полив'яної та димленої кераміки, декоративних виробів великих форм. Роботи зберігаються у Національному музеї-заповіднику українського гончарства в смт Опішня Зінківського району Полтавської області, Музеї народної архітектури та побуту.

Заслужений майстер народної творчості України (2003). Член Національної спілки майстрів народного мистецтва України (1990). Голова Запорізького осередку НСМНМУ (від 2004). Лауреат премії Д. Щербаківського (2006). Нагороджений орденом "За заслуги" III ступ. (2011).

Про відзначення державними нагородами України з нагоди Всеукраїнського дня працівників культури та аматорів народного мистецтва : [в т. ч. про нагородження О. О. Вільчинського орденом "За заслуги" III ступ.] : Указ Президента України № 331 / 2011 від 23 берез. 2011 р. // Офіц. вісн. Президента України. - 2011. - № 8. - С. 12.

Про нагородження працівників культури та аматорів народного мистецтва : [звання "Заслужений майстер народної творчості України" присвоєно О. Вільчинському] : Указ

Президента України №248 від 20 берез.2003 р.// Уряд. кур'єр. - 2003. – 9 квіт. ; Укр. керамологічний журнал. - 2003. - №1. - С. 157. ; Пологів. вісті. - 2003. - 29 берез. - С. 1.

***

Енциклопедія сучасної України [Текст]. Т. 4 : В - Вог / НАН України ; Наук. т-во ім. Т. Шевченка ; Ін-т енцикл.досліджень НАН України ; гол. ред. кол. І. М. Дзюба. - К. : [Поліграф книга], 2006. - 700 с. : іл. - Із змісту : Латанський С. Вільчинський Олександр Олександрович / С. В. Латанський. - С. 554.

Гончар Олександр Вільчинський – член Національної Спілки майстрів народного мистецтва України // Народне мистецтво Запоріжжя, 2001. - С. 14 -15.

Латанський С. Гончарний круг і вогонь – складові його душі / С. Латанський // Запороз. Січ. - 2006. - 31 жовт.

Латанський С. Дива гончарного круга / С. В. Латанський // Запороз. Січ. - 2005. - 1 жовт.

Міщенко Г. Чую глину під руками / Г. Міщенко // Нар. мистецтво. - 2004. - № 3-4.

Латанський С. Тисячоліття в барвах кераміки / С. Латанський // Земля і власність. - 2004. - 4 серп.

Білий В. Очолити осередок народних майстрів, практичну роботу О. Вільчинський почав з Поліг / В. Білий // Пологів. вісті. - 2004. - 16 черв. - С. 2.

Загаєцька О. В одвічних ритмах гончарного круга / О. Загаєцька // Образотворче мистецтво. - 2003. - № 1. - С. 65.

Боглевская О. Гончар Вильчинский стал заслуженным / О. Боглевская // Индустр. Запорожье. - 2003. - 25 марта. - С. 2.

Кліювка Г. Сонячне плесо гончарного круга / Г. Кліювка // Запоріз. правда. - 2003. - 10 черв. - С. 12.

Латанський С. Тисячоліття в барвах гончара / Сергій Латанський // Запороз. Січ. - 2003. - 15 лип. - С. 7.

Білий В. Сили та ніжності руками на довгі роки : [бажали майстру на відкритті персонал. виставки у Пологах] / Білий В. // Пологів. вісті. - 2003. - 14 черв. - С. 3.

Латанський С. Гончарство – союз землі та вогню / Сергій Латанський // Запороз. Січ. - 1998. - 29 верес.

Майба Л. У нас талантів ніколи не бракувало. А глини- тим паче / Л. Майба // Голос України. - 1995. - 24 листоп.

***

"Несуть, мов свічечку, культуру в люди..." : (обл. центр нар. творчості). 1939-2004 : (бібліогр. показ.) / [уклад. О. Дутова] ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. – Запоріжжя : [Поліграф], 2005. – 59 с. – Із змісту : Вільчинський Олександр. – С. 16-17.

***

Вільчинський Олександр Олександрович // Славетні запоріжці. ЗНУ : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/
Вільчинський,_Олександр_Олександрович

ДОБРА ГЛИНА, ТОВ "Художньо-керамічна майстерня"

Керамічні сувеніри народних майстрів України з художньої кераміки родини Віктора Миколайовича та Лариси Володимирівни Нагурних прикрашають домівки не тільки українців, але й іноземців. Їхні таріли висять навіть у залі Королівської бібліотеки у Швеції і не тільки. А почалося все з любові до глини. Лариса і Віктор після закінчення Миргородського керамічного технікуму ім. М. В. Гоголя приїхали до Поліг. Тут 10 років пропрацювали художниками у цеху художньої кераміки ОП "Прогрес" (у колишній філії

абразивного комбінату), доки підприємство не збанкрутувало. Потім вирішили заснувати свою справу – у 1997 році відкрили керамічну майстерню "Добра глина". За останнє десятиліття їхня продукція стала користуватися неабияким попитом. Віктор та Лариса постійно беруть участь в святі мистецтв на Андріївському узвозі в Києві, Всеукраїнській виставці "Народне мистецтво", містечку майстрів Сорочинського ярмарку на Полтавщині та багатьох інших всеукраїнських та міжнародних виставках.

Народні митці : [в т. ч. про Ларису та Віктора Нагурних та їх керамічну майстерню "Добра глина"] // Пологівському району - 80 років . - Запоріжжя, 2003. - С. 47.

Пологівські бізнесмени [Нагурні] стали переможцями в області : [День підприємця] // Пологів. вісті. – 2011. – 15 верес.

Григор'єв-Беркутов К. У Пологах вже готують сувеніри на Євро-2012 / Константин Григор'єв-Беркутов // Районка. – 2011. – 10 серп. (№ 32). – С. 2.

"Добра глина" від добрих людей // Пологів. вісті. – 2011. – 13 січ. – С. 3. – (10 особистостей десятиліття).

Чуприна А. Пологовская "Добрая глина" обещает удивить... заводами / Анна Чуприна // МИГ. - 2011. -3 нояб. - С. 50.

Московцева В. "Скарб" зі старої хатинки : Пологів. майстри підкорили цінителів кераміки на тижні гончарства в знаменитій Опішні / Віталіна Московцева // Запоріж. правда. – 2010. – 12 серп. – С. 11.

[Керамічна майстерня "Добра глина" подружжя Нагурних...: фото] // Пологів. вісті. – 2010. - № 29-30.

Осипенко Н. Яблуко від яблуні далеко не падає : [А. Нагурний та Ю. Шелудченко] / Н. Осипенко // Пологів. вісті. – 2010. – 10 черв. – С. 3.

Сова Л. Гончарний круг долі родини Нагурних / Людмила Сова, Лілія Біла // Районка. – 2009. – 21 жовт.

Нагурні – нагороджені знаком "За заслуги перед Пологівським районом" // Запоріж. правда. – 2005. – 6 жовт.

Белый В. Откроет ли кризис путь к красоте? : некоторые заметки по поводу прекрасного : [в Пологов. краевед. музее открылась выставка худож. росписи по керамике и дереву супругов Нагурных] / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1997. - 11 февр.

Театральне життя

Бевзюк О. Наша землячка, режисер Ірина Карпенко, привезла в Пологи спектакль : [рік тому заснувала театр "Скло" у Запоріжжі] / Оксана Бевзюк // Районка. - 2012. - 3 жовт. – С. 15.

Северин В. Пологовский народный театр / В. Северин // Нова газета. - 2009. - 2 квіт. (№ 14). - С. 11.

Історія існування...: [Пологів. нар. аматор. театрал. колектив БК "Гірник"] // Районка. – 2009. – 25 берез. (№ 13). – С. 9.

Троянда в саду слів : [О. Гапоненко – режисер театру мініатюр "Колода" Пологів. ЦРЛ, поет] // Районка. – 2009. – 18 берез. (№ 12). – С. 10.

Музичне життя

Пивень И. Антон Башинский: "Если бы не стал музыкантом, стал бы футболистом" : [талантливый музыкант, студент Швейцар. ун-та музыки и театра; урож. г. Пологи] / Ирина Пивень // Районка. – 2010. – 22 верес. (№ 38). – С. 8.

Сердюк с нами : певец и композитор презентует в Запорожье очередной патриотический альбом : (песни посвящены не только Запорожью, но и райцентрам – Гуляйполю, Пологам, Орехову) // Афиша Запорожья. – 2011. - № 4 (14-27 марта). - С. 79.

Фестивалі, свята, конкурси, концерти, культурно-мистецькі акції

Художня самодіяльність

Бардовские зори : [обл. фестиваль автор. песни в г. Пологи] // Районка. – 2010. – 12 трав. – С. 12-13.

У кожної сім'ї – власна неповторна мелодія : [фестиваль сімейної творчості "Мелодія рідних сердець" в Пологів. РБК] // Районка. – 2010. – 8 груд. – С.12.

Удод Г. "Жайвір" співає – душа завмирає : [про нар. фольк. ансамбль] / Г. Удод // Пологів. вісті. - 2009. - 21 січ. (№ 5). - С. 2.

Манько М. Цвіт "Яблуньки" : [про самодіял. фольк. ансамбль] / М. Манько // Запоріз. правда. - 1989. - 10 верес.

Лобач М. Щасливі сім'ї піснями : [в Пологах пройшов обл. огляд сімейних ансамблів] / М. Лобач // Рад. Україна. - 1987. - 18 серп.

Павлык А. На сцене – семейные ансамбли : [в г. Пологи состоялся обл. смотр фольклор. коллективов и семейных ансамблей] / А. Павлык // Индустр. Запорожье. - 1987. - 30 июня.

Полякова Н. Пісня над Пологами : Другий Всесоюз. фестиваль самодіял. творчості // Комсомолець Запоріжжя. – 1986. – 9 серп.

***

Северин В. Велике свято танцю : [хореогр. колективу "Союз" - 15 років] / В.Северин // Нова газета. - 2011. – 12 трав.

Шевченко А. Крепкий "Союз" семьи Гаспарян : [о танц. коллективе из Полог] / А. Шевченко // Индустр. Запорожье. – 2002. – 24 сент. – С. 6.

Запорізький центр культури і мистецтв : [в т. ч. про зразков. хореогр. колектив "Союз" Пологів. район. Будинку культури] : [Електронний ресурс] : Режим доступу : center-zp.frt.ua/index/khoreografichnij...

Див також розд. : "Районний будинок культури" ; "Гаспарян Ромео Самвелович"

Фотомистецтво

Сова Л. "Районка" провела першую "Сушку" в Пологах : [о фотоконкурсе "Я люблю Пологовщину"] / Людмила Сова // Районка. – 2012. – 10 жовт. – С. 27.

Кособок І. Світ природи : [виставка робіт членів фотоклубу "Дагер", що з 2007 р. діє при Пологів. район. крає знав. музеї] / Ірина Кособок // Краєзнав. вісн. – 2010. – 15 квіт. (№ 1).

Кіномистецтво. Кінолюбительство

Ємець О. Як у Пологах кіно знімали // Нова газ. - 2010. - 4, 11 листоп.

Біла Л. Як знімався фільм про Пологівський район / Л. Біла // Районка. - 2009. - 19 лют. - С. 1, 15.

Черниш В. Стационарна установка в с.Федорівці : [про роботу Пологів. райкіномережі] / В. Черниш // Рад. село. - 1987. - 3 жовт. - (Рядки нашої історії).

Белый В. Ельцин – из Санкт-Петербурга, Кравчук - из Полог... : [в фильме "Вперед! За скарбом гетьмана" в роли Кравчука снимался дир. ПТУ № 30 Ф. П. Дорошенко] / В. Белый // Индустр. Запорожье. - 1992. - 21 нояб.

Манько В. Герої фільму – хлібороби : [колектив аматор. кіностудії трансформаторобудівників створив фільм "Ціна хлібу" про шефські зв'язки трудівників Пологів. р-ну] / В. Манько // Запоріз. правда. - 1982. - 30 квіт.

Див. також розд. : "Відомі уродженці" ; "О. С. Сацький"

Релігійне життя

Православні собори, храми, монастирі

Ємець О. Зруйнована пам'ять. Ненаписані сторінки історії православних храмів у Пологів. р-ні : іст.-краєзнав. нарис / О. Ємець ; Олександр Ємець. - Запоріжжя : Дніпров. металург, 2011. – 60 с. : іл.

Чудновський О. Історія Пологівського району (1771-2001 рр.) : Літопис рідного краю / О. В. Чудновський ; під ред. док. іст. наук А. І. Карагодіна ; творч. об-ня "Факел". – Пологи : [Район. друкарня], 2001. – 303 с. – Із змісту : Марченко В. Будівництво церкви в м. Пологи. – С. 255-256.

Макаревський Ф. Матеріали для историко-статистического описания Екатеринославской епархии : церкви и приходы прошедшего XVIII столетия / Феодосій Макаревський. - Дніпропетровськ : Дніпрокнига, 2000. - 1080 с. - Из содерж. : Слобода Пологи. – С. 977-981.

Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Вып. 2. - Екатеринослав, [б. и.], 1880. - Из содерж. : Пологи. - С. 292-299.

Ємець О. Приміщення темряви, некультурності перетворили в осередок культури і відпочинку : [історія синагоги в м. Пологи] / Олександр Ємець // Пологів. вісті. – 2012. – 29 листоп. (№ 48). – С. 9.

Слабишева Л. Будівлі Поліг : від минувшини до сьогодні : [в т. ч. про храм адвентистів сьомого дня та іудейську синагогу] / Л. Слабишева // Пологів. вісті. - 2012. – 13 верес. - С. 2.

Бевзюк О. На Спас для нас відбулося свято просто клас! : [святкування яблучного Спасу в Пологах] / Оксана Бевзюк // Районка. - 2012. - 22 серп. (№ 34). - С. 14-15.

Положены первые кирпичи в основание храма Дмитрия Ростовского // Новая газета. - 2010. - 24 черв. - (№ 25). - С. 1.

Харченко В. Християнська школа : [при Свято-Покровській церкві відкрилася недільна православна школа] / В. Харченко // Запоріз. правда. – 1994. – 28 січ.

Розуменко О. "Я сумніваюсь..." / О. Розуменко // Комсомолец Запоріжжя. - 1988. – 30 лип.

***

Пологовское благочиние : [в т. ч. храмы благочиния в г. Пологи : храм в честь Покрова Пресвятой Богородицы и храм во имя Святителя Дмитрия Ростовского] : [Электронный ресурс] : Режим доступа : <http://vk.com/club12475393>

Бібліографічні покажчики

Запорізька область : динаміка розвитку (1939-2009) : наук.-допоміж. бібліогр. покажчик / КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР ; [уклад. Г. Нагорна ; відп. за вип. І. Степаненко]. – Запоріжжя : Дике Поле, 2009. – 232 с. – Із змісту : [м. Пологи]. – С. 53, 56, 101.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2013 рік : календар і короткі довідки з бібліогр. списками / [уклад. І. Шершньова] ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : АА Тандем, 2012. - 338 с. : іл. - Із змісту : *20 років (1993) в м. Пологи відбулася презентація спільного підприємства "Дніпрокераміка".* – С. 280-281.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2010 рік : (календар і короткі довідки з бібліогр. списками) / [уклад. І. Шершньова] ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : АА Тандем, 2009. - 150 с. : іл. - Із змісту : *10.10 – 80 років (1930) від дня заснування районної газети "Пологівські вісті"(до 1991 р. – "Радянське село").* - С.64; *16.11 – 80 років (1930) О. С. Сацькому, кінорежисеру, автору сценарія фільму "В бой идут одни "старики", уродж. м. Пологи .* - С. 78.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2009 рік : (календар і короткі довідки з бібліогр. списками) / [уклад. І. Шершньова] ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : Дике Поле, 2008. - 164 с. : іл. - Із змісту : *80 років (1929) Пологівському ЗАТ "Мінерал".* - С. 44-46 ; *30 черв. – 80 років (1929) М. І. Гасику, фахівцю в галузі металургії ; уродж. с. Семенівка Пологів. р-ну.* - С. 96-97 ; *29 груд. – 50 років (1959) О. М. Ємцю, краєзнавцю, досліднику історії Запоріж. краю.* - С. 139-141.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2008 рік : (календар і короткі бібліографічні списки) / [уклад. І. Шершньова] ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. – Запоріжжя : Поліграф, 2007. – 159 с. – Із змісту : *22 квітня – 70 років від дня народження А. І. Карагодіна.* – С. 78-81.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2007 рік: (календар і короткі бібліогр. списки) / упоряд. І. Шершньова ; Упр. культури та туризму ЗОДА ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР. - Запоріжжя : Дніпров. металург, 2006. - 104 с. - Із змісту : *120 років (1887) місту Пологи.* - С. 91-95.

Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2004 рік : (календар і короткі бібліогр. списки) / уклад. : І. Шершньова, Г. Нагорна ; КЗ "ЗОУНБ ім. О. М. Горького" ЗОР - Запоріжжя : Поліграф, 2003. – 44 с. – Із змісту : *28 грудня – 30 років (1974) Пологівському олійноекстракційному заводі.* - С. 43-44.